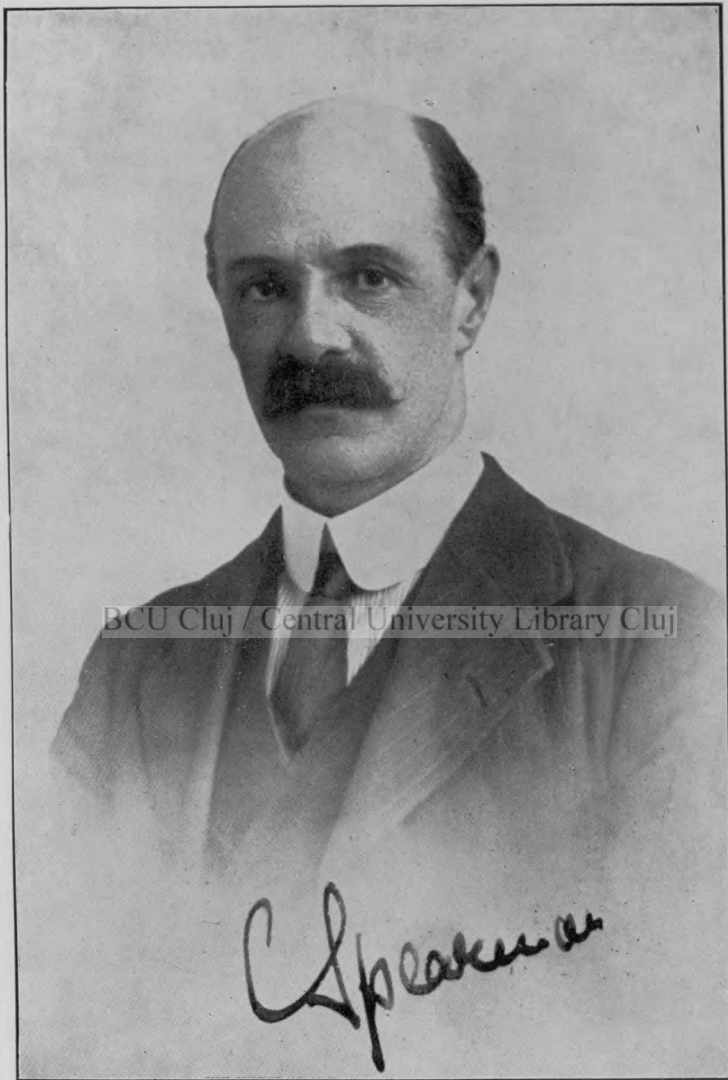

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Profesorul C. SPEARMAN.

REVISTA DE PSIHLOGIE TEORETICĂ ȘI APLICATĂ

Director: Prof. FL. ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ

Vol. II.

Aprilie—Iunie 1939.

No. 2

PROFESORUL C. SPEARMAN

Știința e cunoaștere exactă. Exactă, desigur, vrea să fie și cunoașterea laică. Treapta de exactitate însă, spre care cunoașterea științifică se ridică, în comparație cu treapta la care cunoașterea laică ajunge, e mult mai ridicată. Cunoașterea științifică, de aceea, e o cunoaștere mult mai superioară.

Superioritatea cunoașterii științifice față de cunoașterea laică e în funcție de două cauze: de experiment și de măsurare.

Cunoașterea zilnică observă fenomenele în cursul lor obișnuit, așa cum ele se produc. Prin aceasta ea e în funcție de apariția și producerea acestor fenomene. Ea poate să le observe numai atunci când ele apar și cum apar; ea trebuie să se acomodeze pe deplin lor. Cunoașterea științifică, dimpotrivă, acomodează fenomenele la ea însăși; ea le provoacă cum vrea și când vrea. Cu alte cuvinte ea le studiază în mod experimental, în vreme ce cunoașterea zilnică le studiază neexperimental.

Avantajele metodei experimentale sunt nespuse de mari. Fenomenele sunt, deobicei, foarte complexe. Ele nu pot fi prinse dintr'odată; ele trebuiesc observate și cercetate de mai multe ori. Pentruca fenomenele să se repete trebuie însă să așteptăm zile, săptămâni, luni și chiar ani. Pe deasupra ele nu numai că se repetă rar și în momente, pe care de multe ori nu le putem prevedea, dar se mai repetă și diferit, îmbrăcând alte și alte forme. Căci cu adevărat în natură nimic nu are loc a doua oară. În acest mod ceea ce am stabilit cu o ocazie, nu mai putem stabili cu alta. Metoda experimentală are meritul de a înlătura aceste inconveniente. Provoacă fenomenele când și cum vrea, ea nu mai așteaptă cursul lor, ci îl determină și-l face să apară atunci când nevoile cer și cum aceste nevoi cer. Adecă în mod simplificat, schematizat, accesibil cu ușurință prinderii și înțelegerii noastre. Metoda experimentală descompune fenomenele în altele mai sim-

ple și le studiază în mod analitic, aplicând cuprinderea sintetică după terminarea cuprinderii analitice.

In acelaș timp știința nu se mulțumește numai cu o judecată sumară a observărilor și experimentărilor, pe care ea le face, ci recurge și la măsurare. Ea evaluează rezultatele în mod cantitativ, matematic. Ea nu se mai mulțumește cu afirmația globală că Ion e înalt ori cu judecata sumară că Ion e mai înalt decât Petru, ci precizează cât anume de înalt e el. Ori acest cât anume e adevseori totul. Căci, — cum a spus Whitehead — să nu se uite: CO omoară, în vreme ce CO² provoacă doar o mică durere de cap.

Exprimarea cantitativă a fenomenelor și a relațiilor dintre ele sau evaluarea matematică a rezultatelor științifice, mai are și marele merit de a fi o exprimare pe deplin obiectivă și pe înțelesul tuturor. De 2×2 fac patru. Adevărul propoziției e unul și acelaș pentru toată lumea cugetătoare; el e desprins de orice subiectivitate personală sau națională; el e același în România, precum același e și în Franța ori America. Imbrăcând haina matematică, adevărurile științifice devin universale; ele devin patrimoniul tuturor. Colaborarea diferiților oameni de știință, devine, astfel, cu puțință; ei se înțeleg, deoarece vorbesc una și aceeași limbă. Și ei trebuie să se înțeleagă, fiindcă încercarea lor e mare; puterile unuia singur nu mai ajung; știința e operă grea și cere colaborarea tuturor. Ea cere institute și colaborare între institute, iar colaborarea între institute fără o limbă comună și exactă cum e matematica, e cu nepuțință. Am avea o adevărată babilonie!

Introducerea matematicii în psihologie e de dată mai veche. Ea se leagă de numele lui Fechner în Germania, de numele lui Galton, Pearson și al profesorului Spearman — distinsul nostru colaborator — în Anglia și de al lui Cattell și Thorndike în America.

Ea a început prin aplicarea numerotării și valorilor medii, a continuat prin aceea a clasificării și sistematizării acestor numerotări și valori medii în curbe de variație și a terminat prin introducerea corelației, care abordează legătura dintre diferitele fenomene, codificate într'o anumită curbă. Problema valorilor medii, adică a stabilirii celei mai caracteristice valori, menită a reprezenta aptitudinea unui individ, problema variației, adică a sistematizării mai multor valori caracteristice, privitoare la o populație de indivizi și problema corelației, bazată atât pe problema valorilor medii, cât și pe aceea a variației — iată cele trei probleme de bază ale metodei statistice, aplicată la psihologie.

Calcularea valorilor medii și a curbilor și indicilor de variație urmăresc diagnosticarea realității psihologice, pe latura ei individuală și colectivă, de populație și reprezentarea ei prin valori numerice caracteristice; calcularea corelației însemnează un pas mai departe spre prinderea relațiilor dintre diferitele valori numerice caracteristice. Valorile medii și de variație codifică realitatea psihologică în simboale numerice și o fac accesibilă științei; corelația face primul pas de adevărată operă științifică, ocupându-se de relațiile diferitelor valori caracteristice.

Nici valorile medii și de variație și nici valorile de corelație nu abordează însă structura și configurația diferitelor valori caracteristice și a sistemului lor de relație, care le stau la bază. Problematika acestei structuri a rămas înafară de granițele aplicărilor matematice.

Tot înafară de sfera măsurării și aplicărilor matematice a rămas și definirea categoriilor cu care psihologia lucrează. S'a procedat la măsurarea inteligenței, memoriei, asociației, temperamentului și celorlalte concepte și categorii științifice, cu care psihologia lucrează, precum s'a procedat și la studierea corelației dintre ele, dar izolarea și definirea acestor concepte a fost lăsată în afară de măsurarea și exprimarea matematică. Precizarea și determinarea lor a rămas la libera judecată a fiecărui psiholog. S'a ajuns astfel la experimentare și măsurare, dar la o măsurare și experimentare dependentă de un sistem de psihologie, care el însuși, ca arhitectonică științifică, era înafară de măsurare și experimentare și nu depindea atât de exigențele reale și obiective ale faptelor și de exigențele logice ale minții, unele și aceleași pentru toți oamenii, cât cu deosebire de contingențele temporare, legate de personalitatea și mediul psihologului.

Și aceasta nu e singura parte rea. Mai e și a doua, bună soră cu prima de altfel. Cum categoriile științifice, pe care psihologii încercau să le experimenteze și măsoare, nu exprimau atât caracterele reale ale faptelor și exigențele logice, general umane, cât mai ales contingențele temporare, foarte multe concepte și categorii științifice nu existau decât în sistemul psihologului. Ele nu erau decât produse ale contingențelor sale personale și naționale și nu aveau nimic de a face cu logica faptelor și logica universală a minții. S'a încercat, astfel, a se măsoara ceea ce fapt nu exista decât doar în capul psihologilor.

Științele exacte încep prin a experimenta și măsoara și ter-

mină prin a defini. Definiția e dată în termeni cantitativi, matematici, care rezumă în mod deplin obiectiv rezultatele experimentării și măsurării. Psihologia a luat drumul invers. Ea începe prin a defini și continuă apoi prin a experimenta și măsura. Ea împarte viața sufletească în percepție, inteligență, atenție, memorie, emoție, etc. și apoi procedează la experimentarea și măsurarea lor. Nu rareori se întâmplă însă că definiția — din motivele arătate mai sus — e greșită. Categoria științifică, presupusă că există, de fapt nu există ori există cu totul într'altfel. Experimentarea și măsurarea într'un atare caz — nu duce la nici un rezultat. Ea doar confirmă un eșec. Acesta a fost în bună parte cazul atenției. Multă vreme ea a fost socotită una dintre funcțiunile cele mai de seamă. Ea era principiul ordonator al formării percepțiilor, îndeplinind un rol asemănător și în cece privește reprezentările, gândirea etc. Decenii dearândul s'a încercat măsurarea ei în acest sens, dar cu rezultate foarte sărace. În cele din urmă a venit școala configurației și a făcut dovada că preținsele funcțiuni ale atenției sunt cu totul altceva. Analiza factorială, pe de altă parte, a arătat că atenția pur și simplu nu există. Ea poate fi o fază caracteristică în dezvoltarea diferitelor funcțiuni psihice, dar ea însăși nu e o funcțiune psihică cu unitate funcțională specifică. **Cluj**

Cazuri similare, în care s'a încercat să se experimenteze și măsoare funcțiuni inexistente, mai sunt. Pentru a le înlătura pe deplin și pentru a evita zădărnicierea energiei în atari sforțări tantalice, există o singură soluție: izolarea și definirea funcțiunii psihice trebuie să urmeze experimentarea și măsurarea și să nu le precedă și — în același timp — ea trebuie făcută în termeni obiectivi, purificați de toate contingențele personale și sociale, date în legătură cu personalitatea psihologului și mediul din care el face parte, adecă în termeni cantitativi matematici. E ceeace încearcă analiza factorială, fondată de profesorul Spearman, distinsul nostru colaborator al numărului de față, acum treizeci de ani și ceva.

Dar analiza factorială nu se mulțumește numai cu izolarea și definirea categoriilor științifice, cu care psihologia lucrează, pe bază matematică și experimentală, ci — așa cum am spus — încearcă a studia — tot pe bază matematică — și configurația și structura diferitelor categorii și concepte sau — în termeni tehnici — factori. Cu alte cuvinte, ea abordează, în mod matematic și geometric, și arhitectura vieții sufletești, transpunând pe plan matematic sistemul și teoria psihologiei ca știință, nu numai defi-

niția conceptelor, cu care acest sistem și această teorie operează.

Măsurări fizice au fost făcute mult înainte de Newton. Măsurări excelente a făcut Archimede, precum și păstorii și preoții egipteni Admirabile măsurări, apoi, au făcut Galileo și Kepler — dela care Newton pleacă — precum și Copernic. Mai ales Copernic. Revoluția coperniciană — în cele din urmă — poate să aibă o grandoare mai mare decât opera lui Newton. Fizica a devenit totuși știință pe deplin exactă numai atunci când — grație lui Newton — măsurarea și matematica a fost introdusă în toată fizica, anume în arhitectonica și teoria ei. Adevăratul întemeietor al științei fizice, deaceea, e și rămâne Newton. Sistemul său e piatra de temelie, la care toți se referă chiar și atunci când ajung la rezultate diferite și chiar opuse cu rezultatele lui Newton.

Opera psihometrică preconizată de profesorul Spearman, ce se bucură astăzi de atât de mare răsunset în psihologie, se aseamănă întru toate cu opera înfăptuită de Newton. Alăturarea acestor două nume ar putea părea, unora cel puțin, o îndrăsneală, care — prin însăși natura ei — ar fi cam hazardată. E, deaceea, locul să amintim că paternitatea ei nu ne revine nouă, ci altora și — chiar mai mult — că ea a și devenit — cel puțin în cercurile anglo-saxone — foarte obișnuită. În orice caz funcțiunea pe care analiza factorială o îndeplinește în psihologie e aceeași cu funcțiunea pe care opera lui Newton a îndeplinit-o în fizică, și anume: transpunerea psihologiei în domeniul metodei matematice, nu numai ca metodă, ci și ca teorie.

Rezultatele acestei transpuneri a psihologiei în domeniul matematicii, anume al matematicii probabilității, atât ca metodă, cât și ca teorie, va avea, desigur, rezultate nebănuite de importante. Printre acestea cele mai revoluționare vor fi desigur înlăturarea aproape definitivă a tuturor contingentelor personale și temporale, care au jucat și joacă un rol atât de mare încă în psihologie și care au dat și dau încă naștere la atâtea școli, care împart psihologii în adevărate tabere de luptă, tabere ce avantajează mult prea puțin progresul psihologiei, care e și trebuie să se facă în linie continuă, iar nu discontinuă și în zigzaguri. Spearman, deaceea, și-a și intitulat unul din faimoasele sale articole, cu sugestivele cuvinte: „O școală care va însemna apusul școlilor“.

Titlul, mărturisim, ne apare pe deplin justificat. Odată ce logica psihologiei, îmbracă haina matematică, legea psihologică nu va depinde și va putea să nu mai depindă decât de două deter-

minante, anume a) de exigențele logice extrinsece, date în natura obiectivă a fenomenelor și b) de exigențele logice universale ale minții, unele și aceleași — prin definiție — pentru toți oamenii. Psihologia ca știință, nu va depinde și — în orice caz — va putea să nu mai depindă c) de contingentele personale și sociale ale psihologului.

Desigur că acest caracter de deplină obiectivitate a psihologiei și legilor, pe care ea le formulează, conștite încă un ideal. Înfăptuirea idealului, deasemenea, nu trebuie așteptată peste noapte. Ea va fi opera timpului. Anume a unui timp foarte îndelungat, iar deplină opera, probabil, nu va fi nicicând.

Progresul unei științe, dealtfel, nu se judecă numai după cum idealul de exactitate e mai mult sau mai puțin îndeplinit, căci pe deantregul nu e îndeplinit nicicând, ci și după cum știința înainteză dela o zi la alta, însemnând în fiecare zi un pas înainte spre mai puțină ignoranță sau cel puțin spre mai multă înțelepciune în formulări. Cu cât înaintarea e mai înceată, cu atât, poate, ea e mai sigură. Au trebuit aproximativ 30 de ani pentru ca faimosul factor general de inteligență, G, să fie impus atenției tuturor, deși eforturile au fost așa de mari și date în așa de multe părți. Precizarea și definirea factorului e încă și azi în curs. În curs de devenire și precizare sunt și ceilalți factori, ca factorul general de voință și temperament, apoi factorii de memorie, aptitudine mecanică, muzicală și matematică, perseveranță, oscilație, etc. Importantă, totuși, nu e încetineala progresului. Importantă este continuitatea acestui progres. Era obiceiul — și mai e și azi — ca fiecare școală și cercetare să dărâme clădirea celorlalte. De astă dată s'a întâmpat altfel. Noile cercetări, în general, au însemnat verificarea celor vechi; ele au fost un nou inel, care s'a adăugat la lanțul celorlalte. Polemica nu a lipsit nici în cercetările de analiză factorială. Ea nu lipsește nici în fizică și nici chiar în matematicile pure. Ea s'a făcut însă în termeni obiectivi, iar sfârșitul ei nu a însemnat înlăturarea ambelor teze, care după ce au ajuns să plictisească lumea au sfârșit prin a plictisi protagoniștii înșiși, ci ea a însemnat triumful unei teze, care a ajuns a fi recunoscută și de adversar. Vreme îndelungată Thorndike a fost adversarul de seamă al factorilor generali, preconizați de Spearman, precum și contra metodei, iar după trei decenii a sfârșit prin a-și schimba atitudinea și a fi unul din promotorii principali ai noiei tehnice, prezidând chiar comisiunea internațională de coordonare

și promovare a cercetărilor de analiză factorială. La fel pare a se converti în ultima vreme și Godfrey Thomson, cel mai temut și mai înarmat adversar al lui Spearman. Exemplele sunt unice în istoria psihologiei. Ele denotă o maturitate științifică, care, după cât se pare, nu a mai fost atinsă în alte domenii ale psihologiei.

Una din caracteristicile fundamentale ale operei lui Spearman este că spre deosebire de alți psihologi statisticieni, care în descoperirile lor statistice au uitat uneori psihologia, el nu a uitat-o nicicând. Am spune, poate, chiar mai mult și — credem — cu toată îndreptățirea că întâiu de toate el a rămas psiholog, oricât de mare statistician a fost. Și a fost, desigur, cel mai mare psihometrician de până acum. Metoda matematică a fost totdeauna văzută prin prisma unei idei psihologice, iar interesul primordial a zăcut totdeauna în această problemă psihologică și numai apoi și în metodă. Probă evidentă în acest sens sunt toate monumentalele sale lucrări, precum și articolul de față, în care locul prim și de frunte îl ocupă expunerea legilor și principiilor psihologiei, metodei statistice revenindu-i locul al doilea.

BIBLIOGRAFIE.

1. Spearman, Ch.: *The Nature of Intelligence and the Principles of Cognition*. MacMillan, 1923. Pp. VIII+358
2. „ *The Abilities of Man; their Nature and Measurement*. London, MacMillan, 1927. Pp. XXIII+475.
3. „ *Creative Mind*. Appleton, 1930, N. Y. Pp. XII+162. XII+162.
4. „ *The Psychology down the Ages*. MacMillan, London, 1937, vol. I. Pp. IX+454 și vol. II. Pp. VI+355.
5. „ O foarte bogată serie de articole, a cărei listă poate fi aflată în lucrarea D-lui N. Mărgineanu, *Analiza factorilor psihici*.

ȘCOALA PSIHOLOGICĂ DIN LONDRA

de C. Spearman

	P.
A) <i>Idealul științei empirice:</i>	120
1. <i>Politică negativă</i>	120
2. <i>Cerințe pozitive</i>	121
B) <i>Legile sequenței:</i>	123
1. <i>Dispoziții</i>	123
2. <i>Inerția</i>	124
3. <i>Control</i>	124
4. <i>Rendement constant</i>	124
5. <i>Legea oboselii</i>	125
6. <i>„Neogenesis“</i> Central University Library Cluj	125
7. <i>Voință</i>	126
C) <i>Legile coexistenței:</i>	126
1. <i>Facultăți</i>	126
2. <i>Coefficienți de corelație</i>	127
3. <i>Factorii cunoașterii</i>	127
4. <i>Factorii caracterului</i>	129
5. <i>Analiză factorială multiplă</i>	129

Școala psihologică din Londra.

Articolul de față este urmarea unei curtenitoare invitații de a expune opera cunoscută sub titlul de mai sus.

A) Idealul științei empirice.

1. *Politică negativă.* Această operă a fost întâi de toate inspirată de un ideal: acela de a face din psihologie o adevărată știință empirică.

O atare încercare a luat două direcții, una negativă, alta pozitivă. Prima cale este aceea a unui oportunism, dat pe față cu

toată francheta. Ea consistă în căutarea de a evita orice încurcatură. Cuvântul ei de ordine este că greutatea, care pentru moment sunt de neînvins, trebuiesc sau evitate sau — cel puțin — lăsate pentru o altă ocazie în seama viitorului. Această politică oportunistă a exercitat o puternică influență de îndată ce psihologia s'a separat de științele înrudite, cu precădere filosofice. Aceasta, deoarece aceste discipline trăesc și au rațiunea lor de a fi în probleme, care dela începutul lor, de peste două mii de ani, au rămas profund neprogressive. Înălăturarea filosofiei nu constituie totuși o scuză pentru neglijarea ei. Dimpotrivă, ea trebuie studiată cu toată sârguința, pentru a ști ce anume să fie înlăturat.

Ceva asemănător poate fi spus și despre raporturile dintre corp și suflet. Aceste probleme, de asemenea, în toți acești ani au făcut foarte puțin progres, dacă din capul locului au făcut vreunul. Atari peșteri întunecoase știința noastră empirică tinde să le ocolească cu orice preț. Acolo unde ea nu poate încă aduce nici o clarificare, ea nu substitue prejudecata, ci doar oprește judecata. Iar acolo unde ea nu găsește ceva mai bun decât ipotezele speculative, ea nu le înlătură deloc din considerație, ci pur și simplu ține în minte, viu și neconținut, extrema lor falibilitate.

2. *Cerințe pozitive.* Să ne întoarcem acum dela acest ideal negativ al psihologiei empirice la cel de al doilea, de natură pozitivă. El este prin esență pragmatic. Anume el e pe deplin în slujba prevederii și astfel și a controlului. În acest scop două lucruri fundamentale trebuiesc considerate și determinate: întâi structura și constituția minții, iar în al doilea rând legile, care leagă împreună părțile constitutive din structură.

În ceea ce privește studiul constituției minții noastre, comentariile noastre pot fi foarte sumare. Psihologia pe care o preconizăm înlătură orice unilateralitate; anume atât unilateralitatea școalelor, care *analizează* în detrimentul *sintezelor*, cât și aceea a școalelor care, preocupate de *întreguri*, nu mai văd *părțile*.

Lucrurile nu mai pot fi tratate atât de sumar când e vorba de cea de a doua cerință. În adevăr ea consistă, așa cum am spus, în determinarea legilor. Dar de ce natură trebuiesc să fie acestea? Cum pot fi ele imaginate și condiționate în așa fel încât să satisfacă pe deplin misiunea lor esențială de a face prevederea posibilă? Această misiune a lor a fost foarte bine exprimată de Hartley: „Adevărata metodă a filosofării pare a fi descoperirea și stabilirea legilor generale ale acțiunii, cărora persoana în con-

siderație se supune, din câteva fenomene selecționate, bine definiție și bine atestate, și apoi explicarea și precizarea celorlalte fenomene în baza acestor legi. Aceasta este metoda analizei și sintezei, recomandată și urmată de Isaac Newton“. O eclatantă exemplificare a acestor spuse e oferită de cele trei legi ale mișcării, formulate de Newton, dintre care prima sună astfel: „Orice corp perseverează în starea sa de repaus sau de mișcare uniformă în linie dreaptă, în măsura în care el nu este silit de alte forțe să-și schimbe această stare“.

Această cerință introduce însă îndată o gravă persupunere: aceea că totdeauna cursul general al naturii este uniform. Iar această presupunere implică, la rândul ei, alte multe condiții, ca acelea ale continuității temporale și ale constanței, care au fost adesea contestate. Astfel Sigwart protestează că mintea suferă continui schimbări prin formarea de noi dispoziții, așa fel că îi lipsește una din condițiile de bază ale legii, care este neschimbarea subiectului, adică a persoanei gânditoare.

O altă condiție fundamentală pentru a ne asigura de uniformitate este că situațiile considerate trebuie să se repeteze mai de multe ori repetate. E acest lucru posibil în cazul experienței umane; ori e aceasta, dimpotrivă, susceptibilă de continuă schimbare?

Mai puțin universală, dar încă destul de serioasă, este cerința că termenii, cari intră în formularea legii trebuie să fie bine definiți. Cunoștința că A însoțește pe B ne este de puțin folos, dacă nu putem identifica amândouă fenomenele, atunci când le întâlnim.

Totuși, în afară de toate aceste condiții pe care legile științifice le presupun în mod absolut și în prealabil, mai sunt altele multe, care deși dezirabile, nu sunt totuși indispensabile. Dintre acestea cea mai importantă este raționalitatea. Dacă e ca o lege să-și atingă pe deplin semnificația sa științifică, atunci ea trebuie bazată pe temeuri adecvate. Să luăm de exemplu observația uniformă că pământul se învârtă în jurul axei sale în douăzeci și patru de ore. Aceasta nu probează încă întru nimic că el se va învârti așa și pe mai departe, tot așa precum faptul că un om a trăit până la optzeci de ani nu e o probă că el va trăi până la optzeci și unu.

Insfârșit trebuie să mai distingem între legile care sunt primare sau ultime și acelea care sunt secundare sau derivate. Ultimele, deși adeseori foarte utile, sunt mult prea numeroase și complexe pentru o expunere sistematică. În articolul de față ne vom

limita la legile primare, de bază, ultime, care nu mai presupun altele.

Pentru lămuriri mai depline asupra condițiilor esențiale ale legilor științifice, precum și pentru o discuție asupra felului cum ele au fost rezolvate, referințe mai detaliate au fost date în altă parte¹).

B) Legile secvenței.

1. *Dispoziții.* Concepând deci legea științifică în sensul indicat mai sus și căutând exemplificări în sensul ei în domeniul psihologiei, în mod natural noi ne gândim, desigur, la legea psihologică a lui Fechner, în conformitate cu care intensitatea senzației crește proporțional cu logaritmul creșterii stimulului. Această lege însă, înafară de faptul de a fi foarte dubioasă ca validitate, cade alături de calea noastră, din cauză că nu este, pentru prezent cel puțin, susceptibilă de o evidență convingătoare.

Înlăturând — în consecință — acest caz, pare să mai rămână un simplu exemplu și numai unul, al unei legi, propusă de foarte mulți ca îndeplinind condițiile legii empirice. E legea reproducerilor asociative. Ea a fost formulată în diferite feluri. Mergând la originea ei, așa cum ea a fost formulată, de exemplu, de Stuart Mill, ea sună astfel: „Ideile noastre isvorăsc sau există în ordinea în care senzațiile au existat, a căror còpii ele sunt“. Aceasta este legea generală a „asociației ideilor“.

Această lege, totuși, indiferent de faptul dacă e sau nu exactă, e în orice caz înafară de condiția de a fi ultimă, primară. Pentru ca ideia *B* să fie produsă în virtutea asocierii ei cu ideia *A*, sunt necesare cel puțin trei stadii. Întâi de toate *A* și *B* au trebuit să fi existat cumva în mintea noastră împreună. În al doilea rând, legătura dintre ele trebuie să fie reținută. Al treilea, *A* trebuie să reapară, pentru ca cu ea să fie readusă și reamintită și *B*. Astfel procesul în întregime sa este derivat din alte trei mai fundamentale.

Dintre aceste trei procese, cel mai caracteristic pentru scopul pe care noi îl urmărim, este cel din mijloc, al conservării sau retențiunii. El este susceptibil de a fi generalizat într'o lege ul-

¹) Ele au fost considerate de autorul de față în Cap. XXVII în a sa *Psychology down the Ages* (Psihologia dealungul veacurilor), 1937.

timă, după cum urmează: *ocurența oricărui proces mintal formează o dispoziție, pentru ca această ocurență să mai apară.*

Asemănarea clasică e aceea a unei bucăți de hârtie, care, după ce a fost îndoită, în același loc poate fi îndoită cu mai multă ușurință. În anii din urmă această tendință a fost redusă la o formulare cantitativă exactă, în special de către T. V. Moore și Guliksen. Proeminente dintre nenumăratele ei aplicări sunt îndeosebi acelea care se ocupă cu operațiile învățării și formarea caracterului.

2. *Inerția.* Deobicei confundată cu această lege a dispozițiilor, dar — după părerea noastră — cu totul diferită de ea, este o altă manifestare a retentivității, care poate fi numită legea inerției și definitiv formulată astfel: *orice proces mintal rămâne înapoia stimulentului la început și mai înapoia lui la sfârșit.*

Dacă ar fi vorba și acum de o ilustrare concretă, atunci exemplul precedent cu îndoitura hârtiei ar putea fi înlocuit cu sunelele gradual al unei sirene puternice. Distincției făcută între aceste două cazuri, noi îi datorim, printre altele, înțelegerea trăsăturii atât de fundamentale, cunoscută sub numele de *perseveranță*.

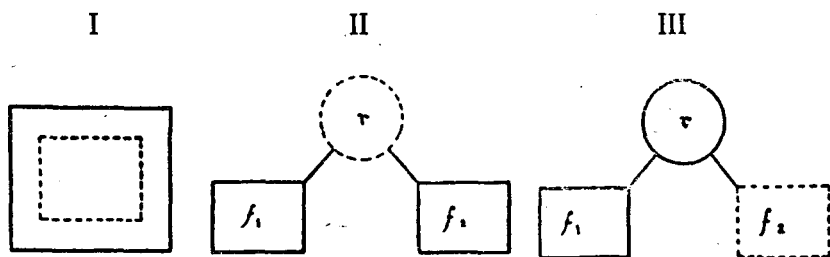
3. *Control.* Cu toate acestea, chiar și aceste două manifestări ultime ale retențiunii sunt încă cu totul insuficiente pentru explicarea tuturor operațiilor mentale, excepție făcând poate de aderenții celui mai cras materialism. În acest scop e foarte lămurit că e nevoie să recurgem și la influența „atenției“. Din păcate însă, asupra acestui cuvânt există o foarte mare confuzie între psihologi. Deaceia, poate, punctul nostru de vedere ar fi și mai bine să-l înlocuim cu alți termeni, ca încercare, năzuință, conașie. În acest mod ajungem la o altă lege ultimă, una care până în prezent a fost, totuși, foarte puțin cercetată în mod exact: *cantitatea cunoașterii poate fi controlată în mod direct de către conașie.*

4. *Rendement constant.* Noi nu putem, totuși, să ne oprim nici la această lege. Aceasta deoarece există o altă înrâurire fundamentală, care trebuie considerată și care, deasemenea, a fost neglijată surprinzător de mult de către psihologi, deși o mică parte dintre ei au prețuit-o foarte mult.

Această lege din nou ne-ar reaminti termenul de „atenție“. Evitând, totuși, în mod intenționat acest termen, legea poate fi formulată astfel: *mintea omenească, oricare ar fi ea, tinde să-și*

păstreze rendementul total simultan constant în cantitate, oricât de variat ar fi în calitate. Cea mai veche și mai lămurită exemplificare a acestei legi a fost oferită de constanța numărului obiectelor simple, care pot fi percepute în mod clar în unul și același timp (și care sunt dela cinci la șase). Asemănarea fizică, cea mai potrivită, este conceperea minții ca posedând o anumită cantitate determinată de energie, capabilă de a fi întrebuințată în mod alternativ într'o foarte mare varietate de mașini.

5. *Legea oboselii.* Mai rămâne să cităm încă un caz, foarte bine cunoscut el însuși, deși în general încă nu a fost conceput ca lege și nici măcar ca ceva mental. El are totuși, după părerea noastră, ambele proprietăți, adică e și lege și e și mental. El este,

anume, opusul legii dispozițiilor, și sub termenul de oboseală, poate fi exprimat astfel: *orice activitate face continuarea ei mai dificilă.*

6. „Noegenesis“. La acest punct e bine să ne oprim și să notăm că cele cinci legi, expuse până acum, sunt exclusiv cantitative. Ele stabilesc pur și simplu felul cum procesele cresc sau descresc în cantitate. Ele nu pot însă să arate ce anume sunt aceste procese în natura lor. Pentru a specifica și acest lucru, avem nevoie de încă alte trei legi.

Prima și cea mai importantă dintre acestea este legea experienței, care sună astfel: *persoana umană caută să se cunoască pe ea însăși, precum și experiența ei proprie.* Acest proces de cunoaștere de sine e reprezentat în diagrama I, în care patratul tras în linie continuă reprezintă experiența persoanei, iar patratul în linie punctată ceea ce persoana cunoaște din ea însăși.

A doua din aceste legi calitative a fost formulată astfel: *atunci când sunt prezentate două sau mai multe elemente, persoana umană tinde să cunoască relațiile dintre ele.* Acest proces e reprezentat în diagrama II, în care f_1 și f_2 reprezintă cele două elemente, iar r relația dintre ele.

Oricât de imens ar fi rolul acestor două legi, ele lasă, totuși, loc și pentru a treia, nu mai puțin extinsă. Ea este următoarea: *atunci când avem dat un element împreună cu o relație, persoana tinde să gândească elementul corelat*. Acest proces este simbolizat în diagrama III, în care f_1 reprezintă elementul dat, r relația, f_2 elementul corelat de conceput.

Aceste trei legi, expuse imediat mai sus, lămuresc, după părerea noastră, întreaga cunoaștere, care posedă *înțeles* și creiază *nou* conținuturi mintale. Pentru a exprima aceste două calități ale lor, el au fost numite „noegenetice“.

7. *Voința*. Cu aceasta povestea legilor — în măsura în care ele privesc secvența proceselor cognitive — a ajuns la un sfârșit. Mai rămâne însă să considerăm și pe acelea care au de a face cu voința. Cunoștințele pe care le avem în acest domeniu, sunt și mai sărace și — deaceia — formularea legilor e și mai anevoioasă. Cu oarecare efort putem totuși formula următoarele două:

Orice năzuință impulsivă este cauzată de percepția sau ideia unui scop.

Oricare dintre impulsuri poate fi adoptat de ceea ce numește un act de voință.

Cu aceasta, enumerarea legilor de succesiune este terminată. Meritul lor principal nu rezidă atât în fiecare luată în parte, cât mai ales în toate, luate ca o totalitate unitară, ce colaborează în mod armonios la explicarea cursului general al vieții. Pentru a justifica această afirmație, ne-ar trebui, desigur, mult mai mult spațiu decât acest articol ne-ar putea oferi¹⁾.

C) *Legile Coexistenței.*

1. *Facultățile*. Să părăsim acum legile secvenței sau succesiunii și să ne îndreptăm atenția înspre acelea ale coexistenței. Aceasta, de fapt, înseamnă să trecem de la psihologia generală la psihologia individuală. Sosim astfel la problema trăsăturilor existente împreună în sânul unuia și aceluiași individ.

Iar aci locul îl găsim ocupat cu fermitate de vechea doctrină a „puterilor“ sau a „facultăților“. Fiecare putere în parte este socotită ca o unitate funcțională desăvârșită în toate manifestările ei. Dacă, de exemplu, despre un om spunem, fără rezerve, că

1) Pentru o tratare mai amplă vezi *ibidem*, Partea I.

are o bună putere de judecată, atunci presupunem că el este capabil să judece bine nu numai despre oameni, ci și despre câini, vinuri, vreme sau orice altceva. Printre cele mai proeminente ilustrări ale acestei erezii de atari unități funcționale sunt puterea „atenției“ și aceea a „inteligentei“.

Lucrurile stau la fel și în cazul trăsăturilor de temperament și caracter. A spune fără nici o altă calificare, unanim stabilită sau dela sine înțeleasă, că un om este sanguinic în vreme ce altul este melancolic, înseamnă că aceste caracteristice ale acestor două persoane rămân constante, indiferent de situațiile lor schimbătoare.

Aceleași presupuneri mai mult decât dubioase au fost făcute asupra unităților funcționale cunoscute azi sub numele devenit atât de popular de „tipuri“. Cel mai larg întrebuințat dintre toate e, desigur, tipul „introvertit“ datorit lui Jung. Cu toate acestea acest autor a alternat el însuși între două concepții foarte diferite. În cazul uneia introversiunea era considerată o funcțiune unită, care caracteriza întregul individ; în cazul celeilalte ea era împărțită în patru funcțiuni mutual independente, una pentru fiecare din cele patru facultăți („senzație“, „gândire“, „emoție“ și „intuiție“). Dacă oricare din aceste concepte e drept, atunci toată psihologia bazată pe alte concepte trebuie să fie greșită. E destul de curios însă că această contradicție în adevărata concepție a tipurilor nu pare să turbure întru nimic equanimitatea tipologilor.

2. *Coeficienții de corelație.* Combaterea acestei îngrijorătoare presupunere de unitate funcțională a fost una din principalele misiuni ale mijloacelor statistice, date în coeficienți de corelație. Grație lor, existența unității funcționale nu mai e azi nici o problemă de simplă presupunere și nici una de simplă intuiție; dimpotrivă ea a devenit o problemă de măsurare exactă.

Considerarea acestor coeficienți a dus totuși la foarte mari complicații. Îndeosebi a fost elaborat un foarte complicat sistem de corelații „multiple“ și „parțiale“, prin care datele psihologice au fost înăbușite de masa tehnicei statistice.

3. *Factorii cunoașterii.* Din fericire situația a fost redusă enorm prin constatarea faptului că diferiții coeficienți de corelație nu se distribuie la întâmplare, ci în conformitate cu un anumit sistem, de o ordine cu totul remarcabilă, denumit „sistemul ierarhic“.

Această descoperire psihologică a fost curând urmată de a doua de natură matematică. S'a descoperit, anume, o teoremă care arată că în momentul când ierarhia există, atunci și numai atunci variabilele, pe care testele sau chestionarele le măsoară, de orice natură ar fi ele, pot fi descompuse în două părți independente sau „factori“, unul general (deaceea numit G) și celălalt mai restrâns, specific (deaceea botezat S). În formularea matematică avem:

$$(I) \quad A_{ax} = G_x + S_{ax}$$

În care A_{ax} denotă *cota* persoanei în testul a ; S_{ax} factorul specific în testul a , iar G_x e factorul său general, unul și același pentru toate testele $a, b, c, d, \dots$. În legătură cu această ecuație (I) deja există o foarte bogată literatură. Deaceea noi trebuie să ne restrângem la următoarele comentarii scurte ce urmează:

Mai întâiu ecuația nu e și nu poate fi valabilă, atâta timp cât variabilele $a, b, c, \dots$ nu sunt cum s'a spus „suficient deosebite“.

În al doilea rând, faptul că A_{ax} e divizibil în G_x și S_{ax} nu exclude faptul de a fi divizibil într'un infinit număr de alte căi. Motivele pentru care divizibilitatea cu doi factori a fost aleasă sunt îndeosebi trei. În primul rând această interpretare reprezintă soluția cea mai simplă. În al doilea rând această soluție e singura care oferă și poate oferi o explicație a faptelor considerate la rubrica legilor cantitative; în special aceea a legii rendemenului constant. În sfârșit, ea singură se armonizează cu legile calitative de mai sus; ea singură explică constatarea că testele mintale pot să fie mai dependente, de G în deosebi, în măsura în care ele consistă în mod mai exclusiv din acele performanțe „inteligente“, care au fost botezate „noegenetice“.

Deasemenea, ecuația I, în care ierarhia este satisfăcută, poate fi înlocuită cu ecuația II, în care ierarhia nu mai e satisfăcută, deoarece există rămășița unui factor de grup D , în așa fel că avem:

$$(II) \quad A_{ax} = G_x + S_{ax} + D_{ax}$$

În acest caz, deși nu câștigăm nimic cu subdividerea factorului G , oricare ar fi ea, e bine, totuși, să procedăm la o atare subdividere pentru S și D , care deseori e foarte necesară. Într-o foarte mare măsură factorul D poate să nu fie altceva decât erori de experimentare. Printre părțile sale constitutive mai genuine.

locul prim îl ocupă ceea ce a fost numit „V” sau factorul verbal. Din multe cercetări dedicate în mod special acestei topici, știm cu o considerabilă precizie cât anume V intră în cele mai multe aptitudini, inclusiv cele măsurate de diferitele teste mintale. O altă importantă parte constitutivă a lui D este factorul spațial, cunoscut sub diferitele denumiri ca „M”, „F” și „K”. Alți factori constitutivi în D mai pot fi menționați factorii de rapiditate, efort și „fluență”.

4. *Factorii de caracter.* S'a observat, cred, că expunerea noastră de până acum a fost limitată la factorii aspectului cognitiv. Pentru ca ea să fie completă, mai trebuie să considerăm și factorii dela baza aspectului „orectic”, care are de a face cu emotivitatea și voința. Aci, deasemenea, întrebuițarea coeficienților de corelație și chiar analiza factorială au devenit necesități foarte urgente, întreprinse deja cu mult curaj. Incercarea însă s'a dovedit a fi mult mai dificilă. În general realizările ei au rămas mai sărăcăcioase. Un mare și important pas a fost totuși făcut. E acela al lui Webb, care a descoperit și aci, ca și în cazul sferei de cunoaștere, un factor general, pe care l-a botezat cu litera „W” și pe care l-a descris astfel: „*Ne-a fost cu puțință să demonstrăm existența unui al doilea factor general, care exercită o foarte vastă influență în latura de caracter... El stăpânește într'un mod cu totul vădit toți coeficienții furnizați de diferitele metode de apreciere ale calităților morale, virtuțile sociale profunde, perseverență și persistență; el, deasemenea, se manifestă și în sens negativ în calitățile legate de instabilitatea emoțiilor și de latura mai ușoară sociabilității. Natura sa e mai bine înțeleasă... ca depinzând de consistența acțiunii, rezultată din deliberarea voinții, adecă din voință.*”

Cincisprezece ani mai târziu, acest W, a cărui determinare originală a fost bazată pe mijloace foarte simple de examinare a caracterului, a primit important suport prin opera lui Hartshorne, May și Maller, care au reușit să înfăptuiască marele progres de a elabora în acest scop teste obiective.

În ceea ce privește aplicarea analizei factoriale la realitățile complexe, cunoscute în mod curent, sub denumirea de tipuri mintale, putem spune că în cele din urmă această problemă a intrat pe mâini bune.

5. *Analiza factorială multiplă.* Drept sfârșit putem să mai menționăm și progresul important, pe care metoda analizei fac-

toriale l-a făcut în ultima vreme; anume unul care în loc să se opună cu ceea ce am expus mai sus, o generalizează și o dezvoltă. E vorba de analiza factorială multiplă. Pentru a aplica prima metodă e nevoie cel puțin de o situație inițială (două valori de referință), care să satisfacă ecuația I; atunci seria completă de coeficienți este exprimată în termeni de un singur factor („S”), plus o serie de alți factori, cari pot fi analizați după aceea în mod succesiv. În cazul noii metode sau — mai bine zis — grupe de metode, factorii, oricare ar fi numărul lor, pot fi analizați dintr’odată, în mod simultan.

Din păcate însă noua metodă pare a determina un grav divorț între faptele psihologice, pe de o parte și tratarea lor statistică, pe de altă parte. În acest mod ea este capabilă să producă o serie de artificii statistice. Cât de mult vor putea fi dezvoltate meritele acestei noi metode, eliminând în același timp desavantajele ei, e o problemă de viitor.

INTELIGENȚA IN MEDIUL RURAL-URBAN

de Alexandru Roșca

Toți autorii (printre care Thomson, Duff, Asher, Pressey, etc.) care au făcut măsurători de inteligență la copii din mediu rural și urban, și au comparat cotele obținute de aceste două categorii de copii, au constatat, fără excepție, că, în medie, copiii din mediu rural sunt inferiori celor din mediu urban la testele de inteligență. Această diferențe se cifrează la aproximativ 15 puncte C. I. (coeficient de inteligență).

La aceleași rezultate ne-au dus și cercetările noastre — întreprinse în cadrele Institutului de Psihologie din Cluj, înainte cu câțiva ani dar nepublicate până acum — asupra unui număr de 2032 copii din diferite sate și orașe ale României. Pentru a ne da și mai bine seama de tendința de distribuție a inteligenței (examinată cu teste neverbale de grup), am grupat aparte copiii din suburbii. Dăm aci aceste rezultate:

Mediul	Coeficientul de inteligență			Nr. cazurilor
	Q. inferior	Median	Q. superior	
Urban	91	107	112	1219
Suburban	89	102	114	209
Rural	75	86	97	604

Care este explicația acestei stări de lucruri? Cei mai mulți autori — printre care menționăm pe Hirsch, Pintner, Estabrook, Pressey, Thomas, ș. a. — sunt de părere că explicația trebuie căutată într'un proces de migrațiune selectivă. „S'a afirmat“, spune Anastasi, „de repetate ori că inferioritatea intelectuală a grupurilor rurale este rezultatul direct al migrațiunii selective. Conform

acestei teorii, familiile sau persoanele mai inteligente, mai progresive și mai energice sunt atrase de centrele urbane, în timp ce familiile și persoanele mai puțin înzestrate și mai puțin ambițioase rămân la țară. Acțiunea unui astfel de proces în decurs de mai multe generații, ar duce la o populație rurală inferioară. Diferențele de inteligență dintre mediul rural și urban ar putea fi astfel atribuite în primul rând unei baze ereditare“ (1, p. 551).

Un studiu apărut recent (7) aduce câteva date foarte interesante în favoarea acestei teze. Autorii acestui studiu (Gist și Clark) au supus unui examen de inteligență 2544 elevi de curs secundar din mediul rural. În timpul examinării — care a avut loc în 1922—23 — elevii erau în etate medie de 16 ani. Acești elevi au fost supuși unei anchete în 1935, deci la 13 ani după examinarea inteligenței, pentru a vedea care din ei au emigrat spre oraș și care au rămas în comunități rurale. Rezultatele lor arată că cei care au emigrat spre oraș sunt dintre cei cu un coeficient de inteligență mai ridicat. Acest lucru se poate vedea din tabela următoare:

Coeficientul de inteligență	Au emigrat spre oraș	Au rămas în mediul rural
Sub 95	39,210/o	52,660/o
95—104	33,820/o	29,870/o
105 și peste	26,970/o	17,470/o

Prin urmare 26,97% din cei care au emigrat spre oraș au avut, în timpul examinării din 1923, un coeficient de inteligență de 105 sau mai mare, în timp ce dintre cei care au rămas în mediul rural numai 17,47% au prezentat acest coeficient.

În contrast cu aceste încercări de a explica prin ereditate diferențele de inteligență dintre orășeni și săteni, a început recent, spune Anastasi, să se desvolte o tendință de a considera mediul ca o posibilitate de explicație. Este posibil, spun reprezentanții acestei directive, ca migrațiunea să fi privat populațiunea, în anumite localități, de cele mai bune familii, dar acest fapt nu poate fi considerat ca o concluzie universal valabilă. Se poate invoca tot așa de bine și argumentul contrar, că cei care emigrează sunt slabi și mediocrii, care n'au reușit în mediul lor de origină. În tot cazul pentru a se cunoaște direcția în care au acționat forțele selective, trebuie să se cunoască istoria și condițiunile regiunii respective.

Înainte de expune argumentele favorabile teoriei mediului, amintim că și partizanii teoriei eredității au admis posibilitatea ca împrejurările de mediu să se resimtă în oarecare măsură în rezultatele examenului de inteligență prin teste. Astfel Pintner menționează că familiaritatea mai mare a copiilor dela oraș cu testele, poate constitui o cauză a superiorității lor la testele de inteligență, totuși crede că acest factor nu poate avea un rol prea important. L. W. Pressey, care deasemenea a obținut o diferență remarcabilă în defavoarea copiilor dela țară, atribuie această diferență eredității, dar atrage atenția că împrejurările de mediu familial n'au putut fi complet eliminate, și mai menționează că în mod obișnuit copiii dela țară sunt mai puțin deprinși cu utilizarea hârtiei și creionului (au fost examinați cu teste colective neverbale) și sunt mai timizi față de străini decât copiii dela oraș.

Printre autorii favorabili teoriei mediului amintim pe Klineberg. Acest autor a constatat o îmbunătățire a cotei la testele de inteligență, direct proporțională cu numărul de ani trăiți în mediu urban. El a examinat copii de 12 ani, dintre care unii aveau un an de reședință la oraș, alții doi, alții trei, ș. a. m. d. până la șapte ani. Prin urmare copiii examinați au venit la oraș, unii la etatea de 5 ani sau mai puțin, alții la etatea de 6 ani, alții la 7 ș. a. m. d. până la cei cu un singur an de ședere la oraș, care au venit în mediul urban la etatea de 11 ani. Cu fiecare an de reședință în mediul urban cota medie la testele de inteligență devine mai ridicată.

Tot în favoarea mediului menționăm cercetările lui Asher. Acest autor a examinat un număr mare de copii (peste 300) dintr'o regiune izolată de munte, cu un nivel cultural și economic foarte scăzut. El constată că, în medie, coeficientul de inteligență scade treptat cu etatea, fiind de 84 la copiii de 7 ani, și de 60 la cei de 15 ani. Aceasta însemnează că diferențele de inteligență dintre copiii din mediu urban și cei din mediu rural sunt mai mici la etățile mici, când mediul n'a început încă să-i diferențieze, și mai mari la etățile mai mari. Deci continuarea de a trăi într'un mediu inferior adâncește diferențele.

Jordan constată și el o scădere cu etatea a coeficientului de inteligență și o atribuie faptului că testele utilizate au fost etalonate pe subiecți dintr'un mediu superior.

Amintim aci și problema constanței coeficientului de inteligență care, lucru curios, a fost invocată atât de adepții eredității

cât și de adepții mediului. Din cercetările lui Brown rezultă că între examinare și reexaminare (cu teste de inteligență) corelația este de +0,81 pentru un interval de timp dela 1 lună la 2 ani. Pentru intervale ce variază dela 5 ani la 12 ani, coeficientul scade la +0,61. Thorndike găsește deasemenea, examinând rezultatele obținute de diferiți autori, că pentru un interval de 5 ani, dintre examinare și reexaminare, coeficientul de corelație este de +0,69.

În medie diferența dintre examinare și reexaminare este — după Cattell, Terman și Merrill, ș. a. — de cca 5 puncte în coeficienți de inteligență. În consecință coeficientul de inteligență prezintă o constanță destul de ridicată.

Neff, care este partizan al mediului, spune că C. I. este relativ constant atâta vreme cât relația dintre individ și mediul său total rămâne relativ aceeași, dar că se schimbă dacă mediul se modifică sensibil. (12, p. 737).

Din toate cele de mai sus se poate vedea că se pot aduce argumente atât în favoarea uneia dintre teorii cât și în favoarea celeilalte. Problema care se pune acum pentru noi este de a stabili în ce proporție influențează ereditatea și în ce proporție mediul. Iar în al doilea rând vom căuta să stabilim dacă nu cumva influențele mediului se exercită mai degrabă asupra metodei de examinare decât asupra inteligenței însăși. Vom examina pe rând aceste chestiuni.

Freeman, Holzinger și Newman au examinat 50 perechi de gemeni univitelini crescuți împreună și 19 perechi de gemeni univitelini crescuți separat (în mediuri diferite). Inteligența acestor gemeni a fost examinată cu teste Otis și cu teste Stanford-Binet. Rezultatele obținute sunt următoarele:

	<i>Univitelini crescuți împreună</i>	<i>Bivitelini crescuți împreună</i>	<i>Univitelini crescuți separat</i>
C. I. la testele Stanford-Binet	+0,910	+0,640	+0,670
C. I. la testele Otis	+0,922	+0,621	+0,727

Din aceste date se poate vedea, pe de o parte că gemenii univitelini corelează între ei, în ceea ce privește inteligența, cu mult mai mult decât gemenii bivitelini, iar în al doilea rând că mai mare corelație ne dau gemenii univitelini crescuți aparte decât gemenii bivitelini crescuți împreună. În consecință rolul factorilor ereditari în determinarea inteligenței este cu mult mai mare decât rolul factorilor de mediu.

La concluzii similare a ajuns și Burks, bazându-se nu pe studiul gemenilor ci pe studiul copiilor adoptivi. Burks a studiat peste 200 cazuri de copii care au fost adoptați legal înainte de a avea 12 luni și a căror etate cronologică varia între 5 și 14 ani în timpul examinării. Intre inteligența copiilor adoptivi și nivelul social și mintal al părinților cari i-au adoptat. Burks a găsit o corelație de $+0,25$, în timp ce un alt grup de copii, utilizat ca grup de control, corelează cu părinții lor adevărați cca $+0,45$. Pe baza acestor date Burks conchide că 75—80% din variațiile coeficientului de inteligență sunt datorite cauzelor native, și că maxima contribuție a celui mai bun mediu familial este de 20 puncte C. I., și invers, cele mai defavorabile condiții de mediu pot să coboare C. I. cu maximum 20 puncte.

Considerând datele expuse mai sus putem conchide că inteligența, măsurată prin teste, a unei persoane este determinată în primul rând de factori ereditari, dar că factorii de mediu pot să exercite și ei o oarecare influență. În ce constă această influență? Se exercită direct asupra inteligenței, sau numai asupra metodei de examinare? În rândurile care urmează vom căuta să dăm acestei întrebări un răspuns întemeiat pe date pozitive.

Am spus, la începutul acestui studiu, că toți autorii au constatat o diferență semnificativă între copiii din mediu urban și copiii din mediu rural, diferență care este în defavoarea acestora din urmă. O analiză mai deaproape a rezultatelor ne arată însă că această diferență de cotă globală nu este aceeași pentru diferitele categorii de scări de inteligență, și mai ales nu este aceeași pentru fiecare test în parte din diferitele scări. Așa de ex., dacă ținem seama de reușita la fiecare test în parte din scara Binet-Simon, vedem că diferența dintre cele două grupe de populații variază foarte mult, și mai ales variază foarte semnificativ. În general copiii din mediu urban reușesc mai bine la testele care cer utilizarea hârtiei și creionului (de ex. copierea unui patrat sau a unui romb), la testele cu monete, la definirea cuvintelor abstracte, etc., teste care desavantajază pe copilul dela țară, aceste situațiuni fiindu-i nefamiliare în mediul său, în timp ce pentru copilul dela oraș sunt situațiuni familiare. La multe teste din scările de tip Binet-Simon diferența dintre aceste două categorii de copii este nesemnificativă.

Examinați cu teste de performanță Pintner-Paterson, copiii dela țară reușesc mai bine decât cei dela oraș la testul „peisaj

rustic“ (iapa și mînzul), dar în schimb se dovedesc ceva mai inferiori la „cuburile lui Knox“ și la „tabla cu 5 figuri“ — teste care cer putere de abstracție — și mult mai inferiori la „testul de substituție“, care necesită utilizarea hîrtiei și creionului.

Bikersteth, care a examinat 1200 copii de școală, constată că, în general, copiii dela țară reușesc mai bine la testele de memorie iar copiii dela oraș la testele de judecată. Notăm însă că testele de judecată utilizate de el se bazează în mare parte pe elemente informative. Așa de ex. într'unul din teste (care este un test de analogie Burt) se cere ca subiectul să găsească cuvîntul care se potrivește cu „voce“, după cum „tipăritură“ se potrivește cu „manuscris“. Un astfel de test este natural, observă Anastasi, să des-avantajeze pe copiii dela țară. În schimb testele de memorie, la care copiii dela țară reușesc mai bine, pot fi influențate în mai mică măsură de condiții de mediu.

Aceste rezultate ne îndreptățesc să presupunem că superioritatea la testele de inteligență a copiilor din mediu urban, poate fi atribuită, cel puțin în parte, faptului că scările obișnuite de inteligență (îndeosebi cele verbale, colective sau individuale) conțin un număr însemnat de teste care se bazează pe informațiuni și situațiuni care sunt mai familiare pentru copilul dela oraș decât pentru cel dela țară, și că în general scările de inteligență au fost etalonate îndeosebi pe copii dela oraș, această populație fiind mai la îndemîna cercetătorilor. Cu alte cuvinte, în scările de inteligență abundă elemente informative familiare copiilor dela oraș și lipsesc elementele în care ar putea să exceleze copiii dela țară. Pentru a ne da mai bine seama de acest lucru, vom aminti câteva teste din scările de inteligență de tip Binet-Simon, care avantajează în mod evident populația urbană. Printre aceste teste sunt: copierea unui patrat sau a unui romb, numirea zilelor din săptămîna, numirea lunilor anului, data zilei, copierea a două deseme din memorie, deosebirea dintre rege și președintele de republică, compunerea unei telegrame, rezumarea unei cugetări, definirea cuvintelor abstracte, etc.

Plecînd dela această constatare, că în scările de inteligență se găsesc teste de informațiuni sau se utilizează sub o formă sau alta elemente informative, Shimberg (al cărui studiu îl cităm după Anastasi) a alcătuit două teste (mai exact scări) de inteligență, dintre care unul bazat pe elemente informative din mediul urban, altul pe elemente informative din mediul rural, fără ca să fie

informațiuni pur locale. Ambele teste au fost în așa fel alcătuite încât subiecții din ambele grupe au putut avea oarecari oportunități de a-și însuși informațiunile respective, adică s'au utilizat și elemente informative comune în cele două teste. Fiecare din aceste teste a fost aplicat atât la copiii din mediu urban cât și la copiii din mediu rural. Rezultatul la care a ajuns se poate rezuma astfel: fiecare grupă de copii a reușit mai bine la testele în care predominau elementele informative din mediul lor. Deci la un test s'au dovedit superiori copiii dela oraș, la celalalt test copiii dela țară.

În consecință una din cauzele principale care face ca populația rurală¹⁾ să fie inferioară populației urbane la testele de inteligență, este însăși metoda de examinare, care favorizează subiecții din mediu urban. Pentru înlăturarea acestui neajuns metodologic, datoria specialiștilor este să purifice scările de inteligență de testele care se bazează prea mult pe elemente informative ce pot fi influențate de condițiile educative, gradul de cultură, școlaritate, etc., deci în general de împrejurări de mediu. Unde aceste elemente nu pot fi evitate, ele trebuiesc dozate în aceeași proporție atât pentru mediul urban cât și pentru mediul rural, pentru ca nici una din grupe să nu fie favorizată sau defavorizată față de cealaltă.

Mai este însă și o altă cauză care se pare că influențează rezultatul, anume, atitudinea subiectului față de teste. Din cercetările diferiților autori rezultă că subiecții din mediu rural sunt mai inferiori copiilor din mediu urban, la testele colective decât la cele individuale. Această cotă mai scăzută la testele colective autorii înclină să o atribue timidității mai mari a copiilor dela țară față de străini, cu care nu prea sunt obișnuiți.

Pentru înlăturarea acestui neajuns este recomandabil ca orice examinare să fie precedată de stabilirea unui raport amical cu subiecții înainte de a se trece la examinare.

Foarte probabil cota mai scăzută la testele colective poate fi atribuită și unui alt fapt, pe care l-am menționat, anume unei mai mici familiarități cu hârtia și creionul, care se utilizează în testele colective. Lahy scrie că în execuția testelor „arta“ de a se servi

---

1) În studiul de față noi am avut în vedere numai copiii, însă situația este aceeași și pentru adulți, adică adulții din mediul rural sunt inferiori, la testele de inteligență, adulților din mediul urban.

de creerul său nu este așa de dezvoltată la subiecții a căror exerciții au fost mai puțin intense. (11, p. 173). O școlaritate de câțiva ani poate forma această deprindere, atât cât se cere pentru un test colectiv neverbal (la testele verbale colective se cere o școlaritate mai mare), dar la copiii mai mici, sau la subiecții cu o școlaritate mai redusă, testarea trebuie să fie precedată de câteva exerciții de utilizare a hârtiei și creionului.

Un test alcătuit și aplicat în condițiile de mai sus va trebui apoi etalonat pe o populație neselectată, în care să nu predomine un grup sau altul, iar populația utilizată să fie cât mai reprezentativă, să ne dea cât mai mult fizionomia demografică a țării (dacă vrem să stabilim un etalon național).

Unii autori au propus să se facă etaloane separate pentru mediul urban și rural sau pentru diferitele grupe de profesioni (căci inteligența variază, după cum vom vedea, și cu profesiunea). Astfel de etaloane ne pot mulțumi dacă intențiile noastre de diagnoză, selecție, îndrumare, etc., nu depășesc grupul respectiv, dar dacă diagnoza pe care o stabilim și măsurile practice pe care voim să le luăm față de persoana în chestiune depășesc grupul respectiv (de ex. despre un copil vrem să știm cât este de inteligent față de copiii români de aceeași etate, sau vrem să știm spre ce școală să-l îndrumăm, spre ce meserie, etc.) trebuie să avem un etalon care să cuprindă toate păturile sociale. Cu alte cuvinte etalonul pentru inteligență trebuie să-l stabilim după aceleași criterii care se utilizează pentru înălțime sau pentru alte dimensiuni morfologice. În armată, comisiile de recrutare raportează înălțimea soldaților, pentru a vedea dacă sunt sau nu apti pentru serviciul militar, la un etalon general, nu la un etalon regional sau la un etalon limitat la o anumită categorie socială sau profesională. În același timp însă, dat fiind că nu toate profesiunile cer aceleași grad de inteligență (și aceleași aptitudini psihofizice) trebuie să cunoaștem și care este nivelul intelectual al diferitelor categorii de profesioni sau grupe sociale. Stabilirea inteligenței acestor grupe nu o putem face însă — dacă voim ca grupele să le putem compara între ele — decât dacă utilizăm un etalon general care să le cuprindă pe toate.

Dacă, acum, cu un test de inteligență alcătuit, etalonat și aplicat după normele indicate mai sus, obținem totuși o diferență semnificativă între populația rurală și urbană, putem afirma că această diferență este de natură ereditară.

După toate indicele pe care le avem, foarte probabil și cu un astfel de test populația rurală se va dovedi mai inferioară populației urbane, deși în mai mică măsură decât ne-au arătat cercetările de până acum. Aceasta din cauza procesului de migrațiune. E drept că și elemente slabe emigrează spre oraș, dar tot în oraș avem și reprezentanții profesiunilor mijlocii și superioare, pentru exercitarea cărora se cere o pregătire secundară (liceală, comercială, etc.) sau academică, pregătire care presupune un coeficient de inteligență cel puțin normal. Pentru profesiunile superioare-academice coeficientul de inteligență cerut este minimum 115.

Ținem să subliniem că vorbind de diferențele de inteligență dintre cele două categorii de populații (urban-rural) am avut în vedere totdeauna diferențele dintre *mediile rezultatelor*. În consecință și în mediul rural găsim inteligențe remarcabile, după cum și în mediul urban găsim inteligențe inferioare; sau, cu alte cuvinte, multe persoane din mediul rural sunt mult mai inteligente decât multe persoane din mediul urban. Chestiunea este numai de proporție.

Înainte de a încheia aceste considerațiuni vom mai menționa o problemă care este în strânsă legătură cu problema de care ne-am ocupat aci; anume vom spune câteva cuvinte despre raportul dintre inteligență și profesiune.

Toți cercetătorii care s'au ocupat de această problemă au constatat o creștere a coeficientului de inteligență mediu, pe măsură ce ne ridicăm de la profesiunile inferioare spre cele superioare, de la ocupațiunile necalificate spre profesiunile academice. Aceasta atât cu privire la profesioniști cât și cu privire la copiii lor. Astfel de cercetări am întreprins și noi în cadrele Institutului de Psihologie din Cluj. Măsurând inteligența unui număr mare de copii (câteva sute pentru fiecare grupă profesională) și distribuind acești copii după profesiunea părinților (a tatălui), am obținut următorii coeficienți de inteligență medii: 118 pentru profesiunile superioare, 111 pentru profesiunile mijlocii, 102 pentru profesiunile inferioare calificate (categoria meseriilor) și 92 pentru profesiunile inferioare semicalificate și necalificate. Făcând o subîmpărțire pentru categoria aceasta din urmă, coeficientul mediu cel mai scăzut (88) ni l-au dat muncitorii agricoli fără avere proprie (zilerii).

Făcând media coeficienților de corelație găsiți de diferiți autori, între inteligența, măsurată prin teste, a copiilor și starea so-

cial-economică a părinților, obținem coeficientul $+0,37$. Coeficientul cel mai ridicat (găsit de Fukuda) este de $+0,53$, iar cel mai scăzut (găsit de Chancey) de $+0,21$. Deși acești coeficienți nu sunt ridicați — după cum observă Neff, după care dăm aceste rezultate — ei indică totuși un anumit grad de legătură între factorii măsurați. După părerea noastră acești factori pot să fie: a) condițiile de mediu social-cultural care, după cum am văzut, se resimt în rezultatul testelor de inteligență din cauza imperfecțiunii metodelor; b) un anumit grad de legătură între inteligența părinților și situația lor social-economică; c) o bază ereditară comună părinților și copiilor.

Pe măsură ce testele de inteligență se vor perfecționa și vor fi mai puțin influențate de către împrejurările de mediu, vom putea stabili cu mai multă precizie care este diferența reală de înzestrare nativă dintre diferitele grupe sociale și profesionale.

BIBLIOGRAFIE.

1. Anastasi, A.: *Differential Psychology*. New-York, Macmillan, 1937.
2. Asher, E. J.: *The Inadequacy of Current Intelligence Tests for Testing Kentucky Mountain Children*. J. of Genet. Psychol. vol. 46, 1935, p. 480—486.
3. Bickersteth, M. E.: *Application of Mental Tests to Children of Various Ages*. Brit. J. of Psychol., vol. IX, 1917, p. 23—73.
4. Brown, R. R.: *Time-Interval and Constancy of I. Q.* J. of Ed. Psychol. Vol. XXIV, 1933, p. 81—91.
5. Burks, B. S.: *The Relative Influence of Nature and Nurture upon Mental Development; a Comparative Study of Foster Parent-Foster Child Resemblance and True Parent-True Child Resemblance*. 27 th Yearbook Nat. Soc. St. Ed. Vol. I, 1928, p. 219—316.
6. Duff, J. E. and Thomson, G. H.: *The Social and Geographical Distribution of Intelligence in Northumberland*. Brit. J. of Psychol., vol. XIV, 1923, p. 192—198.
7. Gist, N. P. and Clark, D. C.: *Intelligence as a Selective Factor in Rural-Urban Migrations*. Am. J. of Sociol., vol. XLIV, 1938, p. 36—58.
8. Jordan, A. M.: *Parental Occupation and Children's Intelligence Scores*. J. of Appl. Psychol., vol. XVII, 1933, p. 103—119.
9. Klineberg, O.: *Race Differences*. New-York, Harper, 1935.
10. Lahy, J. M.: *L'intelligence et les Classes Sociales. Essai d'une Définition Objective de l'Intelligence*. J. de Psychol., vol. XXXII, 1935, p. 543—601.
11. Lahy, J. M.: *Un Service Psychotechnique Scolaire et Sociale avec Dispensaire Psychopédagogique dans une Commune Rurale*. Le Trav. Humaine, vol. V, 1937, p. 150—181.

12. Neff, W. S.: *Socioeconomic Status and Intelligence: A Critical Survey*. Psychol. Bulletin, vol. XXXV, 1938, p. 727—757.
13. Newman, H. H., Freeman, F. N., and Holzinger, K. J.: *Twins: A Study of Heredity and Environment*. Chicago, Univ. of Chicago Press, 1937.
14. Pintner, R.: *Intelligence Testing. Methods and Results*. New-York, Holt, 1931.
15. Pressey, L. W.: *The Influence of Inadequate Schooling and Poor Environment upon Results with Tests of Intelligence*. J. of Appl. Psychol., vol. IV, 1920, p. 91—96.
16. Shimberg, M. E.: *An Investigation into the Validity of Norms with Special Reference to Urban and Rural Groups*. Arch. of Psychol. Nr. 104, 1929, p. 84.
17. Skeels, H. M. and Fillmore, E. A.: *The Mental Development of Children from Under-privileged Homes*. J. of Genet. Psychol. Vol. 50, 1937, p. 427—439.
18. Thorndike, R. L.: *The Effect of the Interval Between Test and Retest on the Constancy of I. Q.* J. of Ed. Psychol., vol. XXIV, 1933, p. 543—549.
19. Terman, L. M. and Merrill, M. A.: *Measuring Intelligence*. New-York, Houghton Mifflin, 1937.

DETERMINAREA CONCEPTULUI DE INDIVIDUALITATE

de Zevedeiu Barbu

Orice știință este aplicarea principiilor omenești de înțelegere asupra unei realități concrete. Din această aplicare, fenomenele lumii reale se constituiesc, în mod ideal, într'o ordine, ce mijlocește existența anumitor regule și legi. Aceste regule și legi stau la fundamentul explicării pe care mintea omenească tinde să o dea naturii. Psihologia este aplicarea principiilor omenești de înțelegere asupra vieții sufletești. Pornind din domeniul filosofic, unde năzuința de pricepere și cuprindere a întregului univers, sub un singur principiu, e un fundament absolut necesar, omul de știință începător a nutrit speranța că și în acest domeniu poate proceda în același chip. De fapt n'a putut, însă această năzuință l-a dus la descoperirea legilor universale ale lumii. Prin aceasta se caracterizează științele naturii în faza lor clasică. Exemplu tipic e fizica.

Când psihologia a făcut primele încercări de constituire ca știință pozitivă, în mod natural, a suferit influența acestor științe. Pretutindeni se simția în psihologie tendința de a stabili legi universale; se căuta în domeniul vieții sufletești legi de valoarea legii gravitației, sau a mișcării, în general. Viața sufletească era privită ca un câmp omogen, iar indivizii, care întrupau această, viață erau asemenea corpurilor fizice, adică fenomene care intră fără specificitate în legile care stăpâneau câmpul larg al naturii. Psihologul, ca și fizicianul, credea, fără rezerve, în gândirea lui Galilei, care, la începutul științei pozitive, s'a exprimat în mod simplu: Știința înseamnă găsirea unei perspective prin care corpurile pot fi privite în ceea ce ele au general. În această atmosferă s'a constituit *psihologia generală*, în liniile ei fundamentale, psihologie care arată normele generale după care sunt constituite și se dezvoltă fenomenele vieții sufletești.

Însă progresul în studiul vieții a adus o schimbare fundamentală în terenul științelor în general. O observare amănunțită a faptelor a făcut să se vadă, că viața are o caracteristică esențială și anume, viața se întrupează în *individualități*, care, în termeni simpli, sunt sisteme specifice prin care se manifestă natura vitală, fie luată în laturea ei inferioară biologică, fie în laturea superioară, psiho-spirituală. Această înfățișare a vieții a avut consecințe răsunătoare asupra conceptului de știință. Lucrurile, care în acest caz erau, în laturea lor concretă, individualități, nu mai puteau fi privite atât de simplu în generalul lor, după cum spunea dezideratul clasic a lui Galilei. Individualitățile erau sisteme închise înăuntrul domeniului vital, sisteme cu un stil de manifestare propriu. Ceea ce era valabil ca afirmațiune pentru un sistem, nu era valabil, sau era valabil numai parțial, pentru alt sistem. Mai mult, în domeniul vital începe să se impună pe plan principal o altă dimensiune a fenomenelor, pe lângă spațiu și anume *timpul*. Pe când în domeniul naturii fizice, corpurile cădeau în secolul al 18 după legea gravitației formulată de Newton, cad și astăzi și probabil au căzut de când e lumea spațio-temporală, după aceeași formulă, în lumea vitală, ceea ce e valabil momentan despre un fenomen sau despre individualitate în întregime, nu mai e valabil, sau e valabil numai în parte, mai târziu. În locul eternității, pe care conta în mare măsură legile universale, din domeniul naturii moarte, în domeniul vital, intră timpul concret, care înseamnă *devenire, schimbare, evoluție*. Din acestea, concluzia e foarte ușor de găsit. Realitatea vitală, spre deosebire de realitatea fizică, nu se bazează nici pe spațiul omogen, de care face caz deosebit mecanica clasică, prin faptul că spațiul ei este umplut cu realități specifice înăuntrul lor, așa cum sunt individualitățile, și mai ales nu se poate baza pe timpul omogen, din motivul simplu, că aici devenirea e atotstăpânitoare. Înăuntrul concepției despre natura științei, accentul se schimbă. În acest caz studiul științific nu mai pune accentul pe generalul realității, ci pe diferența, sau mai corect, pe variațiune realității în timp și spațiu. Științele vieții, care aveau ca realitate concretă individualitatea, trebuiau să urmărească cum un fenomen vital, fie biologic pur, fie psihic sau spiritual, diferă dela individualitate la individualitate; sau, cum variază, înăuntrul aceleiași individualități, dela epocă la epocă. Această variațiune a fenomenelor vine tocmai din caracteristica de bază, pe care am anunțat-o și anume, că viața trăește în forme unice, că unul și același fenomen

diferă după faptul că face parte dintr'o individualitate sau alta, sau, cu alte cuvinte, că face parte dintr'un sistem sau altul.

Din această variație continuă a individualității a ieșit mitul care a făcut mare carieră în secolul al XIX-lea a iraționalității vieții. Adevărul este că raționalizarea a venit și în acest caz, și anume, a venit prin faptul că s'a aflat, că variația nu este întâmplare, oarbă, ci că are regulile și legile ei. Astfel se introduce calculul probabilității și statistica, în general, în domeniul vital. Prin aceste considerațiuni, se naște o altă ramură a psihologiei, care e cu mult mai aproape de realitate și anume psihologia diferențială, din care face parte, ca o specialitate dezvoltată mai târziu și psihologia individualității.

Psihologia generală clasică, chiar atunci când a fost conștientă de pozițiunea abstractă, pe care se află, a căutat o viața sufletească în general, un câmp sufletesc mediu, egal tuturor indivizilor. Bunăoară se studia un aspect redus al vieții sufletești și anume, valoarea sau rangul afectiv al culorilor. Se lua un individ în laborator și îi se arătau două sau trei lumini colorate, cerându-i să-și dea preferința asupra rangului lor. Pentru alte două sau trei culori se lua alt individ, până se ajunge la o scară a culorilor, în cece privește valoarea lor afectivă! Se scotea o propozițiune simplă care spunea: aceasta e erarhia afectivă a culorilor. S'a procedat multă vreme astfel, fără să se știe că nu există un factor sufletesc general în această privință, cu alte cuvinte, că nu se poate scoate atât de simplu o lege a preferinței, în acest caz. Unul și același individ nu are răspunsuri afective constante față de roșu sau verde. Bunăoară verdele dintr'un spațiu întunecos, cum este laboratorul, are valoare afectivă diferită de verdele dintr'o reclamă luminoasă; are valoare diferită în însușirea unui măr, sau a țărmlui unui pârâu, ori fiind un verde din cravata prietenului, sau din automobilul dușmanului. Valoarea lui afectivă depinde de interesele subiectului de amintirile și chiar de dispozițiile lui momentane. Deci, nu există o valoare afectivă abstractă și generală a culorii de verde. Sau, să spunem un termen mai apropiat de cele de dinainte, orice fenomen sufletesc depinde de sistemul din care face parte și această înseamnă, de individualitatea înăuntrul căreia se manifestă. Cuprinderea sub formă de înțelegere, cece arătam la început că este știința, a unui fapt sufletesc, nu se poate face decât atunci când acest fapt este considerat în întregul concret din care face parte. Dela acest întreg concret, care este individualitatea, își primește

orice fenomen înțelesul și baza sa de existență. Prin acest aspect am trecut de psihologia diferențială propriu zisă, care urmărește, studiul diferențelor pe anumite laturi, într'o serie de indivizi, scoțând legile diferențelor, sau a frecvențelor, care sunt destul de cunoscute. Aici suntem în domeniul psihologiei individualității (nu individuală) care privește individualitatea, nu atât în latura ei de diferențiere dela o altă individualitate, ci în sine, ca un sistem vital, ca un stil de viață propriu. Care este natura acestui individualități o vom vedea în partea următoare, deocamdată adăugăm câteva propozițiuni de încheiere la partea generală de introducere.

Fundamentarea științelor vitale pe considerațiunile asupra indivirualitățile concrete nu a adus o ruptură înăuntrul științei în general și mai puțin o despărțire definitivă a acestor științe de științele exacte clasice. Se întâmplă însă altceva. Pe când, la începutul științelor vitale — și aceasta am arătat-o, când am vorbit despre fundamentarea psihologiei generale — se simțea o vădită influență a științelor naturii, prin căutarea legilor universal valabile, acum se întâmplă a o influență inversă. Științele naturii care se bazează pe devenire, își pierd și legile dinăuntrul științelor vieții. E destul să amintim că, datorită viziunii intuitive a vieții, care se bazează pe devenire își pierd și legile dinăuntrul științelor naturii moarte, aureola de eternitate. Factorul timp devine și aici considerat, fiindcă lumea ca tot se transformă. Concepția, începătoare în această direcție, a lui *Boutroux*, intitulată sugestiv: „Despre contingenta legilor naturii“ spune mult. Astfel legile devin istorice sau contingente, fiindcă probabil însăși realitatea e istorică, poate într'o măsură cu mult mai restrânsă decât individualitatea vitală, însă e. Deci, s'a terminat cu omogenitatea timpului și în științele naturii moarte. Spațiul omogen a fost mai greu de detronat, dar cu timpul, a fost detronat. Și în științele naturii fizice, în mecanică chiar, ca cea mai exactă știință aplicată, s'a ajuns la concluzia, că fenomenele țin seamă de sistemul din care fac parte. Aceasta înseamnă că legile valabile într'un sistem de realitate nu mai sunt valabile în alt sistem, sau sunt valabile numai parțial. Experiențele lui Heisenberg în domeniul fizicii sub-atomare sunt o dovadă despre acest lucru. Deasemenea întreaga teorie a relativității, din fizică, sau mecanică.

* * *

Conceptul cel mai larg, de unde trebuie să se plece în definierea individualității este conceptul de unitate vitală. Această unitate vitală e de ordin biopsihic, ceea ce înseamnă că se bazează pe o configurație specifică a unui substrat anatomo-fiziologic, pe care se dezvoltă o unitate specifică psihologică. Aceasta e realitatea primară pe care își bazează psihologul actual conceptul de individualitate și în sensul acesta, lucrurile se impun în mod limpede. Însă, istoric vorbind, pentru psihologie, această determinare nu a fost atât de ușor de ghicit. O unitate vitală are caracteristica de bază că e în continuă mișcare, în continuă acțiune. Aceasta înseamnă că se manifestă printr'o serie întreagă de acte, sau de momente. Primul pas pentru definirea individualității este simplu. S'a presupus o unitate sub această multiplicitate de acte; adică, toate aceste mișcări vin dela o unitate care se manifestă sub ele. Această fază primară identifică individualitatea cu conceptul de *substanță* și corespunde unei perioade speculative în psihologie. Din punct de vedere epistemologic, înseamnă că s'a aplicat vieții sufletești categoriile de unitate și cauzalitate. Însă nu era greu de observat că actele sau manifestările în general ale unității bio-psiheice sunt rezultatul — sau mai corect exprimat — se întâmplă în cadrul unor funcțiuni mai generale. Astfel bunăoară, această unitate biopsihică are, prin naștere, diferite dispozițiuni. Manifestările ei ulterioare se petrec în cadrul acestor dispozițiuni, cum sunt trebuințe, interese, memorie, inteligență, etc. Pe aceste dispozițiuni și posibilități native se clădesc, prin experiență, posibilități noi de manifestare. În sensul acesta, individualitatea nu este altceva decât *suma* tuturor dispozițiilor native și dobândite — cu alte cuvinte — suma funcțiunilor, atât în latura lor biologică ereditară, cât și în latura lor dobândită. La această încercare de definire a individualității, mai poate fi adăugată și teoria organizării, fiindcă de fapt nu spune cu mult mai mult. Astfel individualitatea este o sumă organizată, sau, mai mult, o integrare erarhizată într'un tot, a dispozițiilor, intereselor dorințelor, precum și a obiceiurilor unei unități bio-psiheice.

De fapt, prin aceste concepțiuni, teoria cunoașterii, bazată pe logica clasică aristotelică, a mers cât a putut mai departe. Individualitatea ca substanță, în prima ei fază, a fost de ordin metafizic. Substanța era ceva general și etern. Nu putea fi vorba de individualitatea lui Ion, sau Petru, ci de individualitatea omului în general. Ion și Petru, ca individualități, se deosebiau numai prin

accident, substanța era comună; în substanță ei nu mai erau Ion și Petru, ci omul în general. Pe credința în această substanță, s'au formulat primele principii de psihologie generală, după cum am amintit mai înainte. În acest caz, se postula sufletul în general. Dar chiar când s'a trecut în a doua fază, atunci când substanța s'a aplicat epistemologic, nu metafizic, adică vieții fiecărui individ în parte, ea a fost tot ceva rigid și etern. Astfel substanța ca unitate dincolo de multiplele manifestări ale unui individ, era un mod permanent de a fi a acestui individ, un fel de a fi, care rămâne unul și acelaș ascuns după manifestările trecătoare ale vieții sufletești. Teoria sumii și a organizației păcătuiește prin aceeaș rigiditate și staticism ca și teoria substanței.

A trebuit să apară o nouă logică, sau să se lărgească principiile logicii vechi, în așa fel, ca să poate fi prinsă adecvat viața, în modul în care ea se concretizează în individualități. Caracteristica esențială a vieții e mișcarea, devenirea, deci esența sau substanța individualității nu poate fi ceva static care să se ascundă sub manifestările trecătoare. Substanța individualității este însăși devenirea și transformarea, lucru pe care l-a accentuat îndeosebi curentul-biologic în psihologie. Orice individualitate, dată originar printr'o unitate bio-psihică natuivă, viețuiește într'un mediu. Sub forma ei interioară, această individualitate e într'un veșnic dezechilibru. Printr'un fel de imagine, putem spune că individualitatea este o temă nerezolvată, sau o formă neînchisă, care tinde neîncetat înspre închidere. Această formă deschisă a sa o determină la o continuă mișcare. Individualitatea este ea și totuși tinde mereu înspre ceea ce nu este, înspre altceva, care odată însușit, înăuntrul individualității, se naște din nou o tendință de extindere. Goethe a exprimat intuitiv acest proces prin cunoscutele vorbe: „Das Geeinte zu entzwein das Entzweite zu einigen, ist das Laben der Natur“. Mișcarea nu este de fapt decât o stăruință înspre adaptare la mediul în care trăește, o adaptare succesivă la forme noi, din ce în ce mai complexe. Astfel individualitatea în exterioritatea ei nu este altceva decât un cortegiu întreg de procese și acte adaptative, care sunt propriile sale manifestări. Însă aceasta este, după cum am spus, numai în exterior, pentru că înăuntrul acestei multiplicități, înăuntrul acestei permanente succesiuni de acte se ascunde în mod necesar și o unitate. Orice act sau manifestare în general are rostul și își primește sensul numai dacă este încadrat în totul din care face parte. Aceasta înseamnă, numai dacă

este încadrat în individualitate. Orice act este o manifestare a intereselor, trebuințelor sau dorințelor unei individualități, servind scopurile adaptative ale acesteia. În sensul aceasta, individualitatea se definește, în prima linie, ca o *unitate de motivațiune*, aceasta înseamnă, că este cauză și scop unei serii întregi de procese și acte psihice. În al doilea rând, individualitatea se determină ca o *unitate de înțeles* a unei serii de procese și acte psihice. Motivațiunea și înțelesul, sau semnificația sunt primele două orizonturi care încercuesc determinativ conceptul de individualitate. Aceste constatări ne duc la concluziunea netă, că manifestările unei individualități sunt strâns legate între ele; că orice act, sau proces, psihic nu e izolat și suspendat, ci poartă amprenta unui întreg, care-l depășește. În procesul de manifestare, de schimbare, sau mai corect vorbind, de adaptare, orice individualitate are un ritm propriu, o atmosferă proprie, sau o ținută proprie, care se răsfrânge asupra tuturor actelor sale. Deși individualitatea nu se poate manifesta, decât printr'o multiplicitate de acte și printr'o veșnică devenire, totuși e un nex intern care definește și structuralizează această individualitate. Aceasta este un stil de a fi. Stilul de a fi, sau stilul de viață este conceptul cel mai încăpător și potrivit prin care se poate defini individualitatea. Stilul de a fi cuprinde în aceeași măsură multiplicitatea și unitatea, fiindcă el nu înseamnă altceva decât *uniformizarea labilă* a unei serii de manifestări și cuprinde, mai ales, permanentul în deveniră. În continua schimbare în timp, prin adaptări noi, orice individualitate poartă un ritm personal, sau un timbru specific. În devenirea ei, orice individualitate este o *variațiune modală* specifică, după cum se exprimă în mod sintetic o logică nouă care ține seamă în mod deosebit, cu toate aparențele contrarii, de caracterul temporar al realității și deci și de al conceptelor despre această realitate și anume *logica fenomenologică*.

Ce stă la baza acestui stil de a fi?

La baza acestui stil de a fi stă unitatea biologică originară, numită organism. Prin structura sa ereditară și în special prin regulile care guvernează ereditatea, organismul este o structură unitară, care poartă, în prima linie, caracterele alor doi antecedenți, numiți părinți și apoi ale unui șir determinat de alți antecedenți mai îndepărtați. Această structură unitară este baza elementară a unui stil de a fi.

Organismul trăește într'un mediu față de care este într'un continuu proces de adaptare. Mulțumită acestui proces, organismul câștigă posibilități de reacționare noi, prin experiențele pe care le are în acest mediu. Aceste posibilități se grefează pe cele native, formând sisteme reactive din ce în ce mai complicate. Datorită, în prima linie, structurii primare specifice, iar în a doua linie, modului specific în care mediul se grefează ca experiență pe această structură, structura psihică a unui organism se organizează într'un mod determinat. Aceasta este a doua treaptă care determină un stil de a fi înăuntrul unei individualități.

Atât în baza fondului ereditar, cât și în baza mediului, actele, procesele și funcțiunile adaptative ale unui individ se structurizează într'o erarhie specifică. Erarhia este de ordin funcțional. Aceasta înseamnă că are un caracter prin excelență dinamic, ținând seamă de funcțiunea adaptativă a întregului. Structurile ierarhice pot fi momentane, sau durabile, în tot cazul ele poartă amprenta unei specificități înăuntrul fiecărei unități bio-psihice. Structura ierarhică funcțională este al treilea mare pas pentru determinarea unui stil de a fi.

Având condițiunile necesare expuse până aici, conceptul de individualitate devine determinat. De altfel cam pe aceste condițiuni le are în vedere și psihologul american G. W. Allport când dă următoarea definițiune individualității, pe care o redăm, ca fiind una din cele mai cuprinzătoare: „Individualitatea este organizarea dinamică înăuntrul individului a sistemelor psiho-fizice care determină acomodarea sa, în mod specific (unic) la mediul personal“ (p. 48). Deși, în modul sintetic în care se prezintă, definiția lui Allport este una din cele mai potrivite, totuși ea poate intra perfect în definiția pe care am dat-o și anume: Individualitatea este un stil de a fi. Acest stil de a fi se bazează pe un stil structural și unul funcțional, care sunt cuprinse într'un stil reactiv. Termenul de organizare dinamică cuprinde partea activă, sau de devenire înăuntrul individualității. E ceea ce noi am numit ritm funcțional sau variațiune modală specifică în reacțiune. Sistemele psiho-fizice înseamnă planul primar bio-psihic și cel dobândit, înseamnă organizarea dinamică a dispozițiilor, intreselor, dorințelor aptitudinilor, sentimentelor și atitudinilor dinăuntrul unui sistem bio-psihic. Această organizare se face în mod specific (Allport spune unic), care duce la adaptare personală, la mediul din care face parte individualitatea. Nimic nu accentuează mai mult pe or-

ganizarea dinamică și pe noțiunea de specificitate, decât conceptul de stil. De aceea l-am întrebuințat atât de des.

În sfârșit să vedem, în linii sumare, care sunt problemele ce se pun în psihologia individualității.

Sunt două perspective bine delimitate prin care se privește individualitatea: o perspectivă analitică și una sintetică. Perspectiva analitică este reprezentată în special de psihologii americani prin metoda cantitativă și statistică, iar cea sintetică de psihologii germani, mai mult prin metoda intuitivă. Analistii procedează astfel: Iau diferitele calități sau funcțiuni ale unei individualități, le consideră pe acestea cantitativ, uneori și calitativ și, în acest mod, privesc succesiv individualitatea pe diferitele sale laturi, sau pe diferitele sale atribute. În unele cazuri, acești psihologi construiesc și așa-numitul profil psihologic, sau psihogramă, care înseamnă o imagine grafică sinoptică, cantitativă și calitativă a configurației psihice a unei individualități. Problematika individualității, privită sub această perspectivă, e simplă și anume, constă din considerațiunea și analiza diferitelor aspecte, începând cu funcțiunile simple sensoriale și continuând cu cele intelectuale, temperamentele, etico-sociale, etc. Urmând această perspectivă, numărul atributelor, prin care poate fi privită individualitatea, e considerabil. G. W. Allport și Adbert au stabilit nu mai puțin decât 17.954 de astfel de atribute, sau trăsături, cum le numesc ei. Natural, că aceste atribute, prin anumite calcule matematice — nu știm cât pot fi de reale — sunt reduse la un număr anumit de factori generali.

Perspectiva sintetică privește individualitatea *in sine*, ca o unitate structurală primară. Metodele ei nu sunt cantitative, decât în foarte rare cazuri (Allport) ci mai mult intuitive. Ea caută să ajungă la intuiția întregului prin considerarea unor aspecte totalitare. Astfel procedează caracterologia sau tipologia germană, care caută să desopere individualitatea în formele ei de expresie stilistică sau expresie corporală, fiziognomică, chiromantică, etc. Allport, în recenta sa operă asupra individualității (Personality) se apropie mai mult de acest al doilea punct de vedere, susținând că perspectiva analitică cantitativă e mai mult caracteristică psihologiei diferențiale, pe când psihologia individualității, privește individualitatea calitativ, ca pe ceva unic.

Însă e foarte ușor de ghicit, că adevărul este într-o perspectivă mijlocie. Această perspectivă pretinde cam lucrul următor: O in-

dividualitate, manifestându-se printr'o multiplicitate de artibute, are nevoie ca aceste atribute să fie considerate. Inșă orice act, orice proces al unei individualități nu-și găsește rostul și înțelesul decât încadrat în întregul calitativ din care face parte. Multiplicitatea de acte și atribute, pe care ne-o deschide perspectiva analitică nu este decât o altă față, care își găsește temeiul în scopurile și motivele de manifestare ale individualității ca unitate. De aceea am accentuat unitatea de motivațiune și sens ca primele două orizonturi prin care se definește individualitatea, ca un întreg concret. In concluzie, o psihologie completă a individualității trebuie să îmbrățișeze în aceeași măsură, atât perspectiva sintetică calitativă, cât și perspectiva analitică cantitativă. Problemele acestei de a treia perspectivă, care le unește pe cele anterioare, gravitează în jurul substraturilor și proceselor integrale ale individualității. Astfel, această perspectivă urmărește, după cum am spus și în altă parte, bazele originare, date individualității prin structura ereditară, urmărește apoi, posibilitățile de dezvoltare ale acestei structuri, prin procesul de diferențiere, ca pe urmă, să se vadă cum printr'un alt proces fundamental și anume, procesul de integrare, se dezvoltă structuri tot mai complexe și în acelaș timp mai coerente. Aceste structuri se accentuiază în prima linie cu referire la funcțiunile diferențiate înăuntrul celor trei aspecte ale comportamentului, ca pe urmă, cele trei aspecte să se structuralizeze, atât pe latura lor formal-funcțională, cât și pe laturea de conținut în unitatea cea mai înaltă, în individualitate. In sensul acesta, se formează zonele superioare ale individualității atât pe latura de structură propriu zisă, cum este caracterul, cât și pe latura de valoare, cum este personalitatea.

In cele din urmă, această perspectivă integrală are datoria să urmărească cum diferitele dispozițiuni, interese, sau funcțiuni în general, prin permanentul dinamism al organismului, se impregnează în mod specific, dela individualitate la individualitate, în mediul fizico-social, în care se manifestă. Astfel individul se realizează și concretizează pe sine, prin experiență, în mediul înconjurător, formându-și lumea sa personală. Lumea personală, reieșită dintr'un proces dublu: de acomodare a individualității la condițiunile mediului și de transformare a mediului cantitativ și calitativ, după interesele și directivele specifice fiecăruia este ultimul cerc care determină individualitatea. Lumea personală este pro-

vincia în care este condamnată să trăiască fiecare individualitate în întreaga sa viață.

BIBLIOGRAFIE.

- Allport, G. W.: *Personality*. H. Holt and Comp. New-York, 1937.
Kantor, J. R.: *Character and Personality: Their nature and interrelations*.
Character and Personality. 1938, 4, p. 306—320.
Klages, L. L.: *Prinzipien der Charakterologie*. A. Barth, Leipzig, 1921.
Stern, W.: *Studien zur Personwissenschaft*. A. Barth, Leipzig, 1930.

MĂSURAREA COMPORTAMENTULUI SOCIAL

de Sanda Ștefănescu-Goangă

Cunoașterea profană și cea științifică pornesc dela observarea întâmplărilor interne sau externe, care constituiesc experiența. Observația e, prin urmare, fundamentul oricărei cunoașteri. Trebuie însă să distingem între observația obișnuită, calitativă, care furnizează cunoștințele omului profan și observația științifică. În observația obișnuită, accentele cad pe puterea de sesizare și reținere a individului. Această putere presupune întâi o funcționare cel puțin normală, dacă nu chiar superioară, a organelor de simț și apoi acea abilitate caracteristică de a evalua corect, întovărită de finețea în prinderea nuanțelor, a deosebirilor mici. Observatorul e aici omul care știe să privească în jurul său. E cunoscut cazul scriitorului Wells, care era în stare să descrie amănunțit înfățișarea a 30 de persoane, după ce a stat timp de 10 minute, întreținându-se, însă, cu un interlocutor, în sala, în care se aflau aceste persoane. În observația științifică se cere mai mult. Se cere, anume, perfecționarea acestei puteri de observație prin instrumente care ajută la mărirea acuității sensoriale, precum se cere și micșorarea erorilor de observație și apoi exprimarea cantitativă a mărimii, a cantității în care există ceea ce se observă. Tendința de eliminare a subiectivității imprimă, astfel, observației caracterul de *obectivitate*, iar tendința către o exprimare cantitativă, pe cel de *exactitate*. Căci numai atunci când observația e purificată de subiectivitatea prejudecăților, a intereselor, a sentimentelor celui care observă și când relatările acestuia nu mai sunt relatări de interpretare și de valorificare, numai atunci observația devine vrednică de prima însușire științifică amintită, de aceea de obiectivitate. La fel numai atunci când relatările sale pot fi formulate matematic, când ele înlesnesc măsurarea mărimii și a proporției în care sunt date fenomenele, numai atunci ea își însușește și cea

de a doua însușire științifică amintită, aceea de exactitate. Pentru dobândirea acestor însușiri, observația științifică, spre deosebire de observația laică, trebuie să facă unele sacrificii. Ea trebuie să renunțe la cuprinderea fenomenelor în toată complexitatea lor și să le desfacă în părțile lor componente, selecționând unități de observație precis definite. O metodă științifică de observație e astfel și o metodă analitică. Psihologia, ca oricare altă știință, trebuie să adopte și ea procedeele științifice de investigație. Și 'ntr'adevăr preocupările metodologice au format un capitol fundamental în psihologia modernă. Printre ele a stărut întotdeauna și preocuparea de obiectivare a observației, deși multă vreme atenția psihologilor s'a îndreptat mai mult asupra perfecționării testelor și a experimentelor. De aceea e relativ recentă preocuparea unor psihologi americani de a desvolta în vederea studiului comportamentului social o *metodă de observație cantitativă*.

Am căutat să aplicăm și la noi, din inițiativa și sub controlul D-lui Conf. N. Mărgineanu, o astfel de metodă, așa cum a fost perfecționată și verificată de către Dorothy Thomas și colaboratoarele ei în „Child Development Institute“, Universitatea Columbia și în „Institute of Human Relations“ dela Universitatea Yale.

Istoric. Metodologia sociologiei experimentale, cum numește Dorothy Thomas tehnicile de observație cantitativă a comportamentului deschis (overt), adică accesibil observării exterioare, în situațiile variate din câmpul interacțiunii sociale, a avut un lung proces de gestație și de creștere, care durează aproximativ dela 1928 până azi, cu un moment culminant, în anul 1933. Cel care a adus o primă contribuție importantă în încercarea de a face din metoda observației o auxiliară a experimentării științifice a fost W. C. Olson. („Measurement of Nervous Habits in Normal Children“ University press of Minnesota, 1929). El și-a separat, întâi, ca obiect de observație, obiceiurile nervoase ale copiilor. Ca să tragă o concluzie temeinică, el și-a dat seama că nu e suficient să înregistreze numărul repetărilor unui astfel de obicei. Dece? Să luăm, de exemplu, obiceiul atât de obișnuit pe care-l au copiii de a-și băga degetele în gură. Olson a văzut că 'n acelaș timp, în care un copil ține degetul în gură, în mod continuu, un altul poate să-l bage și să-l scoată, alternativ. Ori, notându-se numărul repe-

tatelor „băgări în gură“ a degetului, s'ar ajunge la concluzia, că cel de al doilea copil prezintă o mai accentuată tendință către acest tic nervos decât primul copil, lucru inexact. Soluția pe care a găsit-o Olson și care a marcat un progres în dezvoltarea metodei cantitative a observației, a fost următoarea: A împărțit durata observației în intervale foarte scurte de timp, notând în cadrul fiecărui interval prezența sau absența variabilei observate. Perioadele de observație folosite de el au fost de câte 5 și 10 minute, intervale pe cari le-a repetat timp de 10 până la 20 de zile, odată pe zi.

Pentru sporirea gradului de încredere al rezultatelor, în vederea unor eventuale aplicări ale tehnicii lui Olson, *F. Goode-nough* a stăruit asupra următoarelor două condiții: (a) micșorarea intervalului de observație și (b) mărirea numărului observațiilor. Ea a făcut 40 de observații în intervale de câte un minut. Acelora, cărora le revine însă meritul de a fi urmărit *în mod sistematic* perfecționarea metodei obiective de observație, sunt *Dorothy Thomas* și colaboratoarele sale dela „Child Development Institute“ și apoi dela „Institute of Human Relations“.

Scopul perseverenței și minuțioasei munci, întreprinse de aceste neobosite cercetătoare, a fost *obținerea unor date* din domeniul interacțiunii sociale, care să poată fi supuse analizei statistice. Iată cum formulează *Dorothy Thomas* scopul cercetărilor întreprinse: „To find means of recording the particular stimuli in the uncontrolled environment to which a given individual at a given moment reacts overtly; what constance is observable in his selective responses over a period of time and what variability is shown among different individuals“. (Să găsim mijloace de înregistrare a stimulenților particulari, într'un mediu necontrolat, la care un anumit individ într'un anumit moment reacționează în mod deschis; ce anume este constant în răspunsurile sale selective pe o perioadă de timp și ce anume variabilitate rezultă în cazul mai multor indivizi diferiți). Tre sunt *categoriile de date* pe care au căutat să le obție și care s'au dovedit capabile de a fi obținute prin metoda elaborată. (a) Date furnizând indicii obiective pentru definirea normelor de grup în comportamentul social. De ex. pentru copiii de 2 ani: în ce măsură au acești copii o preocupare funcțională față de mediu. (b) Date furnizând indicii obiective asupra deviațiilor individuale. Ex. Un copil e mai sociabil ca altul de aceeași vârstă: vorba, contactul social etc., ocupă la el mai

mult din timpul total, decât la altul. (c) Date care determină stabilitatea sau instabilitatea în comportament, dealungul unei perioade de timp.

Două au fost firele conducătoare în jurul cărora s'au concentrat eforturile fiecărei noi etape din mersul cercetărilor începute în 1928—29 în Child Development Institute.

1. *Descompunerea complexului comportamental* în unități cât mai simple, care pot fi foarte precis definite, așa ca să se elimine orice element capabil de interpretări diferite, care ar putea reduce gradul de încredere al datelor înregistrate de către același observator succesiv, sau de mai mulți observatori simultan.

2. *Impuținarea erorilor de observație* prin: (a) Controlul prin corelație al înregistrărilor făcute simultan de doi observatori asupra acelorași subiecți și asupra acelorași unități de observație și (b) Controlul consecvenței înregistrărilor succesive ale aceluiași observator.

Laboratorul de investigație — ca să spunem așa — în care tehnica de observație a fost verificată în elaborările sale succesive, a fost o „nursery school“. Mai târziu tehnica a fost aplicată și în alte situații mai complicate decât situația din „nursery school“: la o școală de copii mici, de exemplu, unde activitatea începe deja să fie dirijată, într'o cofetărie și într'un birou comercial. Să vedem de ce mediul oferit în „nursery school“ înlesnea cele mai ușoare posibilități de aplicare și verificare a metodei. Aici copiii puteau să desfășoare, în mod liber, fără să fie dirijați, o serie întreagă de reacțiuni la varietatea stimulenților materiali și sociali. (Intr'o astfel de școală, cum i se spune impropriu, deoarece n'are nici unul din caracterele propriu zise ale școlii, copiii între 1 și 4 ani sunt adunați, sub controlul unor supraveghetoare, în săli foarte bine amenajate din punct de vedere al igienei, confortului, înzestrării cu jucării etc., ca să se joace împreună). Fiecare copil e liber prin urmare să vie sau nu în contact cu alții, să intre sau nu, când e solicitat, în jocul altora sau, în sfârșit, să prefere a adopta o atitudine de indiferență față de ceilalți copii, „ocupându-se“ singur în izolare relativă. Actele rutiniere, impuse, erau excluse, deoarece observatorii, neparticipând la activitatea copiilor, erau acceptați fără să li se dea atenție și nu determinau inhibiția activităților, pe care copiii le știu nepermise.

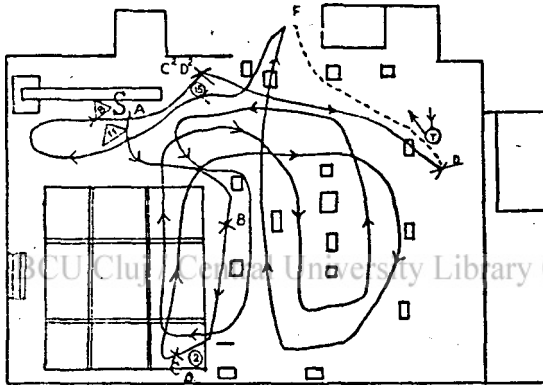
Prima treaptă în dezvoltarea tehnicii de observație s'a făcut prin contribuția D-rei Barker. Patru sunt punctele importante în această contribuție:

1. A izolat în comportamentul social, două unități de studiu: a) activitățile sociale, b) activitățile materiale.

2. Observația care dura 5 minute, consta într'o dare de seamă grafică a mișcărilor copilului observat, dare de seamă care indica în acelaș timp obiectele spre care s'a îndreptat copilul, locul unde acele obiecte erau așezate, grupurile în cari se amesteca

Figura No. 1.

Copilul: Edward.
 Timp: 10⁰⁰-10¹⁰

AB - Încearcă să-i ia lui Alma capucul și-l dea lui Ruth 35"

CD - Cu un picior pe bicicletă o împinge cu celălalt. Pe urmă vine Henry se așază pe bicicletă și-l împinge. Cade fără să plângă. Se așază iar 243"

C'D' - Caterina spune: „M'ai dat jos." El se uită într'acolo 7"

C'D'' - Se uită la Ruth care plânge. Se coboară pe scări la sfârșitul perioadei de 5 minute 10"

Din A. Barker: „A technique for studying the social-material activities of young children."

el și compoziția acestor grupuri, ca și copiii cari veneau către copilul sub observație.

3. A limitat notațiile, la înregistrarea schimbărilor în activitatea copilului.

4. A notat durata fiecărei activități în parte.

Cel care observa, avea o foaie pe care era desenat planul amănunțit al camerei de joc. Pe acest plan, el trasa o linie, reprezentând ce făcea, unde și cu cine vorbea sau se juca copilul observat, în intervalul celor 5 minute de observație. Durata fiecărei activități era înregistrată în secunde, căci observatorul avea la îndemână un cronometru, pe care-l oprea ca să-l pună iar în funcțiune de

câte ori copilul stabilea un nou contact material sau social. Figura No. 1 dă o astfel de foaie de observație.

A doua etapă și cea decisivă e marcată prin *contribuția Drei Arrington*. Ea s'a ocupat întâi de segmentarea comportamentului total în unități simple, cât mai susceptibile de definiții precise. A fixat întâi, în sensul celor două categorii a lui Barker, 4 mari feluri de activități: 1) activități pur materiale, 2) materiale și sociale în același timp, 3) pur sociale și 4) activități personale. Înăuntrul acestora a definit *sub unități*, pe care le-a ales *a priori* ca unități de observație. Jumătate din sub-unitățile fixate erau observate de una, cealaltă jumătate de a doua din cele 2 observatoare

Figura No. 2.

CHILD EUMICE TIME 10³¹ - 10³⁶ RECORDER LBC

Time	M	P	No	Time	M	P	No	Time	M	P	No	Time	M	P	No
0	Barker			15	Swing			30	Swing			45	Swing		
5				20				35				50			
10	Swing			25				40				55			
15				30				45				60			
20				35				50				5			
25				40				55				10			
30				45				60				15			
35				50				5				20			
40				55				10				25			
45				60				15				30			
50				5				10				35			
55				10				25				40			
60				15				30				45			
5				20				35				50			
10				25				40				55			

antrenate, care urmăreau simultan comportamentul social al aceluiaș copil.

Care erau acele unități? Pentru observatorul I: (a) contactul material (de câte ori copilul se joacă cu, sau atinge un obiect), (b) activitatea fizică (fugă, sărituri, plimbare, tăvălire, căzături, etc.), (c) activitatea de neparticipare (copilul privește în jur fără a stabili vre-un contact social sau material).

Pentru observatorul II: (a) contactul fizic, (b) contactul verbal, (c) râsul și (d) plânsul.

După găsirea unităților simple de observație a stabilit modul în care aceste unități pot fi exprimate cantitativ, în linia preocupărilor de acest fel, dinainte. S'a fixat o scară divizată în unități foarte mici de timp, determinându-se și aici durata și numărul actelor. Ideal ar fi ca unitățile de timp să tindă să egaleze lungimea reală a contactului sau convorbirii, eliminându-se cât mai mult cu putință eroarea înregistrării. Ținându-se seama, însă, de condițiile fizice ale înregistrării, s'a văzut că unități de timp mai mici

de 5 secunde nu se pot întrebuința, așa că acestea au și fost adoptate. Pe foaia de observație, durata ei, adică intervalul de 5 minute a fost divizată în intervale de câte 5 secunde. Observatorul notează în spațiul, care reprezintă intervalul de 5 secunde, urmărind încontinuu copilul care-l interesează, unitățile de comportament pe care și le-a fixat. Nu insist mai mult în explicarea tehnicii, ea fiind tehnica de observație pe care am întrebuințat-o și asupra căreia voi reveni într'oa altă parte a lucrării.

Figura No. 2 dă una din foile de observație folosite de Arrington.

Paralel cu grija de fixare a unităților simple de observație și a unităților de măsură în care ele să fie exprimate s'a stăruit, după cum am mai spus, și în grija de *perfecționare a controlului observației*. În acest scop Dorothy Thomas a avut ingenioasa idee de a apela la ajutorul — cinematografului.

Ca să se poată evalua eroarea probabilă a înregistrărilor făcute asupra situațiilor reale de viață trebuia să se cunoască diferența dintre frecvența reală a unei activități și frecvența ei înregistrată. Ori aceasta se poate evalua comparând înregistrarea făcută asupra situației reale cu înregistrarea făcută asupra aceleiași situații, dar de astădată filmată și deci cu puțință de încetinit așa că observatorul să poată prinde frecvența reală a activității.

Pe de altă parte, prin posibilitatea repetării filmului, se poate controla consistența observatorului în înregistrările sale succesive și măsura în care concordă înregistrările a 2 observatori diferiți. Amintim că diferențele, care ar putea interveni între înregistrări prin operații ca punerea în funcțiune a ceasurilor, schimbarea foilor de observație, etc. sunt eliminate, aceste operații, săvârșindu-se în mod automat, printr'un mecanism electric.

Tehnică. O aplicare a metodei de observație în condițiile americane de lucru a fost imposibilă în cazul nostru. 1. Intâi nu există la noi echivalentul acelei „nursery school“. Ne-am mulțumit cu o situație mai mult sau mai puțin similară, aceea a *grădiniței de copii*. Am spus în altă parte a lucrării că Dorothy Thomas a ales și ea grădina de copii drept situație de observat; motivul alegerii ei trebuie căutat în începutul de structuralizare, pe care-l oferă în această școală, partea de program: *activitatea dirijată*. Noi am căutat dimpotrivă, din motive ușor de înțeles, situația cea mai simplă cu puțință. De aceea am căutat, observându-i pe copii *numai în jocul liber, în perioadele de activitate nederijată*, să reducem situația mai complexă a grădinei de copii la aceea mai simplă a unor condiții cât mai asemănătoare cu acelea oferite de „nursery

school". 2. N'am notat decât o singură unitate de comportament social, *contactul verbal, vorba*, deoarece notarea mai multor unități deodată presupune un antrenament foarte îndelungat în tehnica de observație. 3. Deasemenea lipsesc în cazul nostru probele de control cu înregistrările unui alt observator, care-ar fi lucrat în același timp precum și seria de controlouri înlesnite de film.

Toate observațiile au fost făcute în localul *școlii de copii mici No. 6* de sub conducerea D-nei Constanța Bogdan-Duică. Subiecții observațiilor au fost 50 de copii între 4 și 6 ani, băieți și fete, prezentând eterogenitatea de stare socială, materială și de naționalitate, caracteristică școlilor de stat. Fiecare copil a fost observat de 10 ori în perioada totală de observație de o lună și jumătate, același copil fiind observat numai odată sau de cel mult două ori pe zi — în acest din urmă caz de altfel foarte puțin frecvent, observațiile erau luate odată dimineața și odată după masă.

Obiectul observației a fost, după cum s'a arătat și mai sus, contactul verbal total, studiat ca și în America numai din punct de vedere *formal* nu și de *conținut*.

Observațiile au fost precedate de o perioadă de antrenament în timpul căreia am fost inițiată și controlată de D-nul Conf. N. Mărgineanu, care a făcut studii de specializare și antrenament în Institutul condus de D. S. Thomas.

În timpul acestei perioade de antrenament am reușit să mă fac cunoscută copiilor, să fiu acceptată în mijlocul lor ca neparticipantă, căreia nu i semai dă atenție. Am arătat și în altă parte a lucrării că în această tehnică de observație e absolut esențial să nu determini prin participare nici o inhibare sau alterare a comportamentului liber și spontan al copilului nesupravegheat. Copilul nu trebuie să se știe observat. Dacă se întâmplă să fii surprins de copil, în timpul când îl observi, trebuie să simulezi neapărat, uitându-te în altă direcție nepăsarea, sau chiar, eventual, să întreprinzi observația.

În timpul observațiilor copiii erau lăsați liberi în sala de joc, printr'un consemn al învățătoarelor. Ei aveau la dispoziție tot echipamentul de jucării al școlii. De cele mai multe ori învățătoarele erau absente din sala în care copiii se juca nestingheriți, iar în cazurile când erau de față, nu interveneau în activitatea lor.

Fiecare observație durează 5 minute. În această perioadă urmărești copilul, pe care ți l-ai fixat și notezi pe foaia de observație în dreptul intervalului de secunde corespunzător, de câte ori

vorbește în intervalele succesive de câte 5 secunde marcate de cronometru.

Figura No. 3 dă foaia de observație întrebuințată.

Figura No. 3.
FOAIE DE OBSERVAȚIE

COPILUL RODICA TIMPUL 3.5 OBSERVATOR SSJ

Temp	S	M	I	Temp	S	M	I	Temp	S	M	I
0	✓			15				30	✓		
5				20				35	✓		
10	✓			25				40	✓		
15	✓			30	✓			45			
20				35				50			
25	✓			40	✓			55			
30	✓			45				60			
35				50	✓			5			
40	✓			55	✓			10	✓		
45				60	✓			15			
50	✓			5				20	✓		
55	✓			10	✓			25			
60	✓			15	✓			30	✓		
5	✓			20	✓			35			
10	✓			25	✓			40	✓		

Rezultate. Am calculat, pentru fiecare subiect cotele celor 10 observații. Cotarea a fost foarte simplă. Fiecare semn indicând

TABELA No. 1.
Cotele brute ale subiecților.

Copilul											Copilul										
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
1	35	22	19	31	18	20	13	16	8	1	26	18	23	9	24	21	7	17	18	17	13
2	36	21	16	33	11	8	6	11	6	3	27	24	12	32	16	14	27	16	16	14	12
3	21	23	17	32	13	45	39	15	28	22	28	27	38	26	19	30	28	18	35	36	21
4	13	9	28	13	4	11	12	11	2	12	29	20	11	26	26	9	12	0	21	11	24
5	10	22	15	11	9	11	14	5	2	5	30	4	25	9	7	15	9	7	9	2	10
6	18	7	7	14	5	23	5	16	2	10	31	14	36	12	16	47	13	49	31	13	46
7	18	7	21	21	15	15	13	16	34	18	32	1	14	25	2	30	15	18	19	8	15
8	30	17	9	4	25	49	9	28	16	16	33	25	29	30	34	11	31	28	20	16	32
9	1	12	17	11	2	1	2	2	5	16	34	28	15	23	33	22	11	35	28	20	22
10	19	2	3	1	4	3	7	8	2	1	35	7	12	5	23	21	8	12	22	24	26
11	13	5	6	10	8	31	20	8	17	6	36	5	7	17	11	7	4	4	15	6	7
12	8	10	6	28	23	21	36	34	27	8	37	25	17	22	11	6	14	26	0	13	8
13	27	12	30	13	26	7	21	22	14	40	38	30	28	42	34	10	44	11	23	18	54
14	31	14	36	28	40	25	34	13	31	39	39	20	24	14	18	28	16	23	41	23	18
15	28	14	14	34	35	23	14	23	38	36	40	19	8	31	4	30	12	2	11	25	19
16	16	3	39	25	21	19	20	11	16	22	41	32	21	46	12	17	19	14	36	28	22
17	10	35	22	17	33	17	12	15	30	24	42	36	41	38	30	23	28	38	42	25	44
18	2	5	1	10	17	5	17	21	3	19	43	2	16	5	6	5	0	9	5	0	2
19	12	6	15	25	17	12	4	15	21	23	44	3	13	0	8	8	20	2	12	2	2
20	22	18	28	20	49	24	19	31	43	31	45	23	23	28	25	38	22	18	28	36	13
21	28	21	14	27	18	31	11	37	6	12	46	26	18	0	30	6	21	9	19	22	6
22	24	11	23	18	28	14	20	14	13	19	47	26	20	0	16	20	28	13	27	27	8
23	35	21	26	33	31	22	18	19	14	20	48	11	8	3	0	0	9	1	0		
24	22	22	31	22	36	22	56	38	23	37	49	19	14	6	10	22	12	8			
25	14	17	9	32	9	11	4	16	41	16	50	40	35	22	28	25	14	26	24	16	29

prezența vorbei într'un interval de 5 secunde, a fost socotit un punct. Suma lor ne-a dat cota.

Tabela No. 1 indică tabloul cotelor celor 500 de observații.

Am calculat pentru fiecare subiect în parte media aritmetică, adunând cotele și împărțindu-le cu numărul subiecților. Ca să vedem gradul de încredere pe care-l putem avea în medie am calculat apoi variația medie, făcând suma abaterilor dela medie și împărțind-o cu numărul lor.

Tabela No. 2 înfățișează aranjate în ordinea creșterii, M. A. și V. m.

TABELA No. 2.
Media aritmetică și variația medie.

C	MA	Vm	C	MA	Vm
48	4.0	4.00	27	18.3	5.62
10	5.0	0.38	22	18.4	4.40
43	5.0	0.32	47	18.5	6.80
9	6.9	5.08	16	19.2	6.20
44	7.0	5.20	12	20.1	9.68
36	8.3	3.62	8	20.3	10.16
30	9.7	4.18	21	20.5	8.30
18	10.9	0.68	13	21.2	7.80
5	10.4	4.20	17	21.5	7.30
6	10.7	5.64	39	22.5	5.30
4	11.5	4.10	34	23.7	5.84
11	12.4	6.28	23	23.9	5.70
49	13.0	0.45	41	24.7	8.64
37	14.2	6.64	45	25.4	5.68
32	14.7	6.76	3	25.5	8.40
19	15.0	0.52	33	25.6	6.08
2	15.1	9.12	50	25.9	5.70
46	15.7	8.36	15	25.9	8.30
29	16.0	0.74	31	27.7	14.10
35	16.0	0.72	28	27.8	5.60
40	16.1	8.70	20	28.5	8.00
26	16.7	4.22	14	29.1	6.38
25	16.9	8.04	38	29.4	11.40
7	17.8	4.60	24	30.9	8.70
1	18.3	7.10	42	34.5	6.40

Reprezentarea grafică a frecvenței. Distribuția vorbei într'un fragment de populație se supune normelor generale statistice, adică rezeultatele pot fi exprimate în curbă gaussiană. Lucrul acesta arată că cei mai mulți copii sunt potrivit de vorbăreți, în timp ce numai o parte redusă dintre copii sunt sau foarte vorbăreți sau foarte puțin vorbăreți. Fig. 4 arată curba de variație în unități de cotă brută și sigma, iar Fig. 5 arată distribuția brută și cea ideală în scopul de a evalua diferența dintre ele. Această

diferență fiind egală cu 2,88% curba poate fi socotită drept bună. Dacă numărul subiecților și al observațiilor era mai mare e foarte probabil că ea ar fi fost foarte bună.

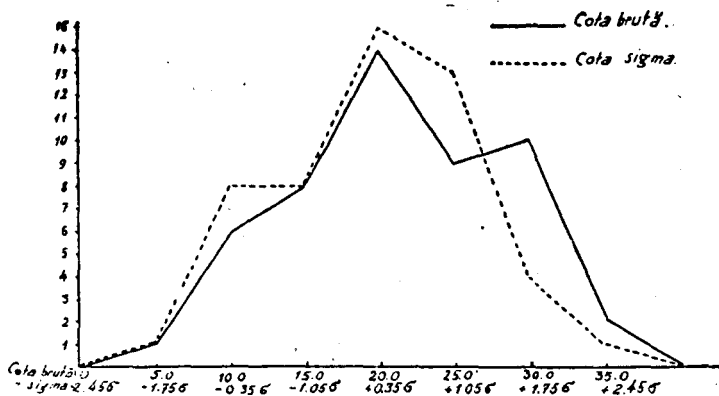

Figura No. 4.
Curba de variație în unități de cotă brută și sigma.

TABELA No. 3.
Cota brută, cota în deviație și cota sigma

Cop.	C. br.	C. d.	C. σ	Cop.	C. br.	C. d.	C. σ
48	4.0	-14.3	-1.94	27	18.3	0	+0.00
10	5.0	-13.3	-1.81	22	18.4	+ 0.1	+0.01
43	5.0	-13.3	-1.81	47	18.5	+ 0.2	+0.03
9	6.9	-11.4	-1.55	16	19.2	+ 0.7	+0.07
44	7.0	-11.3	-1.54	12	20.1	+ 1.8	+0.24
36	8.3	10.0	-1.36	8	20.3	+ 2.0	+0.27
30	9.7	- 8.6	-1.17	21	20.5	+ 2.2	+0.30
18	10.0	- 8.3	-1.13	13	21.2	+ 2.9	+0.39
5	10.4	- 7.9	-1.07	17	21.5	+ 3.2	+0.43
6	10.7	- 7.6	-1.03	39	22.5	+ 4.2	+0.57
4	11.5	- 6.8	-0.92	34	23.7	+ 5.4	+0.73
11	12.4	- 5.9	-0.80	23	23.9	+ 5.6	+0.75
49	13.0	- 5.3	-0.72	41	24.7	+ 6.4	+0.87
37	14.2	- 4.1	-0.56	45	25.4	+ 7.1	+0.96
32	14.7	- 3.6	-0.49	3	25.5	+ 7.2	+0.97
19	15.0	- 3.3	-0.45	33	25.6	+ 7.3	+0.98
2	15.1	- 3.2	-0.43	50	25.9	+ 7.6	+1.03
46	15.7	- 2.6	-0.35	15	25.9	+ 7.6	+1.03
29	16.0	- 2.3	-0.31	31	27.7	+ 9.4	+1.28
35	16.0	- 2.3	-0.31	28	27.8	+ 9.5	+1.29
40	16.1	- 2.2	-0.30	20	28.5	+10.2	+1.38
26	16.7	- 1.6	-0.22	14	29.1	+10.8	+1.47
25	16.9	- 1.4	-0.19	38	29.4	+11.1	+1.51
7	17.8	- 0.5	-0.07	24	30.9	+12.6	+1.71
1	18.3	0	-0.00	42	34.5	+16.2	+2.20

Figura No. 5.

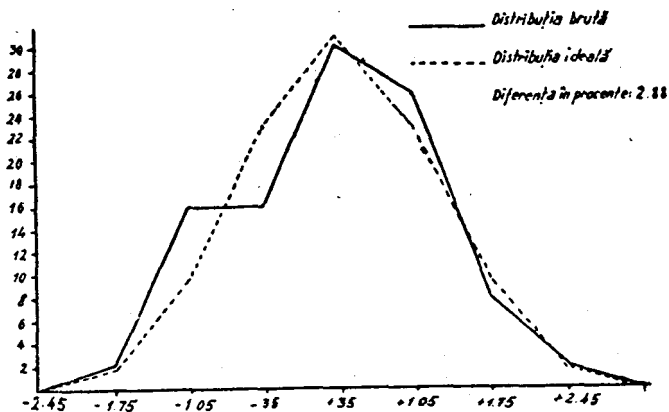
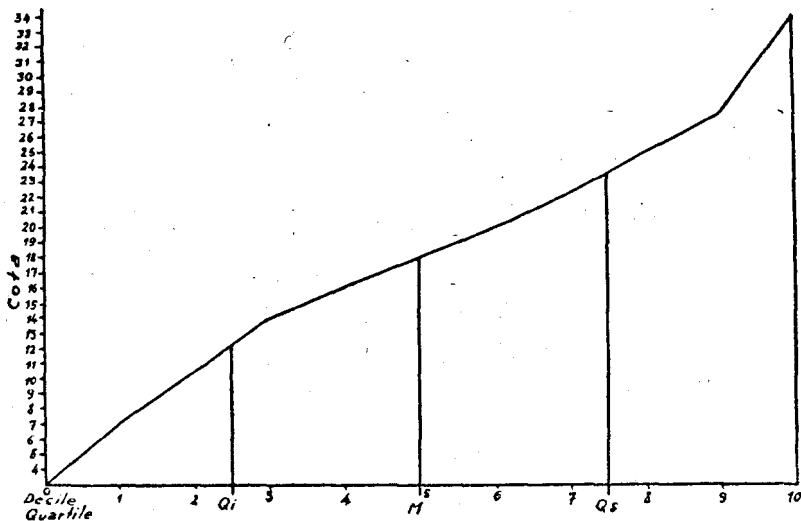

TABELA No. 4.

Distribuția brută și ideală în % pe unități de clasă sigma.

Cl.	D. br.	D. i.	Dif. în ‰
-2.45	-1.76	20%	1.56‰
-1.75	-1.06	16%	9.37‰
-1.05	-0.36	16%	23.44‰
-0.36	+0.36	30%	31.25‰
+0.36	+1.06	26%	23.44‰
+1.06	+1.75	8%	9.37‰
+1.76	+2.45	20%	1.56‰

Figura No. 6.
Reprezentarea grafică în Ogivă.

În scopul de a stabili unele deosebiri *pe sex și vârstă* în timpul de activitate liberă acoperit de vorbă, de a stabili, prin urmare, dacă băieții vorbesc mai mult decât fetele sau invers, sau dacă există o creștere în manifestarea acestui aspect al socialității, am calculat media aritmetică după sex și etate. Ea e cuprinsă în tabela No. 5.

TABELA No. 5.

Media aritmetică: a) totală, b) după sex și c) etăți.

La cei 50 subiecți	La 23 băieți	La 27 fete
MA = 18.3	MA = 17.70	MA = 18.54
La 11 subiecți de 4 ani	La 15 s. de 5 ani	La 24 s. de 6 ani
MA = 11.08	MA = 16.75	MA = 22.43

Vedem că nu există o deosebire serioasă între fete și băieți din punct de vedere al duratei contactului verbal în comportamentul lor social, dar că dela o etate la alta media urcă serios.

Fidelitatea și validitatea metodei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În tabela 6 avem indicate: coeficientul de fidelitate și indicele ei, coeficientul de validitate teoretică și eroarea etalon a măsurării.

TABELA No. 6.

Coef. de fidelitate	Indicele	Validitatea teoretică	Eroarea etalon
0.842	0.916	0.956	0.004

Coeficientul de fidelitate arată gradul de încredere pe care-l putem avea în metodă. S'a obținut pe baza „probei fidelității prin înjumătățire“. Rezultatele corelează 0.842, ceea ce arată o corelație însemnată. Indicele de fidelitate arată corelația dintre metodă — măsurare imperfectă — și măsurarea perfectă pe care am putea-o obține atunci când numărul observațiilor cu care am măsura vorba ar fi infinit. Validitatea teoretică arată gradul de acoperire al criteriului, adică a vorbei, fixând limita de exactitate peste

care nu putem trece. Orice limită care trece de 0.90 e foarte satisfăcătoare. Validitatea metodei ridicându-se la 0.965, poate fi socotită drept foarte satisfăcătoare.

Eroarea etalon ne arată probabilitatea de 2 contra 1, că orice cotă a oricărui individ e cuprinsă între + 0.004 și - 0.004 dela valoarea ei.

Concluzii. Rezultatele obținute pledează în mod elocvent pentru acceptarea metodei întrebuințate, în măsurarea unor aspecte ale comportamentului social.

Dacă în condițiile de lucru, în care ea a fost aplicată, și dacă la un număr de 10 observații de subiect și la un număr de 50 subiecți, fidelitatea și validitatea rezultatelor au fost atât de satisfăcătoare, se poate spera că ele vor fi și mai bune când se va putea lucra în condiții optime de observație și când numărul observațiilor de subiect ca și numărul subiecților observați va fi mai mare.

Comportamentul social e, deci, accesibil măsurării. I se pot aplica metodele psihometrice cu condiția să fie studiat în mod *analitic*. Să fie descompus în unități simple, bine definite, unități care să fie observate fiecare în parte. Arta care-l caracterizează pe omul de știință este, după cum spune și E. B. Wilson, („Sociologus: Some Immediate Objectives in Sociology“), într'un articol în care laudă tocmai aportul cercetărilor metodologice dela „Child Development Institute“, „simplificarea unei probleme prin scoborîrea ei la un nivel la care poate fi rezolvată“. Faptul că se lucrează la un nivel de complexitate relativ joasă, nu denotă nici lipsă de ambiție, nici incapacitate. Stadiul analitic a fost esențial în știință. Tot istoricul ei stă mărturie.

Fenomenele sociale au fost privite până acum sintetic. Sintetizările trebuie să fie însă precedate de o analiză detaliată. Precedate, deoarece evident că analiza n'are nici o valoare în sine, ci numai în măsura în care determină generalizări ulterioare. Psihologul vrea să cunoască și să înțeleagă în mod științific, personalitatea umană, în totalitatea sa. Vrea să cunoască și să înțeleagă în mod științific, comportamentul uman în totalitatea lui. Când e vorba, prin urmare, de înțelegerea comportamentului social, psihologul țintește tot la o cunoaștere sintetică. Dorothy Thomas și colaboratoarele ei au fost conștiente de acest lucru. Ele n'au avut pretenția și nimeni din cei cari aplică această metodă nu trebuie să aibă pretenția că *explică* comportamentul social, în termeni de

mişcări fizice, nici că i-au abordat toate aspectele (partea de *motivație* ca și *emoțiile* care-l însoțesc nu sunt luate în considerație); ele au crezut numai atât că trebuie să *înceapă* cu aceste mișcări fizice, care-s aspecte fenomenale simple și evidente și cărora li se poate aplica un tratament științific.

În lumina acestor precizări trebuie privită și judecată metoda de observație pe care am aplicat-o cu titlul de început și de încercare.

BIBLIOGRAFIE.

1. *Ruth E. Arrington*: Interrelations in The Behavior of young Children. Child Development Monographs, No. 8, Columbia University, 1932.
2. *A. Barker*: A technique for Studying The Behavior of Nursery School Children. Child Development Monographs No. 5.
3. *N. Mărgineanu*: Elemente de Psihometrie.
4. *Sociologus*: A Journal of Sociology and Social Psychology. March 1933.
5. *Percival Symonds*: Diagnosing Personality and Conduct. The Century Psychology Series, 1932.
6. *Thomas, Loomis, Arrington*: Observational Studies of Social Behavior. Yale University Press, 1933.

CONSTITUȚIE MORFOLOGICĂ ȘI INTELIGENȚĂ

de Salvator Cupcea

Individualitatea umană este constituită după un stil unitar de viață, stil care își imprimă, mai mult sau mai puțin, caracterul, în toate manifestările complexului geno-paratipic. Forma și funcțiunea nu sunt decât aspecte analitice ale fenomenului primordial: viața, iar variatele momente ale individualității umane tind să formeze o unitate biologică, corelativă, o configurație dinamică, în cadrul căreia morfologicul, fiziologicul și psihologicul se integrează într'un tot unitar.

Dovada acestei unități o fac corelațiunile psihosomatice și capacitatea de adaptare în funcție de biotip. Corelațiunile psihosomatice variază în raport cu aspectul studiat, fiind cu atât mai strânse, cu cât considerăm complexul corporal în integritatea sa (nu dimensiuni izolate) și complexul psihologic în integritatea sa (nu aspecte parțiale psihice). Corelația tipului morfologic cu sindromele mintale variază în jurul cifrei de 0,85, corelația cu formele de infrațiune este între 0,60 și 0,70, corelația cu profesiunea este între 0,50 și 0,60. În toate aceste cazuri variabila psihologică corelată implică o atitudine a întregii personalități, atitudine determinată nu numai de factorul intelectual, ci mai ales de structura emotiv-activă individuală.

Căutând corelațiile constituției morfologice cu aspecte parțiale, cu manifestațiuni mai periferice ale personalității (în comparație cu atitudinile totale amintite mai sus), cum ar fi: percepția, memoria, etc., vom constata reducerea coeficienților până aproape de zero. Corelațiile psihosomatice sunt cu atât mai ridicate cu cât aspectul psihic considerat este mai dinamic și mai total, și sunt cu atât mai reduse cu cât aspectul psihic considerat este mai static și mai parțial. Aceste considerațiuni ne vor explica, în parte, rezultatele expuse în cursul acestei lucrări.

Cercetările asupra raportului dintre constituția morfologică și inteligență au avut, ca punct de plecare, următoarele ipoteze de lucru:

a) Viola (22) crede că tipurile umane rezultă din antagonismul celor două forțe evoluționare: forța care determină creșterea ponderală și forța care determină diferențierea, morfogeneza. Creștere ponderală înseamnă acumulare de energie și accentuarea sistemului vegetativ; diferențiere înseamnă cheltuire de energie și accentuarea sistemului animal (de relație). Expresia morfologică a sistemului vegetativ fiind volumul trunchiului, iar expresia morfologică a sistemului animal fiind lungimea membrelor, dezechilibrul forțelor evoluționare va determina raporturi corporale diferite, și anume: accentuarea sistemului vegetativ ne va da megalo-splanchnia, cu trunchiul mai dezvoltat în raport cu membrele; iar accentuarea sistemului de relație ne va da microsplanchnia, cu membrele mai dezvoltate în raport cu trunchiul. Tipul microsplanchnic fiind deci un tip diferențiat, hiperevoluat, s'ar putea presupune — spune Naccarati (11) — că prezintă și o hiperevoluție mentală, și deci o inteligență superioară tipului megalosplanchnic care este nediferențiat și hipoevoluat.

b) Formarea embriologică a celor trei tipuri ar fi, după C. Huter (6), dependentă de raportul de dezvoltare al foițelor embrionare. Endodermul hiperdezvoltat ne dă tipul picnic, mezodermul hiperdezvoltat ne dă tipul athletic, iar tipul astenic (Empfindungstypus) ar rezulta din dezvoltarea mai accentuată a ectodermului. Ori, ectodermul este foița embrionară care dă naștere sistemului nervos central. Hiperevoluția ectodermului ar presupune hiperevoluția sistemului nervos central, iar de aici ar rezulta o inteligență superioară la tipul astenic.

c) În raport cu volumul corpului, astenicul prezintă o mai mare suprafață corporală, iar picnicul o mică suprafață corporală relativă. Macrosplanchnicii, spune Naccarati (11), având o suprafață de recepție pentru stimulenții externi relativ redusă, trebuie să aibă reacțiuni nervoase întârziate, viața sensibilă comparativ redusă, funcțiunile psihice încetinite, în timp ce microsplanchnicii se prezintă invers.

d) Corelațiile morfo-endocrine au arătat strânsa legătură între forma corporală astenică și hipertiroidism, pe de o parte, și între forma corporală picnică și hipotiroidism. Cunoscută fiind importanța tiroidei în dezvoltarea inteligenței (scăderea nivelului mental

determinată de insuficiența tiroidiană), s'ar putea presupune ca la tipul astenic, hipertiroidian, să găsim un nivel mintal mai ridicat decât la tipul picnic, adesea hipotiroidian (Naccarati și Lewy-Guinzburg (13).

Intâile cercetări asupra raportului dintre constituția morfologică și inteligență au fost făcute de S. Naccarati. Elev al școlii constituționaliste italiene, Naccarati a urmat, în determinarea constituției morfologice, principiile lui Viola, bazându-se pe raportul dintre valoarea membrilor și valoarea trunchiului. Indicele lui Naccarati este, în mod schematic, următorul:

$$\text{Indice morfologic} = \frac{\text{Valoarea trunchiului.}}{\text{Valoarea membrilor.}}$$

Corelația¹⁾ găsită de Naccarati între acest indice și rezultatul la testul de inteligență Thorndike, la un grup de 75 studenți, a fost +0,356, în sensul că tipul microsplanchnic prezintă tendința de a da cote mai ridicate la testul de inteligență. Naccarati (11) găsind, între indicii săi morfologici și raportul *Inălțime:Greutate* o corelație de +0,75, crede că poate înlocui indicii morfologici cu acest raport mult mai simplu. La un grup de 221 subiecți, corelația dintre inteligență și raportul *I:Gr (Inălțime:Greutate)* a fost de +0,228.

Cercetările au fost continuate de Naccarati în colaborare cu Lewy-Guinzburg și apoi cu H. E. Garrett. În întâia din aceste lucrări (13) autorii prezintă, la un grup de 50 subiecți, un coeficient de corelație de +0,44; la un grup de 94 subiecți un coeficient de +0,15; iar la un grup de 252 subiecți +0,13. Rezultatele pe care Naccarati le-a obținut în colaborare cu Garrett (12) sunt asemănătoare: la un colectiv de 57, s'a obținut un coeficient de corelație de +0,31 între testele Army Alpha și raportul *I:Gr*, iar între acest raport și un grup de 4 teste de asociație controlată corelația găsită a fost +0,44. În general deci se părea că există o corelație — deși

1) Coeficienții de corelație obținuți de diferiți autori, au semnul + sau — în funcție de semnificația indicelui morfologic. (Sunt indici la care valorile mari indică tendința astenică, pe când la alți indici valorile mari indică tendința picnică). Pentru a exprima într'un mod unitar acești coeficienți de corelație, noi nu am păstrat totdeauna semnul original al corelației, ci am notat cu + totdeauna când tipul astenic tindea spre un nivel mintal mai ridicat, și cu — totdeauna când tipul picnic tindea spre un nivel mintal mai ridicat.

mică — totuși semnificativă, între constituția morfologică și inteligență, în sensul superiorității tipului microsplanchnic (astenic).

Dintre cercetările de control numai o mică parte au confirmat rezultatele lui Naccarati. Astfel Wood (24) a obținut, la 67 subiecți, o corelație de +0,252 între inteligență și indicele morfologic Naccarati, iar la 192 subiecți, un coeficient de +0,235 între raportul $I:Gr$ și inteligență, iar Mohr și Gundlach (10) au găsit o corelație de +0,34 între un indice morfologic¹⁾ și cota la testele Army Alpha, la 89 deținuți, selecționați înainte după criteriile kretschmeriene. E de notat că etatea medie a subiecților utilizați de Mohr și Gundlach a fost următoarea: astenici = 28,55 ani; atletici = 28,65 ani; picnici = 34,75 ani. Vom vedea importanța acestui fapt în determinarea rezultatelor.

O parte din cercetători au obținut corelațiuni în sensul presupus de Naccarati, dar de valori mult mai reduse. Astfel Stalner (20) obține coeficienții +0,18 și +0,13 corelând inteligența cu raportul $I:Gr$, la grupe de 150 și 47 subiecți, iar Sheldon (18), utilizând indicele morfologic al lui Naccarati la 434 subiecți de 17—22 ani, a găsit o corelație de +0,14.

Dintre lucrările care prezintă coeficienți de corelație apropiați de zero, amintim în primul rând aceea a lui Heidbreder (4), deosebit de importantă prin marele număr de subiecți (500 bărbați și 500 femei) și prin controlul sever al omogenității populației examinate. Heidbreder a utilizat raportul $I:Gr$ pentru determinările morfologice, și Minnesota College Ability Tests pentru determinarea inteligenței, obținând un coeficient de corelație de +0,03 la bărbați și +0,04 la femei. Diferiți indici morfologici (Naccarati modificat, Davenport, Bardeen I, Bardeen II, Pignet) au fost utilizați de Sommerville (19) cu scopul lămuririi aceleiași probleme. Corelațiile inteligenței cu 5 indici obținuți la 100 subiecți au fost: —0,03; +0,04; +0,02; +0,09; —0,06. Garrett și Kellogg (3) au corelat un indice Naccarati determinat pe fotografii standard, cu rezultatele la testul Thorndike, găsind un coeficient de +0,07 (206 subiecți), iar între acelaș test și raportul $I:Gr$ corelația obținută de Garrett și Kellogg a fost +0,10. Corelații apropiate de zero au obținut, utilizând testul Otis și indicele Pignet, la două grupe de 153 și 79 subiecți, Klineberg, Asch și Block (8).

1) $I = \frac{\text{Circumf. torac.} + \text{Circumf. abdom.} + \text{Circumf. bazin.}}{\text{Înălțime.}}$

Diferențele, atât de importante, între rezultatele cercetătorilor sunt datorite, după Paterson (14) și după Anastasi (1) faptului că nu s'a respectat omogenitatea de sex și mai ales de vârstă a grupului examinat, în cele mai multe din lucrările care prezintă coeficienți mari de corelație. Constituția morfologică prezintă modificări cu etatea (2), inteligența deasemenea evoluează cu vârsta: coeficienții de corelație găsiți la grupe neomogene pot să fie produși de variațiile de vârstă și nu de legătura reală dintre cele două fenomene. Se dau ca exemplu cercetările lui Buford Johnson (7), care a găsit o corelație de $+0,68$ între etatea mintală și raportul *Gr:I*, la un grup de 191 copii dela 2 la 13 ani. Acest coeficient este datorit faptului că și etatea mintală, și raportul antropometric determinat, au o corelație pozitivă cu etatea cronologică. Reducând factorul vârstă, prin tehnica corelației parțiale, coeficientul devine $+0,04$. Aceiaș observație s'a făcut și în legătură cu materialul prezentat de Mohr și Gundlach (10): picnicii studiați sunt mai bătrâni, în medie cu 6 ani, decât astenicii și atleticii. Ori, ținând seama de faptul că reușita la testele Army Alpha scade cu vârsta la adulți, inferioritatea pincinilor este probabil datorită chiar acestui fapt de a fi mai bătrâni. Coeficienții găsiți de Naccarati sunt astfel explicați de Anastasi. Recalculând materialul publicat de Naccarati, Hull (5) a constatat că în cea mai mare parte coeficientul obținut este datorit corelației negative dintre inteligență și greutate, în acest grup. Ori, cei mai grei sunt în general cei mai bătrâni; iar, fiind vorba de studenți, cei mai bătrâni dintre studenți au în general și un nivel mintal inferior. Coeficienții de corelație ai lui Naccarati ar fi deci datoriti tot unui factor de etate, necontrolat.

Cercetările noastre au căutat să țină seama de necesitatea omogenității fragmentului de populație examinat. S'a examinat 202 studenți, bărbați, având vârsta de 19—21 ani (deci extinzându-se numai pe 3 ani de vârstă). Date preliminare ne-au demonstrat că indicele morfologic utilizat de noi avea variațiuni medii neînsemnate la aceste trei etăți cronologice (Media indicelui morfologic a fost: la 19 ani = 324; la 20 ani = 324; la 21 ani = 315). Subiecții formau populațiunea unui singur an școlar (anul întâiu al Universității) și au fost examinați la intrarea lor în Universitate, în cadrele cercetărilor întreprinse de Oficiul Universitar din Cluj.

Pentru determinarea constituției morfologice s'a utilizat indicele Wertheimer-Hesketh (23), bazat pe principiile lui Viola. Acest

indice exprimă numeric raportul dintre valoarea membrilor (reprezentată de membrul inferior) și volumul trunchiului, deci raportul de dezvoltare între sistemul animal și cel vegetativ. Formula indicelui este următoarea:

$$\frac{\text{membrul inferior} \times 10^3}{\text{Diam. tor. anteropost.} \times \text{Diam. tor. transv.} \times \text{Înălț. trunchiului}} \times 100$$

Numerele mari obținute ne arată o predominare relativă a dezvoltării membrilor (deci tendință microsplanchnică), iar valorile mici ale indicelui ne arată o predominare a dezvoltării relative a trunchiului (tendință megalosplanchnică).

Pentru determinarea inteligenței s'a utilizat testul verbal de grup pentru adulți, al Institutului de Psihologie din Cluj.

Corelația între valoarea obținută cu indicele constituțional Wertheimer-Hesketh și coeficientul de inteligență, la grupul nostru, calculată după formula lui Pearson, a fost $+0,039 \pm 0,047$. Acest coeficient este statistic nesemnificativ și se apropie de coeficienții găsiți de Heidebreder (4), Sommerville (19), Garrett și Kellogg (3), Klineberg, Asch și Block (8), ne putând confirma constatările lui Naccarati și ale colaboratorilor săi.

Putem deci spune că, între constituția morfologică și *inteligenta generală* nu găsim o corelație semnificativă, tipurile constituționale fiind la fel dotate din acest punct de vedere. O confirmare obținută indirect o formează cercetările publicate de Wrenn, Ferguson și Kennedy (25), care au constatat că nu există corelație între introversiune-extraversiune și nivelul mintal. Cunoscând afinitatea dintre introversiune și tipul astenic, pe de o parte, și dintre extraversiune și tipul picnic, pe de altă parte, rezultatele acestor autori pot fi integrate în seria cercetărilor care neagă corelația dintre *inteligenta generală* și tipurile morfo-psihoice.

Lipsa corelației între *inteligenta generală* și tipul morfologic constituțional nu exclude însă posibilitatea corelației între *tipul de inteligență* (teoretică, practică, socială, etc.) și tipul constituțional. Cercetările științifice în această direcție lipsesc. Dar ținând seama de faptul că tipul picnic este extravertit, sociabil, practic, activ, iar tipul astenic este introvertit, seclusiv, abstract, schematic, am putea presupune diferențe ale tipului de inteligență (diferențe care au la bază atitudini emotiv-actives specifice), la acești doi poli constituționali. Faptul că picnicii preferă profesiunile

practice, iar astenicii profesiunile teoretice, faptul că cei dintâi au creațiuni cu caracter empiric-concret, pe când cei din urmă au creațiuni cu caracter abstract, schematic, cum a arătat Kretschmer (9), ne îndeamnă să credem că *nu* sub aspectul inteligenței generale trebuie să căutăm corelațiile psihosomatice, ci sub aspectul *tipurilor de inteligență*, bazate pe *orientarea generală afectivă-activă a personalității*. Descrierile lui Kretschmer (9), ale lui Pende (15), ne indică — fără prezentare de material concret experimental, — că inteligența picnicilor are o orientare practică-socială, pe când a astenicilor are o orientare teoretică-abstractă. Dintre autorii citați mai sus am găsit aplicat și un test de inteligență socială numai în lucrarea lui Garrett și Kellogg (3). Acest test nu a dat diferențe între tipurile extreme morfologice, dar, după cum remarcă autorii, testul s'a dovedit a fi, în mare măsură, un test de inteligență generală.

Aceste considerațiuni ar putea explica, în parte, diferențele dintre coeficienții de corelație obținuți de diverșii autori. Testele de inteligență cu predominarea elementului teoretic pot favoriza astenicii, dându-ne o corelație în sensul celor găsite de Naccarati. Cum în majoritatea testelor verbale de grup (aceste teste au fost utilizate de aproape unanimitatea autorilor citați) elementul teoretic este predominant, este natural că, deși coeficienții de corelație au fost foarte mici, apropiați de zero, corelația a fost aproape totdeauna în sensul superiorității astenicilor.

Strâns legată de problema inteligenței este și problema succesului școlar. Succesul școlar nu este determinat numai de inteligență; factorii temperamentalii și de caracter au în acest caz un rol deosebit de important. Succesul școlar, *în limitele inteligenței native*, este în funcție de întreaga structură a personalității. Perseverența, capacitatea de concentrare a atenției, introversiunea, îndepărtarea de societate, etc., fac ca tipul astenic să poată da rezultate școlare adesea superioare. Cercetările lui Pillsbury (16) au găsit că aproape 50% din picnicii unei Universități au renunțat la studii înainte de terminarea lor, pe când renunțările astenicilor sau ale atleticilor nu s'au produs decât în proporție de aproximativ 25%. Coeficienții de corelație între indicele Pignet și succesul școlar, găsiți de Pillsbury au fost +0,23 și +0,29 (la două grupe suficient timp urmărite) și +0,05 și +0,08 (la două grupe urmărite un timp mai scurt). Și în acest caz am putea să vorbim de orientarea intereselor, prin faptul că subiecții lui Pillsbury au

fost în majoritate studenți în litere, iar studiul literelor este mai apropiat de orientarea teoretică-abstractă a astenicului, decât de orientarea practică a picnicului.

Rezumând datele expuse mai sus, putem spune că deși coeficienții de corelație între constituția morfologică și inteligența generală sunt aproape totdeauna în sensul superiorității tipului astenic, ei sunt mult prea mici pentru a putea fi considerați ca semnificativi. Nu gradul inteligenței variază cu tipul morfologic constituțional, ci orientarea ei, determinată de structura afectivă-temperamentală individuală. Ușoara superioritate a astenicilor s'ar putea explica prin predominarea elementelor teoretice în testele de inteligență generală utilizate, admițând provizoriu ipoteza — bazată pe concepțiile lui Kretschmer și ale lui Pende, — că inteligența picnicului ar avea o orientare practică-socială, iar inteligența astenicului ar avea o orientare teoretică-abstractă. Confirmarea acestei ipoteze nu va putea fi dată decât de noi cercetări experimentale.

Corelația constituției morfologice cu inteligența generală este foarte redusă. În general corelațiile psihosomatice sunt reduse atunci când se consideră aspecte parțiale cognitive ale individualității. Ele devin cu atât mai importante cu cât aspectul studiat implică totalitatea personalității și mai ales când se consideră structura afectivă și temperamentală a comportamentului, în dinamismul său de adaptare la cerințele vieții.

BIBLIOGRAFIE.

1. Anastasi, A.: *Differential Psychology*. New-York, Mac-Millan Co. 1937.
2. Cupcea, S.: *Constituție morfologică și etate*. Cluj, Cartea Rom., 1939.
3. Garrett, H. E., Kellogg, W. N.: *The Relation of Physical Constitution to General Intelligence, Social Intelligence and Emotional Instability*. *J. of exp. Psychol.* XI, 1928, p. 113—129.
4. Heidbreder, E.: *Intelligence and the Height-Weight Ratio*. *The J. of Appl. Psychol.* X. 1926, p. 52—62.
5. Hull, C. L.: *Aptitude Testing*. New-York, World Book Co. 1928.
6. Huter, C.: *Illustriertes Handbuch*. Breslau, 1928; după Willemse: *Constitutional-Types in Delinquency*.
7. Johnson, B. J.: *Mental Growth of Children in Relation to the Rate of Growth in Bodily Development*. New-York, Dutton Co. 1925.
8. Klineberg, O., Asch, S. E., Block, H.: *An Experimental Study of Constitutional Types*. *Gen. Psych. Mon.* 1934, 16, p. 140—221.
9. Kretschmer, E.: *La structure du corps et le caractère* (trad.). Paris, Payot, 1927.

10. Mohr, G. J., Gundlach, R. H.: *The Relation between Physique and Performance*. Journ. of Exp. Psychol. X. 1927, p. 117—157.
11. Naccarati, S.: *The Morphological Aspect of Intelligence*. New-York, Stechert Co. 1921.
12. Naccarati, S., Garrett, H. E.: *The Influence of Constitutional Factors on Behavior*. Journ. of Exp. Psychol. VI. 1923, p. 455—465.
13. Naccarati, S., Lewy-Guinzbarg, R. L.: *Hormones and Intelligence*. J. of Appl. Psychol. 1922, VI., p. 221—234.
14. Paterson, D. G.: *Physique and Intellect*. New-York, The Century Co. 1930.
15. Pende, N.: *La biotipologia umana*. Palermo. Ed. Prometeo, 1924.
16. Pillsbury, W. B.: *Body Form and Success in Studies*. The Journ. of Social Psychol. VII. 1936, p. 129—139.
17. v. Rohden, F.: *Die Methoden der konstitutionellen Körperbauforschung* (in Abderhalden). Berlin u. Wien, Urban u. Schwarzenberg, 1929.
18. Sheldon, W. H.: *Morphologic Types and Mental Ability*. J. Pers. Res. V. 1927, p. 447—451.
19. Sommerville, R. C.: *Physical, Motor and Sensory Traits*. Arch. of Psychol. XII. 1924, p. 1—108.
20. Stalnaker, E. M.: *A Comparison of Certain Mental and Physical Measurements of School Children and College Students*. J. of Comp. Psychol. III. 1923, p. 181—239; 431—469.
21. Ștefănescu-Goangă, Fl., Roșca, Al., Cupcea, S.: *Adaptarea Socială*. Cluj, Ed. Inst. Psihol. 1938.
22. Viola, G.: *La costituzione individuale (I—II)*. Bologna, L. Capelli Edit. 1933.
23. Wertheimer, F. I., Hesketh, F. E.: *The Significance of the Physical Constitution in Mental Disease*. Baltimore, The Williams and Wilkins Co. 1926.
24. Wood, B. D.: *Measurement in Higher Education*. 1923, citat după Garrett și Kellogg.
25. Wrenn, C. G., Ferguson, L. W., Kennedy, J. L.: *Intelligence Level and Personality*. The J. of Soc. Psychol. VII. 1936, p. 301—308.

PSIHOLOGIE TEORETICĂ

PSIHOLOGIE GENERALĂ

LEWIN, K.: *Principles of topological psychology. (Principii de psihologie topologică)*. McGraw-Hill, New-York, 1936. Pp. XV + 23).

Această carte a lui Lewin n'are nimic cu ceea ce s'ar putea numi un manual sau un tratat de psihologie. Intenția autorului este de a da un cât mai adecvat instrumentar conceptual cercetătorului, pentru exprimarea științifică a dinamicii vieții psihice.

Lewin constată că până acum psihologia a recurs, pentru exprimarea științifică a faptelor, la statistică, străduindu-se să scoată reguli și medii din acumularea unui mare număr de fapte. Cazul individual contează, în acest fel de a face știință, numai ca o „excepție” care întărește regula. Legea sau regula ar fi însă oarecum îndărătul cazurilor. Și cercetătorul are nevoie de un număr cât mai mare de cazuri, pentru a putea neutraliza diferențele individuale și a ajunge la general, la media cazurilor, care ar fi însuși adevărul. Lewin numește „Aristoteliană” această manieră de a privi lucrurile, spre deosebire de maniera sa de a trata realitatea psihică, manieră pe care o numește „Galileeană”. Ce aduce nou punctul de vedere „Galileean” față de cel „Aristotelian”? Legea nu trebuie căutată în dosul evenimentelor. Ea este realizată chiar în cazurile concrete. De aceea nu e nevoie de o mare frecvență a cazurilor pentru a cunoaște adevărul științific. E de ajuns să studiem științific un caz concret bine ales și ajungem la rezultate mai de preț decât cele livrate de statistică. Urmând acest drum, psihologul evită zona periculoasă a speculației și intră în domeniul adevăratei construcții științifice. Cazul individual nu mai este considerat ca o confirmare a unei reguli generale dindărătul cazurilor, ci este studiat în plenitudinea lui, *hic et nunc*. Numai prin determinarea poziției exacte a fiecărui caz, psihologia poate deveni o știință care să prezică reacțiunea psihologică a unui organism în mediul său la un moment dat.

Calea pe care o consideră Lewin cea mai justă pentru exprimarea științifică a dinamicii de comportare psihologică este cea geometrică. Un capitol relativ nou al geometriei, topologia (*analysis situs*), furnizează conceptele de bază în psihologia lui Lewin. Topologia este o parte a matematicii care lucrează fără cantități, ocupându-se numai de calitatea figurilor (într'un spațiu matematic, nu fizic). Problema următoare ne dă o idee ce se înțelege prin calitate în topologie: între trei fântâni și trei case așezate vis-à-vis să se ducă nouă sau mai multe drumuri de așa fel, încât două din ele, oarecari, să nu se întretaie. Se pot duce opt, însă nu nouă drumuri, fără ca cel puțin două din ele să se întretaie. Noțiunea de mărime și de măsurare nu interesează în acest fel de probleme. În schimb interesează noțiunea de continuitate.

Lewin crede că topologia ne poate livra un mare număr de concepte care să exprime adecvat realitatea dinimică organism—mediu, în ceea ce

privește aspectul ei psihologic. Fără să intrăm mai de aproape în definiții topologice, putem spune că mediul în care se mișcă un organism poate fi definit ca o curbă Jordan, adică o curbă închisă. Acest mediu nu trebuie limitat la fapte fizice numai, el înglobând și lumea socială, chiar lumea ideilor. La rândul său, mediul se împarte în mai multe regiuni și subregiuni, cu granițe mai mult sau mai puțin fixe. Persoana însăși poate fi considerată ca o regiune focală a mediului, iar prin drumuri (segmente de curbe Jordan), ea se deplasează dintr-o regiune în altă regiune. Să luăm de exemplu un tânăr care vrea să devină medic. Pentru aceasta, el trebuie să facă liceul, să treacă bacalaureatul, să se înscrie la facultate, să-și ia diploma. Prin urmare trebuie să treacă o mulțime de bariere dintr-o regiune în altă regiune, până ajunge în acea regiune socială, care-i permite libera practică în medicină. E ușor de închipuit, cum se poate reprezenta geometric, deci spațial, acest proces de ajungere la o carieră, desfășurat în timp. În acelaș sens se pot exprima un număr indefinit de situații psihice, pentru care statistica de exemplu n'are cuvânt. Foarte multe relații psihice, fie dinăuntrul mediului, fie dinăuntrul persoanei, fie dintre mediu și persoană, se pot exprima bi-dimensional. Totuși nu ne-ar mai ajunge două dimensiuni când am vrea să exprimăm gradele de mai multă sau mai puțină realitate la un moment dat. Presupunem că o persoană se găsește la un moment dat în mijlocul unui peisagiu. În timpul cât ea contemplă peisagiul, toate planurile ei de viitor, de exemplu, sau amintirile unui trecut îndepărtat n'au atâta realitate cât prezentul imediat trăit, deși ele pot exista chiar conștient, însă cu o nuanță estompată. Pentru a exprima topologic o astfel de situație psihologică, avem nevoie de a treia dimensiune, și anume diferitele grade de realitate sau irealitate trebuie să le traducem, prin planuri suprapuse, la niveluri diferite, cu o pregnanță mai mare sau mai mică.

Reese cred destul de clar, că topologic nu putem exprima cantitativ realitățile psihice. De altfel faptele psihice la care se aplică topologia în general, nu se pretează la exprimarea cantitativă. Ea se aplică la faptele psihice numai în sensul că ne arată raportul dela parte la tot, raportul de vecinătate, granițe, bariere, zone de separație, în scurt o înfățișare calitativă a spațiului vital din punct de vedere psihologic.

Lewin și-a dat seama că exprimarea topologică nu este suficientă să înlocuiască exprimarea statistică. Cantitatea, chiar bazată pe probabilitate, este un element superior calității, atunci când e vorba de a prezenta un material experimental științific. De aceea Lewin încearcă o exprimare și cantitativă a realităților psihice. Aceasta constituie capitolul psihologiei vectoriale, despre care vorbim mai jos.

M. Beniuc

LEWIN, K.: *The conceptual representation and the measurement of psychological forces.* (Reprezentarea conceptuală și măsurarea forțelor psihologice). Contribution to Psychological Theory, Vol. I No. 4, Duke Univ. Press, 1938, Pp. 247.

Când spunem că inteligența unui copil, măsurată prin teste, prezintă, față de normă, o întârziere sau o depășire cu un an sau doi, înseamnă că noi raportăm mărimea actuală a inteligenței sale la o mărime standard,

stabilită dinainte. La fel facem ori de câte ori avem de lucru cu teste sau chestionare psihologice etalonate. Acest gen de mărimi se numesc *scalare*. Să luăm însă exemplul unui șoarece care trebuie să parcurgă un labirint din start până la obiectiv. Ne dăm numaidecât seama că aici avem de a face cu o mărime directivă sau *vectorială*. Prin urmare, ori de câte ori întâlnim în psihologie forțe sau viteze cu direcție determinată, cu un punct de aplicație și cu un sens, vorbim de mărimi vectoriale. Un număr extrem de mare de fapte psihologice cad în această categorie, toate mișcărilor de comportare și toate situațiile psihice privite spațial și dinamic.

Am văzut în recenzia precedentă cum Lewin încearcă să exprime topologic realitățile din câmpul psihic pe care-l oferă situația globală a persoanei în mediu. Totul rămâne însă acolo în domeniul calității. Diviziunea în regiuni și subregiuni nu este decât o complexitate de calități. Singura noțiune care s'ar putea părea că include un sâmbure de cuantificare este cea dela parte la tot, când o regiune este cuprinsă integral între granițele altei regiuni. Totuși nici aici nu este vorba de nici o măsurare, deci de nici o mărime propriu zisă.

Cum însă Lewin este apologetul unei psihologii dinamice, el trebuia implicat să se ocupe de ceea ce produce o schimbare în câmpul vital. Ori cauza oricărei schimbări este o forță, iar la rândul ei forța trebuie să fie exprimabilă cantitativ, pentru a avea o valoare științifică. Firește, exprimarea cantitativă a unei forțe se poate face și scalar, însă prin determinarea vectorului ajungem să cunoaștem mai de aproape natura ei. Pentru înțelegerea comportamentului, exprimarea vectorială este indispensabilă.

Scopul lucrării lui Lewin este tocmai de a găsi concepte adecvate pentru măsurarea forțelor psihologice. Prin aceasta s'ar completa psihologia topologică, adăugându-se analizei calitative evaluarea cantitativă.

În afară de noțiunile împrumutate dinamicii, Lewin se folosește de geometria topologică, lărgindu-i sensul, pentru a putea fundamenta ceea ce el numește spațiu hodologic. În spațiul hodologic, cu noțiuni mai largi decât cele fizice, sunt posibile noi definițiuni pentru conceptele psihologice. Această lărgire e necesară pentru facilitarea exprimării dinamicii spațiului vital, care nu se acopere cu alte spații, de exemplu cu cel Euclidian, decât foarte rar și numai în parte.

În conformitate cu spațiul hodologic se modifică și diferitele concepte necesare pentru măsurarea forței psihologice. De exemplu directiva, care este una din cele mai importante proprietăți ale forței nu poate fi definită ca în fizică, ea fiind totdeauna în funcție de structura cognitivă a situației pentru subiectul considerat.

Ar fi imposibil într'o recenzie să pătrundem în miezul chestiunilor pentru măsurarea forțelor psihice. Noțiunile fundamentale de tensiune, valență, viteză, nu le putem decât aminti. Fapt e însă că Lewin reușește să exprime într'un limbaj adecvat matematic o cantitate considerabilă de experiențe, privitoare îndeosebi la conflicte între forțe, viteza locomoției, învățare ș. a. Autorul stabilește câteva teorii fundamentale pentru relația dintre trebuințele organismului și mediu, și „mecanica” mișcării.

Obiectivul principal al lucrării nu este de fapt să supună la un tratament matematic problemele psihologice, cât mai mult să creeze o sche-

lărie de concepte geometrice și dinamice, aplicată deocamdată la cele mai potrivite fapte psihologice, cu scopul de a putea fi lărgită ulterior asupra tuturor sau celor mai multe fapte psihologice.

Ca o stenografie a realității psihice conceptele geometrice și dinamice studiate pentru psihologie de Lewin sunt admirabile. Ele sunt univoce, mai precise și mai sintetice decât descripția literară, însă mai sărace în nuanță, păcat general al tuturor metodelor de exprimare matematică. Negreșit peste vreo zece ani ele își vor găsi o vastă aplicare în ceea ce privește dinamica psihologică a organismului-in-mediul. Sunt de fapt simple și clare, mult mai simple decât conceptele statistice. Aceste calități, simplitatea și claritatea, vor impune metoda geometrică și dinamică a lui Lewin.

Că topologia și dinamica va putea însă înlocui statistica psihologică, e problematic. Eu cred că Lewin exagerează când socotește că numai conceptele topologice și dinamice folosite de el sunt de tip Galilean, adecvate să prindă legea științifică în toate articulațiile ei. Nici cercetătorii care au recurs la capitoul probabilității din matematică, pentru a-și exprima faptele observate, și pe care Lewin îi socotește de tip Aristotelic, adecvate spirite speculative cărora le lunecă realitatea concretă printre degete, nu sunt niște căutători de esențe îndărătul faptelor. Neîndoind că în domeniul atât de vast al psihologiei există realități de natură colectivă care se supun unei exprimări statistice mai bine decât oricărei alteia, tot așa cum sunt domeniile ale psihologiei unde individualul este așa de pregnant încât n'are rost să recurgem la aproximațiile statistice, ci să ne apropiem „Galilean” de concret și să-i traducem în concepte precise dinamica. Dar mai sunt încă realități psihologice, care nu se lasă prinse nici de calculul probabilității nici de conceptele dinamice și topologice. Acestea sunt încă extrem de numeroase și numai o descripție verbală, să-i zicem de natură literară, le va putea da o exprimare adecvată.

Cercetătorul nu are deloc obligația să ia atitudinea împăciuitoare a drumului de mijloc, ci să arate când și unde se aplică mai bine o metodă de exprimare sau alta. Notez că este vorba numai de metoda de exprimare, de limbajul științific, deoarece pentru adunarea faptelor în psihologie ca și în toate științele există o singură metodă: observația științifică.

M. Beniuc

PSIHOLOGIE SOCIALĂ

RUSSELL, B.: *The role of the Intellectual in the Modern World (Rolul intelectualului în lumea modernă)*. The Amer. Journ. of Sociology, 1939, p. 491—498.

În primele rânduri ale esului, autorul mărturisește că nu va privi problema intelectualului din unghiul unei specialități oarecare, ci dintr'un unghi socialo-cultural general. În prima linie, constată că intelectualul a avut în trecut un rol cu mult mai mare, decât în prezent. Acest rol era mai accentuat în ceea ce privește gândirea și modul de exprimare al mulțimii, decât în ceea ce privește acțiunile ei. După războiul mondial, influența intelectualului a slăbit în mod simțitor. Acest fapt nu se poate atribui democrației, deoarece se observă același lucru și în țările totalitare. Intelectualii care

își bazează elaborările lor pe evidențe au cea mai mare influență. Faptul că în unele părți se observă o accentuată mișcare anti-intelectualistă se explică prin marile pasiuni prin care trec colectivitățile respective. În multe cazuri pasiunile sunt determinate de necesități de ordin național și economic. În astfel de cazuri, rolul intelectualului nu se mai referă la gândirea și atitudinile colectivității, ci în domeniul restâns al tehnologiilor, ce garantează progresul material al societății. E de remarcat însă că schimbările tehnice sunt oarbe, fără sens, dacă nu stă în fruntea lor o concepțiune generală despre viață.

Pe de altă parte, autorul mai face o serie de enunțări. Spre ex. constată că respectul intelectualului este invers proporțional cu inteligența generală a comunității și că acest respect descrește prin creșterea numărului intelectualilor. Autorul propune o educațiune a poporului cât mai prielnică pentru respectul intelectualului. Acest fapt ar salva lumea de așa numitele isterii colective, care sunt cei mai mari dușmani ai democrației.

Zevedeiu Barbu

PSIHOLOGIE DIFERENȚIALĂ

BRAUNSHAUSEN, N.: *L'Etude expérimentale du caractère. Méthodes et résultats (Studiul experimental asupra caracterului. Metode și rezultate)*. Collection Ivoire. Editions de Centre National d'Education, 1937, p. 198.

Cartea lui Braunschhausen, profesor la Universitatea din Liège, e o dare de seamă asupra studiilor experimentale ce s'au făcut în domeniul caracterului. Autorul înțelege sub caracter, în prima linie, ansamblul tendințelor volitive constante ale unui subiect, însă în același timp, conform unor influențe germane, mai înțelege și un mod de existență specifică, sau o structură unică, de care se invrednicește orice individualitate.

Primul capitol este o dare de seamă în termeni amănunți asupra studiilor experimentale din domeniul voinței. Aici expune metodele și rezultatele lui N. Ach, E. Müller, Michotte, Lindworsky, K. Lewin, F. A. Moss și alții. În cele din urmă, arată că voința, prin faptul că hotărăște puterea de acțiune a persoanei în anumite direcțiuni, în jurul unor motive, pe care persoana respectivă și le fixează ca o structură constantă, trebuie privită ca cel mai de seamă factor al caracterului.

Capitolul al doilea (Tipologiile) se ocupă cu idee dterminării caracterului prin datele constituționale. Autorul pleacă dela convingerea că structura morfo-funcțională ne poate da indicațiuni asupra puterii de voință și asupra caracterului în general. (Aici intervine ideea echivalenței între caracter și constituție). În acest scop tratează tipologia lui Kretschmer, descriind amănunțit picnicul, atleticul și astenicul, precum și tipologiile influențate de aceasta, cum sunt ale lui R. Scholl, O. Kroh, Vollmer, etc. Se mai ocupă în mod special de tipologiile lui: W. Jaensch, Zillig, G. Ewald, O. Rutz, C. G. Jung, H. Rorschach, etc. Inchină deasemenea un subcapitol biotipologiei italiene (Viola și Pende).

Partea cea mai importantă, din punct de vedere practic, e redată în cap. III, care se ocupă de încercările de a evalua diferitele dimensiuni ale

caracterului. Aici expune cercetările experimentale asupra judecății morale ale lui: Jacobsohn-Lask, Levi-Suhl, Reichenbach, etc. Asupra minciunii sunt expuse cercetările lui K. Reininger, Ch. Bühler, W. Stern, M. Zillig, Benussi, E. Burt și F. Baumgarten. Deasemenea sunt amintite studiile experimentale ale lui Cady și May și Hartshorne.

Capitolul IV se ocupă de fenomenele somatice parțiale care pot revela caracterul. Aici sunt redată considerațiunile horoscopice și studiile asupra grupului sanguin. Mai importante sunt relatările asupra fiziognomiei (Piderit), grafologiei și chiromanției. Concepțiunea lui Klages asupra caracterului ocupă loc de frunte, în această parte.

În capitolul ultim se ocupă de fișele personale. Aceste fișe sunt înfățișeri sinoptice ale structurii individualității.

Redusă la intențiunea de a face o expunere a cercetărilor altora, în domeniul caracterului, cartea are merite incontestabile. Totuși, chiar în această pretențiune a sa, se pot aduce unele obiecțiuni. I se poate aduce obiecțiunea de a nu fi complet informată asupra cercetărilor făcute în America. În acest sens era absolut necesar o mai mare insistență asupra studiilor lui May și Hartshorne și mai ales asupra rezultatelor obținute de Maller, M. Bemmes, Wodrow, W. M. Martson, etc.

Zevedeu Barbu

MARTSON, M. W.: The Lie Detector test. (Test pentru descoperirea minciunii). Richard K. Smith. New-York, 1938, p. 179.

M. W. Martson, cunoscutul psiholog detectiv, prezintă în cartea de față o amănunțită dare de seamă asupra metodelor de descoperire a minciunii și mai ales asupra rezultatelor obținute printr-o practică proprie îndelungată. Deși cartea e destinată popularizării unor idei metodologice, din domeniul psihologiei aplicate, totuși conține indicațiuni prețioase chiar pentru specialiști.

După ce, în primul capitol, arată rolul pe care-l joacă minciuna în viața socială și importanța pe care o are posibilitatea științifică de a descoperi minciuna, trece la un istoric, plin de interes anecdotic și în același timp științific, asupra metodelor întrebuițate pentru descoperirea minciunii. Sunt redată mai întâiu metodele empirice, cunoscute din cele mai vechi timpuri, apoi încercările bazate pe cunoștințe psihologice științifice. În partea ultimă sunt redată metodele: asociației a lui Jung, a reflexului psihogalvanic, a scopolaminei, precum și metoda fiziologică a lui Benussi.

Bazat pe o experiență îndelungată, autorul aduce serioase obiecțiuni metodei asociației, prin faptul că persoanele supuse acestei metode pot arăta simptome de nesinceritate, având complexe emotive în legătura cu situațiunile critice, chiar atunci când nu le cunosc direct (deci nu au legătură cu delictul), ci din auzite. Deasemeni aduce obiecțiuni metodei reflexului psihogalvanic. Față de metoda scopolaminei nu arată nici o încredere. În acest caz, experiența i-a arătat că, sub influența scopolaminei, contrar ipotezelor fiziologice, persoanele înșiră mai mult fantazmagorii, decât lucruri reale.

Dela această expunere generală de metode, autorul trece la expunerea, extrem de interesantă, a propriilor sale experiențe în acest domeniu. În

general, rămâne pe lângă metoda fiziologică (simptomele obținute prin presiunea sângelui) amplificată tehnic prin aparate și condițiuni de laborator perfecționate. Cazurile analizate pledează pentru o suficientă încredere în această metodă. (Autorul a fost incredințat și cu analiza celebrului caz *Hauptmann*, pe care nu-l crede vinovat de răpire).

În capitolele care urmează, sunt redată rezultatele obținute în cercetarea minciunii, în diferite domenii cum sunt: domeniul profesional, marital, politic, etc.

Pe lângă un accentuat interes psihologic studiul lui M. W. Martson prezintă și un interes practic, legat de psihologia juridică și mai ales de meseria de detectiv.

Zevedeu Barbu

PSIHOLOGIE COMPARATĂ ȘI EVOLUTIVĂ

KATZ, D.: *Animals and Men. (Animale și oameni)*. Longmans, London, 1937, p. XI+263.

Iată o carte scrisă în englezește care însă ține cont și de literatura psihologică europeană, nu numai de cea anglo-saxonă, cum fac de obicei Americanii. De fapt David Katz, acum profesor la Stockholm, a fost înainte profesor în Germania la Rostock, așa că este la curent cu tot ce s'a făcut mai important de către Europeni în materie de psihologie comparată.

Cartea prezintă nu este însă atât o trecere în revistă a diferitelor rezultate obținute de alții, cât mai mult o coordonare a propriilor experiențe. Și fără îndoială Katz este unul din cei mai buni cunoscători ai vieții animalelor din punct de vedere psihologic.

În primele trei capitole autorul precizează critic care trebuie să fie punctul de vedere al cercetătorului în psihologia comparată; stabilește raportul acestei ramuri de psihologie cu diferite științe: zoologia, psihologia umană, medicina, pedagogia, arătând importanța ei și discută metodele de cercetare în psihologia animală.

Urmează apoi două capitole referitoare la percepție și la orientarea în spațiu a animalelor.

Cel mai extins spațiu îl ocupă capitolul despre trebuințe, impulsuri și instincte. Îndeosebi foamea și impulsul sexual sunt discutate. În materie de trebuințe, Katz este unul din puținii experimenterii, și poate cel mai versat.

Un capitol este dedicat sociologiei animale, arătându-se importanța ei pentru sociologia umană. Materialul experimental pe care se bazează autorul a fost în cea mai mare parte realizat în laboratorul și sub direcția sa, pe când era profesor la Rostock.

Cartea se încheie cu o comparație psihologică între om și animal. Transcriu acest final: „Animalul niciodată nu privește dincolo de sine; el rămâne închis în sfera sa naturală; omul însă este în același timp un participant la o lume spirituală. Animalul este inzestrat cu acea armonie, care pentru om a devenit o problemă, pentru că prin natura sa el este divizat. Dacă împlinește imperatiivele moralei, trebuie să-și reprime impulsunile naturale, iar dacă le dă drumul liber, protestează conștiința. Reprimarea vieții instinctive duce la conflicte și la simptomele lor, neurozele. Cum

putem găsi o eșire? Auzim acuzele ce se fac în numele sufletului (Seele) împotriva adversarului său, intelectul (Geist). După ce am pătruns odată în lumea intelectului, nu ne mai putem retrage. Oricine ar încerca serios aceasta, ar restabili acea lume magică a primitivului, care chiar și acum irumpe câteodată în visuri sau în delir febril. Dacă i se permite imaginației umane să alege fără frâu, ea dă naștere tuturor ororilor fantastice ale irealului. Nu în reprimarea spiritului trebuie să-și caute omul mântuirea, ci în o cumpenire sănătoasă și cuminte între legile existenței sale naturale și cerințele vieții intelectuale".

M. Beniuc

PSIHOLOGIE ANORMALĂ ȘI PATOLOGICĂ

LANDIS, C., PAGE, J. D.: *Modern Society and Mental Disease (Societate modernă și boală mintală)*. New-York, Farrar-Rinehart, 1938, pp. XII+190.

Lucrarea de față prezintă într'un mănunchiu datele statistice mai importante care ne pot da o imagine a tulburărilor mintale în funcție de variatele condițiuni social-culturale.

Capitolele introductive conțin expunerea generală a clasificării adoptate de autori. În cap. III se discută problema frecvenței tulburărilor mintale. Găsim astfel că la 1 Ianuarie 1935, în spitalele din S. U., se găseau aproximativ 450.000 bolnavi mintali, cărora li s'au adăogat în cursul anului, 140.000 de noi admisiuni. Aceasta înseamnă că 1 la 150 din populația adultă a fost sub îngrijire psihiatrică un oarecare timp în cursul acestui an. Aceste cifre însă nu reprezintă proporția adevărată a bolnavilor mintali, fiindcă datele obținute la recrutările din 1917 ne arată că, în afară de bolnavii ospitalizați, au fost respinși la recrutări 4,47 la 1000 ca bolnavi mintali (exclusiv epilepsia, debil. mintală, cazuri neurologice, etc.). Ținând seama de faptul că proporția de bolnavi mintali crește cu vârsta, autorii constată, pe baza unui calcul corespunzător, că în general 1,5 la 100 (decî 1 la 66) a adulților sunt bolnavi mintali. Calculând, pe baza acestor date, expectanța de boli mintale (proporția din populația generală care, în cursul vieții, are șanse de a manifesta o boală mintală), autorii constată că „1 din 20 născuți își va petrece, după toate probabilitățile, o parte a vieții în spitale de boli mintale, iar 1 din 10 născuți va fi incapacitat — deși nu internat — din cauza unei boli mintale, un timp oarecare, în cursul vieții sale”.

Aceasta ne explică de ce din 1.076.000 paturi spitalicești din S. U. (1935), jumătate sunt pentru boli mintale și nervoase. Paturile rezervate tulburărilor mintale sunt continu ocupate, pe când paturile spitalelor generale sunt ocupate abia 35% din timp. Faptul însă că bolnavii mintali ocupă locurile mai mult de un an, iar un pat de spital general este ocupat în medie de 26 pacienți în curs de un an, face ca, de fapt, admisiunile pentru spitale de boli mintale să reprezinte abia 2% din admisiunile totale. Cheltuielile anuale ale S. U. pentru tratarea și întreținerea bolnavilor mintali trec de 100.000.000 dolari, iar capitalul investit pentru îngrijirea bolnavilor mintali trece de 500.000.000 dolari.

În cap. IV autorii expun frecvența tulburărilor mintale în raport cu vârsta și sexul. Deși, în cifre absolute, admisiunile pentru boli mintale sunt

mai frecvente la indivizii tineri, dacă ținem seama de proporția la populația generală „atât în ceea ce privește admisiunile, cât și în ceea ce privește bolnavii rezidenți, frecvența boalelor mintale este mai mare cu cât înaintăm în vârstă. Tinerețea este o perioadă de relativă imunitate, în timp ce senilitatea este o perioadă în special susceptibilă turburărilor mintale”. În unele țări din Europa bătrânii cu turburări mintale nu sunt trimiși la spitale, sau sunt plasați în institute speciale: aceasta explică faptul că statisticele europene arată o scădere a frecvenței turburărilor mintale începând cu apariția bătrâneții.

La toate vârstele admisiunile sunt mai numeroase pentru bărbați decât pentru femei: „Această diferență poate fi datorită îngrijirii în familie a femeilor bolnave, și în parte, rezistenței mai mari pe care o prezintă femeia pentru toate felurile de boli”. (De ex. mortalitatea infantilă e mai mare pentru sexul masculin decât pentru cel feminin, apoi expectanța vieții în S. U. este de 59 ani pentru bărbați și de 63 ani pentru femei, etc.). Longevitatea femeilor explică și faptul că, în populația rezidentă a spitalelor de alienați, găsim predominarea bărbaților la vârstele mai tinere și predominarea femeilor la vârstele mai înaintate.

Date interesante ne prezintă cap. V, care se ocupă cu frecvența turburărilor mintale în mediul rural și urban. Frecvența admisiunilor, raportată la 100.000 loc., este următoarea în diferitele categorii de localități:

Total urban	102,7
New-York	105,4
Orașe de la 200.000 la 100.000 loc.	106,6
„ de la 100.000 la 25.000 loc.	98,2
„ de la 25.000 la 10.000 loc.	87,7
„ de la 10.000 la 2.500 loc.	87,6
Sate (sub 2.500 loc.)	61,6

Dacă aceste diferențe sunt datorite unei influențe reale a mediului asupra incidenței boalelor mintale, sau sunt legate de condițiunile de ospitalizare mai ușoare la oraș, nu poate fi deplin lămurit. Diferențele reale dintre sat și oraș, după părerea autorilor, nu sunt atât de mari: dovadă faptul că frecvența boalelor, găsite la recrutarea din 1917 la soldații originali din mediu rural este apropiată (4,42 la 1000) de cea găsită la cei din mediu urban (4,81 la 1000).

În ceea ce privește starea educațională și economică a bolnavilor mintali (Cap. VI), autorii constată că „orice boală mintală apare la orice nivel educațional și social”, fiind mici diferențe în proporția unor categorii de bolnavi. Sunt raporturi mult mai evidente însă între bolile mintale și starea maritală (Cap. VIII). Admisiunile în spitalele din S. U. în 1933, din acest punct de vedere, se prezintă în felul următor:

La 100.000 din aceiaș categorie de populație au fost admiși în spitale:

- 73 bărbați căsătoriți; 59 femei căsătorite.
- 161 văduvi; 92 văduve.
- 221 necăsătoriți; 130 necăsătorite.
- 362 divorțați; 263 divorțate.

Demența precoce, psihoza senilă și constituțiile psihopatice reprezintă categoriile cu cel mai mic număr de căsătorii. În schimb maniaco-depresivii, depresivii-involutivi, psihoneuroticii și paraliticii generali au o proporție normală de căsătorii, datorită faptului că, în aceste cazuri, apariția tardivă a boalei și personalitatea prepsihotică a bolnavului, nu împiedică realizarea căsătoriei. Bolnavii mintali în general au mai puține șanse să se căsătorească, dar, pe de altă parte, bolnavii căsătoriți sunt adeseori îngrijiți în familie, ceea ce accentuează diferențele expuse mai sus. Datele publicate în Suedia arată că frecvența căsătoriei în populația generală masculină este de 4 ori mai mare decât la bărbații bolnavi mintali, pe când căsătoriile femeilor normale sunt de 3 ori mai frecvente decât căsătoriile bolnavelor. În consecință femeia bolnavă mintală prezintă o mai mare importanță din punct de vedere eugenic, ea căsătorindu-se mai frecvent (probabil fiindcă se căsătorește mai tânără, înainte de apariția turburărilor), și astfel având mai multe șanse de a transmite dispozițiile patologice.

În cap. VIII, autorii discută importanța eredității în determinarea sindromelor mintale. Discuția cuprinde numai psihoza maniaco-depresivă și schizofrenia. Importanța socială a eredității patologice este strâns legată de fertilitatea bolnavilor. Autorii prezintă date din care rezultă că în general fertilitatea femeilor alienate este $\frac{1}{2}$ din fertilitatea femeilor normale. Bărbații demenți precoci au fertilitatea egală cu $\frac{1}{2}$ fertilității populației care nu utilizează metode contraceptive, și aproximativ cu $\frac{2}{3}$ din fertilitatea populației care practică astfel de metode. Pentru femeile demente precoce căsătorite, cifrele respective sunt $\frac{1}{4}$ și $\frac{1}{2}$. Fertilitatea maniaco-depresivilor este aproape egală cu aceea a populației generale.

Sunt interesante datele expuse după Schulz, Kallmann și Essen-Möller în ceea ce privește șansele de eficacitate ale sterilizării. Cercetările au arătat că aproximativ 9% dintre bolnavii schizofrenici au avut părinți schizofrenici, iar, de altă parte, că $\frac{1}{4}$ a copiilor schizofrenicilor s'au născut după prima ospitalizare. Dacă toți bolnavii schizofrenici ar fi fost sterilizați la prima internare, șansele de apariție a schizofreniei ar fi fost în consecință micșorate cu $\frac{1}{4}$ din 9 procente, deci s'ar fi scăzut numărul schizofrenicilor în generația următoare abia cu 2,2%. Dacă sterilizarea s'ar face nu la întâia internare, ci la debutul boalei, calculele autorilor arată că se vor elimina abia 3,8% din schizofrenicii generației următoare. Sterilizarea maniaco-depresivilor va elimina abia 1,1%—2,4% din maniaco-depresivii generației următoare. Sterilizarea este deci o măsură insuficientă; ea ar deveni eficace numai dacă ar putea influența și caracterele recesive și ar putea preveni perioada de reproducere prepsihotică, atât de importantă în determinarea descendenței morbide.

Grupele de populație din America (cap. IX) nu reprezintă diferențe atât de însemnate cum s'a crezut. Credința că imigranții dau o proporție neobicinuit de mare de bolnavi mintali s'a bazat pe date statistice insuficient elaborate, în sensul că nu s'a ținut seama de faptul că imigranții sunt în majoritate peste vârsta de 15 ani și deci trebuiesc raportați la această categorie a populației, iar, pe de altă parte, imigranții reprezintă o populație în cea mai mare parte urbană. Ținând seama de aceste corecții, imigranții dau abia cu 8% mai mulți bolnavi mintali decât indigenii. Proporția

de bolnavi mintali dată de evrei poate fi deasemenea legată de condițiile orășânești ale grupărilor lor. Negrii prezintă foarte frecvent paralizie generală și psihoze alcoolice. Un fenomen biologic de un deosebit interes: Indienii din America (neincrușiți cu alte grupe etnice), au o imunitate deosebită față de neurosifilis, deși infecția sifilitică este foarte frecventă la ei (peste 25% sunt infectați în unele regiuni), încă nu s'a descris nici un caz confirmat de paralizie generală sau tabes la Indienii pur-sânge din America. În schimb Indienii încrușiți cu alte grupe prezintă frecvent astfel de manifestațiuni patologice.

Diferențele geografice (cap. X) în ceea ce privește bolile mintale, după părerea autorilor, sunt determinate de condițiunile de ospitalizare, de numărul paturilor disponibile, de existența coloniilor de bolnavi, etc. Se pare că, deși statisticele diferă, numărul real al bolnavilor mintali nu variază prea mult dela o țară la alta, dovadă faptul că, indiferent de proporția de bolnavi ospitalizați, proporția de bolnavi mintali găsiți la recrutări este aproape aceeași în toate țările europene sau americane.

Din populația totală a spitalelor de alienați sunt eliberați anual 7% ca vindecați sau ameliorați. În raport cu numărul admisiunilor, cei eliberați anual (vindecați și ameliorați) reprezintă 38—40% în toate țările civilizate (cap. XI). Din cei eliberați (urmăriți timp de 10 ani), 42% au rămas complet vindecați, 19% au constituit sarcini pentru comunitate, 21% au fost reinter-nați, iar 23% au murit. Mortalitatea bolnavilor mintali este de 3 până la 6 ori mai mare decât a populației normale corespunzătoare.

Un interes deosebit prezintă materialul expus în ultimul capitol: există o creștere a frecvenței bolilor mintale? Între 1910 și 1936 există o ușoară creștere constantă a admisiunilor la spitalele de boli mintale. Dar numărul admisiunilor sub etatea de 40 de ani n'a crescut; creșterea este datorită numai admisiunilor mai frecvente a bolnavilor de peste 40 ani. Autorii cred că n'ar fi o creștere reală a frecvenței bolilor mintale, ci o creștere relativă, explicabilă în mare parte prin creșterea mediei vieții populației generale (frecvența mai mare a bătrânilor cu susceptibilitatea lor morbidă, în populația generală), datorită cuceririlor terapeutice și igienice. Marile convulsii sociale (războiul mondial și criza economică din 1929—1932) nu au adus o creștere a numărului bolnavilor mintali. Astfel, de ex., în patru ani înainte și după războiul mondial, în statul New-York, au fost în medie 91,5 admisiuni anuale la 100.000 loc., pe când în timpul războiului au fost, anual, 92,3 admisiuni la 100.000 loc. Aceiași constanță a admisiunilor a fost găsită și în cursul depresiunii economice. Se pare deci că perioadele de nesiguranță și tensiune socială nu influențează simțitor apariția bolilor mintale. De aceea, autorii cred, în concluzia lucrării lor, că în determinarea boalelor mintale factorul constituțional, endogen, are o valoare deosebită, întrecând cu mult importanța factorului social.

Valoarea acestei lucrări nu o formează idei noi sau adâncite, ci bogatul material statistic, care ne permite o privire generală asupra mișcării turburărilor mintale în diferite condițiuni sociale. Acest material statistic am dorit să-l comunicăm, în parte, cititorilor, și aceasta ne-a îndemnat să dăm o extindere mai importantă recenziei de față, extindere care n'ar fi justificată prin celelalte calități ale lucrării.

S. Cupcea

PSIHOLOGIE APLICATA

PSIHOLOGIA EDUCAȚIEI

KRETZSCHMAR, Prof. Dr. J.: *Die Psychologie der frühgermanischen Kindheit und die pädagogische Aufgabe der Gegenwart.* (*Psihologia copilăriei la vechii germanici și datoria pedagogică a prezentului*). — Z. f. Päd. Psychol., 40. Jahrgang, Nr. 1—2, 1939, pp. 1—18.

Datoria pedagogiei în statul național-socialist este de a face ca „spiritul german să devină iarăși spirit nordic”. Pentru aceasta se cere ca educatorul să desvolte în copilul german acele dispoziții care constituie oarecum miezul ființei nordice. Ca să se poată realiza acest deziderat e necesară însă cunoașterea sufletului nordic. O metodă adecvată pentru atingerea acestui scop este și cea istorică.

În vechile scrieri islandeze (Saga) există material interesant, care dă posibilitatea educatorului german să cunoască sufletul copilului nordic din cele mai străvechi timpuri. (În Germania propriu zisă materialul literar de acest fel este mai rar, totuși ici-colo sunt date prețioase).

Ce aflăm noi despre copilul vechilor legende islandeze? Caracterul germanic, — puternic în fapte, decis, întreprinzător, războinic, voluntar, doritor nu atât de dreptate și adevăr, cât să-și învingă adversarul, — apare nu numai pregnant, dar și timpuriu la copilul nordic. Corporal, erau și acești copii ca cei de azi. Părinții micului Hörd, de 3 ani etate, se supără că încă nu poate fugi singur. Ceea ce înseamnă că pe vremea legendelor islandeze copilul nu știa să fugă singur la 2 ani. (Între noi fie zis, în România știe și mai de vreme). Un alt copil, de 6 ani, își dăruie căluțul de aramă unui văr de patru ani, pentru că se simțea prea „bătrân” să se mai joace. De aici vedem că prima perioadă a jocului se încheie, cam ca azi, la 7 ani. Maturizarea sexuală se întâmplă pe la 14 ani, iar pe la 12 ani e un fel de treaptă evolutivă, care corespunde „prepubertății” noastre. Prin urmare, toate ca la copilul german de azi. Totuși apar unele caracteristici mai de vreme ca azi. După „Edda” îndrăzneala se moștenește din tată în fiu. De aceea Harald, copilășul de 3 ani, nu lasă pe regele Olaf să-l tragă de păr, ci-l apucă mânios de barbă. (Se vede că d. Prof. Kretzschmar nu cunoaște copiii recalcitranți de azi). Dar multă decizie arată Thorgils, care, nefiind lăsat de copiii mai mari să se joace cu ei, pentru că n'a omorât nicio ființă vie, împunge, omorându-l, un cal de al lui tatăl său, și astfel câștigă dreptul de a se juca cu cei mai mari. Aceasta la vârsta de 5 ani. În „povestea lui Finnbogi cel Tare” Urdarkött dovedește curaj și poftă de luptă, la 12 ani, răsucind în sus capul unui taur, în curtea tatălui său. (Așa ceva un copil de azi n'ar putea face!). Dar toate acestea sunt nimic. Alți doi copii, Grim și Thorstein, de 10 și 12 ani, omoară pe țăranul Ljot, care se făcuse pe nedrept stăpânul unei livezi a tatălui lor. Simțul de sine (Selbstgefühl) încă-și face de vremea apariția. Grettir, la 10 ani, se simte jignit că trebuie să păzească găștele. Iar micul Klaufi, numărând abia 11 ierni, jignit de un camarad mai vechi, îl provoacă și omoară pe acesta cu securea. Chiar un copil de 7 ani reușește să omoare pe unul de 10 ani. Sentimentul răzbunării încă este de timpuriu cultivat. Grimkel este de 12 ani, când mamă-sa îl îndeamnă să-și

răzbune pe tatăl său omorând copilul dușmanului; amândoi copiii cad în luptă.

Prin urmare vedem apărând de timpuriu toate trăsăturile caracterului nordic.

În treburile publice, câștigându-și independența, copilul intră foarte de vreme. Ia parte la bătăi, la judecăți și lucrează cot la cot cu ceilalți. Așa e de altfel în toate societățile primitive, însă Profesorul Kretzschmar nu mai socoate necesar s'o spună.

Atât despre dezvoltarea spirituală a tineretului din vechea islandă.

Pe pământul german, cum am spus, documentele sunt mai puține și mai neînsemnate. Totuși merită să menționăm că pe vremea Carolingilor mândrii tineri germani, pe care călugării lui St. Gallen încearcă să-i educe în mănăstire, dau chiar foc mănăstirii, ca să nu se supună. E aici ceva din spiritul de stăpân (Herrengeist) al nordicilor.

Concluzia care i se impune autorului este următoarea: vechiul copil nordic era mai bărbătesc, dar și bărbatul tânăr era mai copilăresc. Acest adevăr se înțelege astfel: vedem copii foarte de vreme ucizând, ceea ce dovedește bărbăție; însă bărbății nu au frână în gesturile lor, recurgând prea ușor la omoruri, ceea ce dovedește lipsă de inhibiție, tocmai ca la copil. Sintetic spus, copilul german este un bărbat, bărbatul german este un copil.

Dar în secolul al 19-lea și al 20-lea tineretul nu mai apare pe de o parte așa de copilăresc, însă pe de altă parte nici așa de bărbătesc. Schimbarea aceasta se datorește modificărilor structurii sociale, în care biserica, urbanizarea și alți factori culturali au contribuit considerabil.

Acum însă, sub regimul național-socialist, se realizează o revenire la vechea matcă. Firește, în sensul bun al cuvântului. Copiii nu se mai joacă acum ca înainte de a „hoțji și jandarmii” sau de a „indienii”, ci cu bucurie iau parte la viețea politică; aduc aminte cetățenilor, umblând cu tobe și fluere pe stradă că trebuie să voteze. Învață să asculte de Führer, se luptă între ei, adevă fac exerciții, și așa mai departe.

„Astfel se aseamănă în noua Germanie tineretul iarăși cu tineretul nordic străvechi și ca acela valorifică însușirile încercate ale sufletului popular. Într'o privință e acest tineret avansat față de cel vechi: copiii străbuni desfășurau spirit de luptă și putere în infructuoase lupte familiare, tineretul mai vârstnic din Germania medievală în certuri sângeroase dintre burgul cavaleriști și orașe; tineretul de azi se pune fără rezervă în serviciul unui tot mai mare, pentru păstrarea și apărarea comunității poporului”.

Educatorul german își face datoria adâncind fâgașul pe care a apucat tineretul celui de al 3-lea Reich.

M. Beniuc

PSIHOLOGIE ECONOMICĂ

CADES, H. R.: *Jobs for girls. (Profesiuni pentru fete)*. Harcourt, Brace and Company, New-York, 1938; pp. VI+208.

Acum cincizeci de ani, o fată trecând peste prejudecățile familiei pentru a-și asigura existența prin propria-i muncă, era considerată prea „emancipată”. Azi, datorită muncii perseverente a acestor pionere, învățarea unei profesii de către o fată nu numai că a devenit ceva obișnuit, ci a dus la

precizarea unor categorii de profesii a căror exercitare revine în mod special fetelor.

Prin diversitatea crescândă a specializării profesionale, câmpul vast al muncii este aproape necunoscut tinerelor candidate la învățarea unei profesii. De aceea lucrarea de față are pretenția de a fi un îndreptar necesar tuturor acelor dintre fete care doresc să îmbrățișeze o carieră.

În general trei probleme trebuie să-și pună orice fată, atunci când doarește să muncească:

1. Cum se prezintă profesiunea vizată, ce știu eu asupra ei?
2. Ce însușiri psihice și fizice se cer pentru învățarea acestei profesii; în ce grad eu le posed?
3. Ce sursă de câștig îmi oferă respectiva profesiune; acest câștig îmi convine sau nu?

Prima întrebare ne lămurește asupra naturii muncii respective, considerată atât din punctul de vedere al activității profesionale propriu zise, cât și raportul dintre această activitate și mediul în care ea se desfășoară. Așa de ex. trebuie să știm dacă activitatea profesională este statică sau dinamică; dacă ea se face în atelier sau aer liber; la oraș sau la sat; este o activitate mai mult mecanică, sau face apel la inițiativa persoanei; este o profesiune care se exercită în grup, sau numai de o singură persoană?

A doua întrebare, pe care trebuie să și-o pună orice candidată la învățarea unei profesii, se referă la precizarea diferitelor însușiri, sau aptitudini, cerute pentru exercitarea oricărei profesii. Aceste însușiri variază după natura profesiunilor. Unele profesii cer un grad oarecare de experiență, perseverență mare, rapiditate în mișcări. Alte profesii cer precizie în mișcări, flexibilitate, și imaginație creatoare.

Pe lângă însușirile psihice menționate mai sus, unele profesii cer o inimă sănătoasă, altele un plămân sănătos, pentru unele discromatopsia este eliminatorie, pentru altele acest defect este indiferent.

Pentru tânăra fată care învață o meserie, problema ce se pune este următoarea: să se îndrepte spre profesiunea pentru care simte înclinație proprie, dar pentru care prezintă și o structură a aptitudinilor în gradul cerut de respectiva profesiune. Altfel riscă să învețe o profesiune unde adaptarea la muncă nu va veni spontan ci forțat, ceea ce va determina apoi o serie de neplăceri profesionale ca: oboseala rapidă, sau chiar plictiseala, destule motive pentru schimbarea acestei profesii cu altă profesiune.

Întrebarea a treia lămurește condițiile economice și sociale care predomină la învățarea unei profesii. Aceste condiții variază dela profesiune la profesiune și dela persoană la persoană. Sunt unele profesii cari oferă o posibilitate de câștig mai mare, altele mai redusă. De asemenea sunt o serie de profesii unde câștigul urmează după o scurtă practică, altele unde numai după un exercițiu îndelungat. De aceea persoana în chestiune trebuie să-și pună întrebarea dacă banul contează mult pentru ea, sau poate trăi și mai modest? De obicei e bine să ne gândim nu numai la salariul cel mai mare pe care-l putem primi după o muncă prestată, ci și la cel mai mic, dacă el ne mulțumește condițiile noastre de viață.

În felul acesta răspunzând la cele trei întrebări puse mai sus, tinerele candidate vor fi lămurite cu oarecare aproximație asupra carierei căreia se vor dedica.

O precizare și mai cuprinzătoare asupra acestor chestiuni, o poate face un oficiu de orientare profesională, la ale cărui servicii pot recurge tinerele fete. Pe baza interviewului și a examenului psihologic și medical se arată fiecărei candidate drumul care o va duce la cea mai deplină reușită în viață.

O serie de probleme în legătură cu orientarea profesională a fetelor, sunt analizate în cele 23 capitole ale lucrării mai sus menționate, iar prin răspunsurile cari se dau acestor probleme, lucrarea este de un real folos nu numai pentru specialist, ci și pentru toți acei cari ca educatori trebuie să se preocupe nu numai de cantitatea cunoștințelor pe care să le predea fetelor, ci și de posibilitatea de a le oferi un sfat în ziua în care ele se găsesc pe pragul de a-și lua zborul spre o nouă viață.

T. Arcan

WEINBERG, D.: *Quelques remarques sur l'étude des professions. (Câteva observațiuni asupra studiului profesiunilor)*. Bulletin de L'Institut National d'Orientation Professionnelle, Paris, vol. 10; 1938; pp. 77—81.

Studiul științific al profesiunilor, este un capitol important din psihologia muncii, pentru lămurirea căruia orientarea profesională este direct interesată.

O serie întreagă de observațiuni asupra metodei de studiu a structurii psiho-fiziologice profesionale, găsim în articolul mai sus citat, care sunt binevenite pentru psihologi, psihotehnicieni și consilierii de orientare profesională, cari se preocupă de stabilirea monografiilor profesionale.

Studiul psihofiziologic al profesiunii are mai multe surse de informație pentru descrierea fiecărei meserii.

a) Observația directă asupra activității prestată de muncitor. Pentru aceasta munca trebuie descompusă în părțile ei componente și cronometrată.

b) Părerea și impresiile tehnicienilor specializați într'o anumită profesiune, completează observația directă, întrucât astfel ajungem să precizăm care sunt atitudinile afective caracteristice pentru fiecare profesiune în parte.

c) Învățarea meseriei studiate, de către psiholog, psihotehnician sau fiziolog, este un procedeu util în unele cazuri, însă limitat ca întrebuințare, deoarece o profesiune nu poate fi cunoscută în ansamblul ei decât după un exercițiu prelungit.

d) Pentru cunoașterea activităților profesionale predominante de elemente motrice, toate mijloacele de înregistrare grafică, fotografică, cinematografică, pot fi folosite cu succes. Cu ajutorul lor se pot descoperi diferențe caracteristice comportamentului muncitorului și aptitudinii profesionale.

e) Pericolele profesionale, precum și gradul de oboseală pe care-l prezintă exercitarea unei profesiuni, pot fi deduse din diferitele statistici referitoare la anumite boli profesionale sau accidente de muncă.

Pentru ca datele obținute pentru întocmirea unei monografii profesionale să fie mai ușor clasate și interpretate, autoarea în colaborare cu prof. Laugier a întocmit o „fișă biotipologică pentru studiul profesiunilor”, la a cărei completare se pot folosi metodele menționate mai sus.

T. Arcan

PSIHOLOGIE MEDICALĂ

BRYAN, W. A.: *Administrative Psychiatry. (Psihiatrie administrativă)*. New-York, Norton Co. 1936, pp. IX+350.

Autorul fiind timp îndelungat conducătorul Spitalului de stat din Worcester, expune într'un volum bogat sa experiență privitoare la organizarea și conducerea unui spital de boli mintale. Nu e vorba de organizarea economică a spitalului, ci de o organizare în vederea unei bune îngrijiri, a unei atitudini științifice progresive și a unei încadrări utile în comunitate a instituțiilor spitalicești. Astfel se discută problema formării corpului medical, a infirmierilor, necesitatea serviciilor de medicină generală și chirurgie, aplicarea psihoterapiei de grup, terapia ocupațională, raporturile cu publicul, cu alte institute sociale, etc. Observațiunile interesante, rezultate din experiența conducerii unui spital de 2000 paturi, pot forma sugestia de incontestabilă utilitate tuturor celor preocupați cu astfel de probleme.

Importanța cărții lui Bryan este datorită și rarității acestor fel de lucrări. Cum spune S. W. Hamilton: „abia odată la 20—30 ani apare ceva remarcabil în acest domeniu”.

S. Cupeca

ROSS, T. A.: *An enquiry into prognosis in the neuroses (O anchetă asupra prognosticului în neuroze)*. Cambridge University Press, 1936. Pp. IX+194.

Autorul a urmărit ani de-arindul bolnavii diagnosticați ca psihoneurotici în Spitalul Cassel pentru turburări nervoase funcționale. Dela 1921 până la 1933 au trecut prin acest spital 1186 bolnavi psihoneurotici. Timpul mediu de ospitalizare al acestora a fost 4,1 luni. La un an după liberare grupul de bolnavi s'a prezentat în felul următor:

Vindecați	547	(45%)
Ameliorați	306	(25%)
Neschimbați	236	(19%)
Necontrolați	97	

Bolnavii din anii 1921—1931 au fost controlați după trei ani dela eliberare, cu următorul rezultat (din 1043 pacienți):

Vindecați	421	(40%)
Ameliorați	112	(10%)
Necontrolați	510	

Bolnavii din anii 1921—1929 (total 850) au fost din nou controlați după cinci ani:

Vindecați	290	(34%)
Ameliorați	58	(6%)
Necontrolați	502	

Autorul crede deci că aproximativ 30—40% a psihoneuroticilor rămân vindecați. Proporția de vindecați nu crește în raport cu timpul mediu de ospitalizare: anii în care timpul de ospitalizare a fost mai mare, nu au prezentat concomitent și o ameliorare a prognosticului. Se pare că durata optimă de ospitalizare pentru psihoneurotici este de aproximativ patru luni. Psihoterapia și în special psihanaliza va trebui să țină seamă de acest fapt.

Autorul analizează datele în raport cu diferitele categorii de psihoneuroze (anorexia nervoasă, neurozele traumatice, neurozele obsesionale-compulsive, etc.).

Este interesant de amintit capitolul asupra prognosticului în ceea ce privește evoluția psihonevrozelor spre sindrome psihotice. Din 1186 pacienți psihoneurotici, abia 50 au evoluat spre psihoze. Autorul crede că din acest fapt poate scoate concluzia autonomiei neurozelor: „psihozele și neurozele nu sunt grade diferite ale aceluiaș lucru”.

Lucrarea este completată cu tabele care conțin descrierea întregului grup de cazuri studiat. S. Cupcea

PSIHLOGIE JURIDICĂ

DUREA, M. A.: *The Emotional Maturity of Juvenile Delinquents. (Maturitatea Emoțională a Delincvenților Minori)*. Journ. of Abn. and Soc. Psychol. Vol. XXXI, 1936—37, p. 472—481.

Cercetările lui Burt, Slawson, Courthial, ș. a. au arătat că există o strânsă relație între delincvență și anumiți factori emotivi. Îndeosebi integrarea emoțională este deficitară la delincvenți.

Plecând dela aceste constatări autorul a căutat să aducă noi contribuțiuni la această problemă, comparând maturitatea emoțională a delincvenților cu normele stabilite pentru nedelincvenți și studiind legătura dintre maturitatea emoțională și gradul de delincvență.

Delincvenții examinați (în număr de 316) sunt băieți în etate dela 14 ani la 17 ani și 11 luni și sunt toți de rasă albă. Examinarea maturității emoționale a fost făcută cu ajutorul testelor Pressey de interese și atitudini (*Pressey Interest-Attitude Test*), iar gradul de delincvență a fost stabilit cu ajutorul unui indice propus de autor, în care indice intră *durata* (cât timp un subiect dat a fost delincvent), *frecvența* (de câte ori a apărut în fața tribunalului de minori) și *valorile cântărite* (adică suma valorilor diferențiale acordate diferitelor forme de infracțiuni comise).

Concluzia la care ajunge autorul este că delincvenții prezintă o întârziere emoțională de cca 2 ani față de nedelincvenții de aceeași etate cronologică. Această înapoiere prezintă tendința de a crește cu etatea, fiind mai mică la delincvenții de 14 ani și mai mare la cei de 17 ani.

Între etatea emoțională și indicele de delincvență autorul a găsit coeficienți de corelație foarte scăzuți (în medie +0,065), care nu prezintă o valoare semnificativă. În concluzie autorul spune că deși covariația dintre etatea emoțională și indicele de delincvență este de o semnificație redusă, faptul că înapoierea emoțională este evidentă, ne arată că maturitatea comportamentului emoțional este tot atât de importantă ca și inteligența în înțelegerea personalității delincventului minor. A. Roșca

HORSCH, C. H. and DAVIS, A. R.: *Personality Traits of Juvenile Delinquents and Adult Criminals. (Trăsăturile de Personalitate ale Delincvenților Minori și Adulți)*, Journ. of Social Psychol. Vol. IX, 1938, p. 57—65.

Autorii au examinat 618 delincvenți din trei categorii de instituții penale (școală industrială, reformatoriu și penitenciar). Etatea medie a delincvenților din cele trei instituții a fost: 16 ani și 4 luni pentru școala industrială, 20 ani și 1 lună pentru reformatoriu și 32 ani și 1 lună pentru penitenciar. Examinarea a fost făcută cu ajutorul unui chestionar al lui Bernreuter (numit „personality inventory”). Rezultatele delincvenților au fost comparate cu rezultatele obținute în populația generală (elevi din școli secundare, studenți din colegii și adulți).

Trăsăturile examinate prin chestionarul lui Bernreuter sunt: stabilitatea emoțională, extraversiunea, increderea în sine, dominanța, suficiența de sine și sociabilitatea; sau, pe latură negativă, instabilitatea emotivă, introversiunea, sentimentul de inferioritate, sumisiunea, dependența socială și nesociabilitatea.

Rezultatele arată că trăsăturile pozitive se dezvoltă cu etatea în populația generală, cu singura excepție că elevii prezintă o stabilitate emotivă și extraversiune ceva mai ridicate.

În populația criminală dezvoltarea acestor trăsături este diferită. Trăsăturile pozitive cresc dela școala industrială spre reformatoriu, dar în penitenciar predomină reacțiunile negative la toate trăsăturile, cu excepția suficienței de sine. Că la criminalii din penitenciar se găsește mai dezvoltată, între altele, sumisiunea, introversiunea și instabilitatea emotivă, se poate explica și prin condițiile de mediu din penitenciar.

Printre diferențele mai semnificative dintre populația generală și populația criminală autorii menționează prevalența mai mare la aceștia din urmă a suficienței de sine și a reacțiunilor nesociabile. A. Roșca

PSIHOLOGIE MILITARĂ

G. ZAPAN: *Problema cunoașterii semenilor în armată*. Spirit Militar Modern, I, 3, p. 13—25.

În articolul cu titlul de mai sus, autorul tratează 1) despre importanța cunoașterii semenilor în armată și 2) despre metodele de cunoaștere a semenilor. Cunoașterea semenilor în armată e tot atât de necesară ca și cunoașterea materialului tehnic. Ea e însă mai grea. Prima se bazează pe o intuiție pe care o posedăm dela natură, în timp ce a doua se realizează prin învățare. Cunoașterea semenilor e importantă atât pentru corpurile de trupă, cât și pentru învățământul militar. Autorul precizează că prin accentuarea cunoașterii semenilor în armată se realizează următoarele deziderate:

- a) Perfecționarea viitorilor ofițeri și a ofițerilor în cunoașterea semenilor;
- b) Cunoașterea de sine a ofițerului;
- c) Cunoașterea însușirilor necesare bunului militar;
- d) Întrebuințarea oamenilor în funcțiuni și misiuni potrivite calităților lor;

e) Cunoaşterea de către ofiţeri a calităţilor şi defectelor inamicului, etc.

După ce arată importanţa cunoaşterii semenilor în armată, autorul trece la prezentarea metodelor prin care se va ajunge la această cunoaştere. Aceste metode sunt următoarele: I. Cunoaşterea după prima impresie. II. Cunoaşterea pe bază de observaţii îndelungate. III. Diagnosticarea aptitudinilor pe bază de probe şi IV. Diagnosticarea pe bază de teste.

Prima metodă, *Cunoaşterea după prima impresie*, prezintă o mare utilitate în armată, deoarece ofiţerul e de multe ori pus în situaţia de a-şi cunoaşte dintr'odată oamenii din unitatea sa. Autorul arată cum trebuie să se practice cunoaşterea după prima impresie. Desavantajul acestei metode îl constituie faptul că nu poate fi aplicată decât de cei care o cunosc în mod perfect.

A doua metodă, *cunoaşterea semenilor pe bază de observaţii îndelungate*, completează pe cea dintâiu. Observaţiile făcute sistematic şi timp îndelungat au o mare valoare obiectivă. Autorul constată, în urma experienţelor pe care le-a făcut, o corelaţie pozitivă între rezultatele observării şi examinării psihologice pe bază de teste. E bine ca elevii dela şcolile militare să facă observaţii psihologice asupra colegilor lor, întrucât se vor perfecţiona astfel în una din metodele importante pentru cunoaşterea semenilor, ceea ce le va fi de mare folos în cariera militară.

A. Giurcă

C. ATANASIU: *Calităţile ordinului*. Spirit Military Modern, I, 3, p. 35—61.

Continuând un studiu precedent, autorul se opreşte asupra calităţilor ordinului şi precizează dela început că e vorba de aspectul psihopedagogic, iar nu tactic al problemei. O primă calitate a ordinului e *scurtimea* lui. Mai ales în timpul războiului s'a văzut cât de important e ca ordinele să fie scurte, adică „să exprime precis şi cu miez strictul necesar”. Altă calitate a ordinului e *precizia* lui şi în strânsă legătură cu aceasta *claritatea*. Precizia ordinului aduce încrederea combatanţilor în forţele, ca şi în victoria lor. La fel *claritatea*. Spre a reliefa importanţa acestei calităţi a ordinului, autorul citează cuvintele lui Napoleon: „Spiritul unui bun general, ar trebui să fie clar asemenea sticlei unui binoclu de campanie”. Claritatea e în strânsă legătură cu limpezimea gândirii. Ea se câştigă prin ordinea în gândire. Spre a evidenţia valoarea clarităţii ordinului, autorul dă exemple din istorie. Dezastrul lui Napoleon la Waterloo se explică prin ordinele lipsite de claritate ale ducelui Dalmatie. O altă condiţie de care trebuie să se ţină seama e faptul ca ordinele să fie date la timp. „Ordinul târziu înseamnă organizarea defectuoasă a acţiunii”. E foarte necesar ca ofiţerii să fie formaţi astfel încât să considere drept o datorie de onoare de a da ordine executanţilor. Ofiţerul trebuie să aibă mereu prezente în gândire elementele situaţiei, spre a putea să dea ordinele la timp. Dacă ordinele prea târzii au inconvenientele pe care le-am văzut, tot astfel de nepotrivite sunt şi ordinele date prea de vreme. Acestea pot lua din liniştea trupelor, care trebuiesc menajate. De aceea comandantul trebuie să ştie cu cât timp înaintea plecării să dea alarma, pentru ca unitatea să se poată

pune în marș. De asemenea ordinele să nu fie prea dese, întrucât pot aduce o micșorare a inițiativei. Adevăratul comandant e acela care dă mai puține ordine, dar le întocmește astfel ca subalternul să poată înțelege bine ce vrea șeful lui și să-și deslănțue întreaga capacitate pentru atingerea scopului hotărit. Ordinele prea dese pot schimba dispozițiile date, fapt care micșorează prestigiul comandantului. „Ordinele și contraordinele sunt preludiul desordinei”, spune autorul. Divizia 2-a Cavalerie a dat rezultate slabe în bătălia dela București, tocmai din cauza ordinelor prea dese. În continuare autorul se ocupă cu *ordinele preconcepute*. Asemenea ordine se nasc adeseori din subevaluarea forțelor inamicului. În războiul mondial întâlnim ordine preconcepute la armata germană, în partea a doua a campaniei. Bătălia dela Mărășești prezintă un formidabil eșec pentru armata germană, tocmai din cauza subestimării inamicului. Autorul mai citează în același sens și alte exemple din bătălia a doua dela Oituz. Th. Sproesser, comentând aceste lupte, precizează că dacă armata germană nu a reușit să-și atingă scopul operativ, e din cauză că „Românul a fost subestimat”. Germanii s’au înșelat asupra puterii de rezistență sufletească a frontului român și din această cauză ordinele lor au fost greșite. Ei nu au prins realitatea sufletească a Românilor, care luptau cu prețul sacrificiului suprem, spre a-și apăra ultimul teritoriu ce le mai rămăsese. Înfrângerea austro-germană dela Cireșoaia se datorește aceluiași fapt. Moralul trupelor noastre a fost superior, căci ele au fost capabile nu numai să reziste, ci și să respingă armata adversă. În încheiere, autorul arată că ordinul se bazează pe forța sufletească și felul în care el este dat, duce la victorie sau dimpotrivă la înfrângere. De aceea, întocmirea și executarea ordinului trebuie să constituie punctul esențial la formarea comandanților.

A. Giurcă

M E T O D O L O G I E

I. M. NESTOR: *Orientarea profesională. Partea I-a. Organizare*. Biblioteca de Studii Psihologice. București, 1939. Pp. 192.

După o scurtă introducere, în care sunt atinse câteva dintre problemele fundamentale ale orientării profesionale, autorul trece — în capitolul II — la organizarea oficiilor de orientare profesională, menite să facă această operă. Sunt astfel discutate problema localului, personalului, mobilierului, materialului și bibliografia. În capitolul III se ocupă de tehnica orientării profesionale, discutând (a) opera de propagandă, pe care un oficiu de orientare profesională trebuie să o facă pentru buna informare și luminare a părinților și copiilor, (b) pre-orientarea profesională, pe care trebuie să o facă școala, (c) orientarea profesională propriu zisă, bazată pe examen medical, antropometric, psihologic, precum și pe documentele școlare, (d) reorientarea profesională și (e) orientarea profesională a categoriilor speciale de indivizi, ca orbi, înapoițați mentali, delinvenți etc. Capitolul IV discută costul organizării și întreținerii orientării profesionale, cu repartizarea cheltuielilor pe local, personal, mobilier, material și bibliografie.

Lucrarea D-lui Nestor e o lucrare de două ori curioasă: odată prin

pretenția ei de a discuta problema organizării orientării profesionale înaintea problemei orientării profesionale însăși și a doua oară prin felul cum problema organizării e tratată. De fapt toată lumea a procedat și procedează altfel, anume așa cum logica inerentă a faptelor cere, discutând întâiu problema orientării și numai apoi problema organizării. Aceasta pentru simplul motiv că nu poți să te ocupi de organizarea unui lucru înainte de a ști ce anume e acel lucru. E cașicum inginerii ar învăța întâiu construirea podurilor și numai apoi și știința care stă la baza construirii acestor poduri. Ori, desigur, aceasta e un fel de a pune caii înaintea căruței. Cum însă nu-mi place să discut o lucrare *decât în ceea ce ea vrea să fie, oricât de absurdă ar fi această voință a ei de a fi*, să trecem la analiza capitolelor, așa cum ele sunt realizate.

Intrucât analiza întregii lucrări ne-ar cere — din motivele pe care le vom vedea — mult prea mult spațiu, ne oprim la primul capitol, referitor la organizarea unui oficiu de orientare profesională. Trec, chiar și în acest capitol, peste o serie de subtilități în legătură cu localul, personalul, mobilierul și materialul, din care aflăm, de exemplu, că un oficiu de orientare profesională trebuie să aibe „călimări, tocure, cerneală, tampane”, precum și linoleum, preșuri, covoare” și chiar „firmă” și mă opresc asupra bibliografiei, care de bine de rău e partea cea mai științifică, dacă nu singura parte științifică din acest capitol. Impresia noastră e că Dl Nestor a cuprins în această listă tot ceea ce D-sa a știut sau — eventual — a copiat din catalogul unei biblioteci foarte prost pusă la punct. Căci într'adevăr majoritatea acestor lucrări nu sunt numai lipsite de orice legătură cu problema orientării profesionale, dar sunt lipsite și de orice contact cu psihologia de azi în general, fiind sau lucrări cu valoare strict istorică, epuizate de mai multe decenii, iar unele chiar din secolul trecut, sau manuale de liceu ori colegiu, lipsite de orice semnificație pentru mersul psihologiei contemporane. Aceasta atunci când un imens număr de lucrări absolut fundamentale, unele cu valoare de dreptul epocală, sunt omise. Un singur exemplu pentru a ne dovedi afirmația: Din totalul de 47 lucrări în limba engleză, date la *Tratate de Psihologie Teoretică și Tratate de Psihologie Experimentală*, abia 9, adică 19%, deci mai puțin decât a cincia parte, sunt cuprinse în manualul de referințe bibliografice, întocmit de corpul profesoral al Departamentului de Psihologie dela faimoasa Universitate Harvard*), adică Universitatea cu cea mai veche și glorioasă tradiție psihologică din America. Să mai spun că acest manual, care — așa cum subtitlul arată — conține numai o selecție de cele mai bune cărți, cuprinde totuși nu mai puțin de 394 titluri! Din acestea Dl Nestor a nimerit 9, adică mai puțin de 3%, a se ceti *trei procente*. Las în seama cetitorului să judece competența D-lui Nestor. Pentru a-l ajuta și mai mult în formarea unei judecăți obiective, să ne oprim puțin și asupra exactității listei, prezentată de Dl Nestor. Trec peste faptul că unele lucrări au date orașul, editura și anul apariției — așa cum de fapt în atari cazuri se obișnuște — în vreme ce altele au date numai anul și orașul ori editura, iar altele —

*) Books in Psychology. A selected reference list. Issued by The Department of Psychology, Harvard University. 1938.

în total nu mai puține decât 18, adică 38% — n'au pur și simplu nimic, ceea ce mă face să cred că la atâta se reduc și cunoștințele D-lui Nestor despre ele. Mă opresc însă la faptul că aproximativ 10 lucrări, deci 21%, ca manualele lui Judd, Angell, Ladd și Woodworth, Stout, Titchener, Yerkes, Stratton, sunt epuizate de două și trei decenii. Mai adaug la această listă încă alte 20 lucrări, mai puțin vechi, e drept, dar totalmente lipsite de semnificație, în așa fel că nu găsim una din ele în lista întocmită cu atâta competență și chibzuință la Harvard. Încă un exemplu pentru a ne edifica pe deplin asupra priceperii și competenței, de care Dl Nestor dă dovadă. Între manualele de psihologie experimentală în limba engleză, pe care Dl Nestor, ca *specialist*, le recomandă, e și lucrarea lui *Barret, Psychological Research*, lucrare, care — așa cum însuși titlul, definitiv consacrat în limba engleză, arată — e o lucrare de metafiziică și — bineînțeles — nu are nici în clin, nici în mână cu psihologia experimentală. Dealtfel e una dintre lucrările care nu au nici oraș, nici editură, nici an de apariție și pe care, bănesc, Dl Nestor nici nu a văzut-o. Ceea ce nu l-a oprit, totuși, să o recomande! Faptul fiind atât de evident, vorbește prin el însuși, scutindu-mă de comentarii.

Pentru motive de economie a spațiului, m'am limitat numai la lucrările apărute în limba engleză. Constatări întru totul asemănătoare însă pot fi făcute și asupra celorlalte, apărute în celelalte limbi. Pentru a dovedi acest lucru mă opresc la lista revistelor, recomandate de Dl Nestor, considerând revistele apărute în toate limbile. Dintr'un total de 11 reviste germane 2 nu mai apar de decenii, una apare sub alt titlu, alte două sub conducerea altor directori, două la altă editură, iar patru nu au nici o legătură cu orientarea profesională. La revistele în limbă franceză cetim *Journal de Psychologie normale et pathologique, Paris*, iar deasupra *Journal de Psychologie*, fără nici o altă referință și care — necunoscând nici o revistă cu acest nume destul de importantă ca să fie recomandată — bănesc că e aceeași revistă cu cea de mai jos, unde ea are orașul și subtitlul. Curios e însă că la unele reviste Dl Nestor face exces de zel, precizând și anul apariției, cu deosebirea numai că-l greșește. Astfel *Biotypologie* — care nu e o revistă oarecare — apare din 1932 și nu din 1937. Să trecem la revistele în limba engleză. Cunoscuta revistă teoretică a Asociației Psihologilor Americani *The Psychological Review* e la fel trecută de două ori, bineînțeles în ambele cazuri în mod greșit, ca și când ar fi două reviste și anume odată ca *The Psychological Review*, fără altă referință iar puțin mai sus ca *Psychological Review. Princeton. New-York. Review Company*. În treacăt fie zis, nu există în întreagă America o editură *Review Company* ci doar *Psychological Review Company*, care e cu totul altceva, anume e cea mai mare editură de reviste psihologice, așa că putea fi cunoscută și de Dl Nestor, ea fiind cunoscută oricărui student mai înaintat în psihologie. La fel nu există o editură *Research Federation*, ci numai *Psychological Research Federation*, care e editura asociației psihologilor americani, care se ocupă cu orientarea profesională și care — din nou — unui specialist trebuie să-i fie cunoscută. În orice caz vai de capul conducătorului de oficiu de orientare profesională, care va încerca să comande cărți și reviste după lista D-lui Nestor! Cu greu va găsi librarul care, bazat pe informații atât

de greșite, le va găsi, fie chiar numai în mică parte. Să mai amintesc că Dl Nestor recomandă reviste de metapsihie, dar uită reviste ca *Psychological Bulletin* și chiar *Occupations*, care nu e numai cea mai bună revistă în limba engleză de orientarea profesională, dar, probabil, cea mai bună revistă de acest fel și care, deci, sub nici un motiv nu putea fi omisă.

Foarte curios este faptul că la paginile 62—64 Dl Nestor repetă unele din revistele date la paginile 45—47, știind de astădată corect editura, direcția, orașele, etc., lăsând doar afară unele din cele mai importante și cunoscute reviste în acest domeniu. Sunt listele bibliografice întocmite de una și aceeași persoană, cum am avea drept să credem, dat fiind faptul că Dl Nestor e singurul autor? Așteptăm lămuriri.

Nivelul științific al celorlalte capitole din restul lucrării e același. Departe de mine gândul de a nega că un birou de orientare profesională are nevoie de bani, călimări, tampoane, creioane, preșuri, etc., dar ce alt birou nu are nevoie de aceste lucruri, necesare oricărui birou și la mîntea oricui pentru a nu mai fi menționate, ele neavînd nimic, dar absolut nimic, specific biroului de orientare profesională. Iar dacă o carte despre orientarea profesională se ocupă și poate să se ocupe și de atari banalități, lipsite de cea mai elementară notă specifică pentru problema tratată, de ce nu se ocupă și de faptul că tamponurile trebuiesc să stea pe mese și nu pe scaune, că scaunele trebuiesc să stea jos, pe parchet și nu pe pereți, etc.

Cum nu am găsit în întreaga lucrare o singură problemă cu adevărat științifică, tratată în mod științific, m'am așteptat la o oarecare încercare de depășire a banalului cel puțin în *Incheiere*. Mai ales că e scurtă, de aproximativ o pagină. Pentru a da cititorului o imagine fidelă a nivelului științific pe care-l atinge această *Incheiere*, imi permit să reproduc două fragmente. După ce accentuiază imperfecțiunea metodelor actuale din orientarea profesională, Dl Nestor spune, foarte sentențios: „Metodele nu sunt încă perfecte și nicidecum definitive. Dar, *ne apropiem de perfecțiune și de definitivat prin organizarea cât mai științifică a activității noastre*. Iată de ce, în ceea ce privește fondurile de organizare, finanțatorii se găsesc într-o perioadă „eroică!” Curat vorba românească: unde dai și unde crapă! Iar drept ultim argument al valorii științifice a lucrării: „În acest studiu, a fost expusă o concepție structurată cu vremea și încheată în anumite tipare în urma vizitării unui suficient număr de orientare profesională din Europa (Anglia: Institutul național... etc.”. Urmează 12 rânduri din totalul de 35 rânduri, din care se compune *Incheierea*, în care sunt expuse instituțiile în care Dl Nestor a văzut, desigur, tampoane, creioane, călimări, preșuri, etc. dar din care — cu părere de rău trebuie să o spun — am impresia că nu a înțeles nimic.

N. Mărgineanu

I. M. NESTOR: **Profesiograme psihologice**. Societatea Română de Cercetări Psihologice. București, 1938. Pp. 18+114 file.

„Profesiogramele de față — spune Dl. Nestor în lămuririle care însoțesc profesiogramele — sunt prelucrate de „Secția de Orientare Profesională și Psihometrie” a Institutului Psihotehnic „C. Rădulescu-Motru” din București, Strada Povernei 6. Lucrarea originală, după care s'a efec-

tuat prelucrarea, revine lui Albert Huth (*Psychologische Eignungsprüfungen im Dienste der Berufsberatung. Dritte Auflage, Herbst, 1928. — Druck und Verlag Max Schik, München, pag. 20—24*).

Efortul nostru rămâne, astfel, neînsemnat. Noi n'am avut decât rolul unei prezentări care ni s'a părut mai sistematică, iar alegerea acestor profesiograme, — dintre multe altele care se cunosc în literatura mondială, — a fost, în primul rând, hotărîtă de faptul că Albert Huth a dat tiparului metoda sa de orientare profesională și aceste profesiograme, după o activitate neîntreruptă, de zece ani, în Oficiul de Orientare Profesională din orașul München".

Prezentarea „mai sistematică" constă în faptul că ceea ce Huth prezintă de fapt *foarte sistematic și economic* în 4 pagini, Dl. Nestor prezintă destul de nesistematic și mai ales în contradicție cu cel mai elementar simț economic, în 114 foi volante, colorate și groase, care, adunate la un loc dau un volum masiv, *pe a cărui copertă însă Huth nu mai apare, așa cum cel mai elementar simț de onestitate științifică ar fi cerut*. Căci lucrarea D-lui Nestor e traducere și nimic altceva decât traducere. Prezentarea denumită de D-sa „mai sistematică" e un vădit regres față de prezentarea lui Huth și în orice caz ea putea fi făcută direct de tipograf. Ea nu e sub nici un motiv o „prelucrare". Dl. Nestor, de altfel, nu și-a dat nici măcar elementara oboseală de a compara profesiogramele lui Huth cu celelalte — date și ele la tipar — sau cel puțin de a elimina profesiogramele pentru meseriile aproape inexistente la noi în țară și de a introduce altele, pentru meseriile specifice țării noastre.

Recenzând o lucrare a unor colegi ai D-sale, Dl. Nestor spune despre ea că „a fost scrisă în mare grabă, într'o noapte și tipărită în a doua". Lucrări de felul „Profesiogramelor" pot fi scrise și în două, trei ceasuri.

N. Mărgineanu

NOTE ȘI INFORMAȚII

„Societatea română de cercetări psihologice” adaugă la publicațiile sale o nouă revistă: „*Jurnal de psihologie militară*”. Necesitatea unei asemenea reviste e arătată de Dl. C. Rădulescu-Motru în articolul „*Psihologia în serviciul armatei*”. Psihologia actuală, studiind viața sufletească ca o totalitate de reacțiuni față de diferitele situații, poate fi pusă în mod perfect în serviciul armatei, întrucât ea studiază realități, iar nu abstracțiuni, ca în faza ei metafizică. În această fază psihologia se oprea doar asupra cazurilor psihopatologice. Numai după războiul mondial a început să i se acorde importanța cuvenită în armată. S'a văzut că puterea de războiu a unei țări nu constă numai în armamentul pe care-l are la dispoziție într'un moment dat, ci în forța morală a armatei. Spre a se ajunge la acest lucru, se impune ca în cadrele armatei fiecare om să fie la locul cel mai potrivit cu însușirile lui psiho-fiziologice. De asemeni cu ajutorul psihologiei, se vor explica și remedia cazurile de nedisciplină, dezertare, etc. În felul acesta se va ajunge la „cunoașterea de sine în viața celei mai însemnate instituții a Statului, deci la *prevedere și consolidare*”.

Pe lângă articolul de fond al D-lui C. Rădulescu-Motru, revista cuprinde următoarele studii:

Gr. Costandache: *Societatea, individul, războiul*.

Vasile Mitrea: *Contribuțiuni la psihologia soldatului român*.

I. Popescu-Sibiu: *Considerațiuni de biopsihologie socială asupra nevrozelor de războiu*.

G. A. Zikeli: *Metoda caracterologică și selecțiunea valorilor militare*.

Al. Chiappella: *Orientare și selecțiune militară*.

Dumitru Atanasiu: *Difficultatea selecționării specialiștilor în armată*.

După cum se poate vedea din titlurile studiilor de mai sus. „*Jurnalul de psihologie militară*” abordează probleme din domeniul psiho-sociologiei, al psihologiei soldatului, al psihologiei nevrozelor de războiu, al psihologiei practice și al psiho-monografiilor militare. Varietatea acestor probleme, ca și felul în care ele sunt tratate, face ca „*Jurnalul de psihologie militară*” să devină periodicul de seamă pentru cei care se ocupă cu formarea ostașilor.

Revista de drept penal și știință penitenciară apare sub direcția D-lui Ionescu-Dolj, Prim-Președinte al Consiliului Legislativ și a D-lui Vespasian V. Pella, Profesor Universitar. Prim Redactor este Dl. Doc. Nic. Iorgulescu. Cronică apare sub îngrijirea D-lui G. Vrăbiescu, Conferențiar Universitar, Jurisprudența este îngrijită de Dl. Gh. Solomonescu, Consilier la Curtea Criminală, iar recenziile sub îngrijirea D-lui N. I. Tanoviceanu, Asistent Universitar.

Numele acestor conducători ai Revistei sunt garanțiile valorii ei. Această valoare nu se rezumă numai la aspectul pur juridic al publica-

țiunii, ci, ținem să o accentuăm, *Revista de drept penal și știința penitenciară* marchează o evidentă trăsătură de unire între știința dreptului și științele omului, ca unitate bio-psihologică.

Înțelegerea pe care această revistă o arată față de problemele de psihologie și biologie criminală, dovedesc că animatorii ei au pășit pe drumul spre știința viitoare a dreptului, complectând cercetarea actului criminal cu studiul criminalului, a determinismului bio-social al crimei și dând represivității un caracter de îndreptare și un scop de reincadrare socială.

Buletinul eugenic și biopolitic editat de Subsecția eugenică și biopolitică a „Astrei” și de Institutul de Igienă și Igienă Socială din Cluj, sub direcția D-lui Profesor I. Moldovan, aduce în numerele 1—2 și 3—4 din 1939 un bogat material din domeniul etno-biologiei, al antropologiei, al igienei sociale și al igienei mintale.

Atragem atenția cititorilor asupra unor lucrări din această revistă, interesând problemele care ne preocupă:

Prof. I. Moldovanu, P. Râmneanțu, I. Făcăoaru: *Inzestrarea etno-biologică a populației* (No. 1—2, p. 1—9).

P. Râmneanțu: *Capitalul-om din Munții-Apuseni* (No. 1—2, p. 28—40 și No. 3—4, p. 103—108).

I. Făcăoaru: *Unificarea clasificărilor în antropologie* (No. 1—2, p. 40—53).

Prof. I. Moldovan: *Originea și rostul instituției românești a surorilor de ocrotire* (No. 1—2, p. 60—64).

V. Preda și E. Preda: *Contribuțiuni la studiul evoluției tipului constituțional în raport cu vârsta* (No. 3—4, p. 108—117).

V. Luștea: *Câmpul de acțiune al Igienei Mintale* (No. 3—4, p. 117—122).

Amintim dintre problemele mai îndepărtate de preocupările noastre studiile D-lor Prof. Zolog și N. German: *Probleme de Igienă Rurală* (No. 1—2, p. 10—27 și No. 3—4, p. 65—88).

Interesante *cronici eugenice* semnate de I. Făcăoaru.

Buletinul Societății de Psihologie Medicală din Sibiu în volumul 6 publică lucrările celui de al XVIII-lea Congres al Societății Române de Neurologie, Psihiatrie, Psihologie, Endocrinologie și Medicină Legală, ținut în zilele de 2, 3 și 4 Octombrie 1938, la Sibiu, sub prezidenția D-lui Inspector General Sanitar Dr. G. Preda.

Lucrările publicate fie în rezumat, fie în extenso, sunt următoarele:

Prof. Ștefănescu-Goangă: *Clinica Psihologică*.

Prof. Dr. P. Tomescu: *Invățămintul Psihiatriei*.

Dr. G. Preda: *Organizarea unui centru bio-psihiatric*.

Prof. Kernbach și S. Cupcea: *Contribuțiuni la cunoașterea constituției psihosomatice a criminalilor*.

Dr. N. Pojoga: *Câteva considerațiuni asupra noțiunii de clinică psihologică*.

- Dr. Popescu-Sibiu: *Concepția psihologică în clinica psihologică.*
- Dr. G. Preda și E. Mateș: *Raportul dintre nivelul intelectual al copiilor și profesiunea părinților.*
- Dr. C. Vlad: *Schișarea unei biopsihologii normale și patologice.*
- Dr. A. Roșca și S. Cupcea: *Rolul orientării profesionale în centrul de Igienă mintală.*
- Dr. C. Petrescu, Dr. Lupu Strejac și Dr. Gh. G. Constantinescu: *Anchetele la domiciliul bolnavilor internați în spitalele de boli mintale și neurovoase.*
- Dr. N. Pojoga: *Câteva considerațiuni asupra noțiunii centrului biopsihiatric.*
- Dr. Gh. G. Constantinescu: *Necesitatea organizării de servicii pentru bolnavii acuzi și recenți în spitalele de boli mintale.*
- G. Oancea: *Ereditatea constituțiilor psihopatice.*
- Dr. Mareș Cahane și Dr. Tatiana Cahane: *Eritem pelagros, paraplegie și confuzie mintală la un alcoolic cronic. Rolul vitaminei B.*
- Dr. Popescu-Sibiu: *Complexele ideo-afective ale conștiinței.*
- Dr. I. Ornștein: *Splina, din p. d. v. endocrinologic.*
- Prof. Parhon, Dr. T. Cahane și Dr. M. Cahane: *Cercetări morfologice asupra splinei în inanție și în supraalimentație.*
- Prof. Parhon și Dr. M. Cahane: *Cercetări asupra glicogenului din ficat la șobolanii splenectomizați.*
- Prof. Parhon și Dr. M. Cahane: *Influența splenectomiei asupra apei și fosforului din oase.*
- Dr. Sager și Dr. Kreindler: *Curenții de acțiune ai nervului splenic.*
- Dr. A. Kreindler: *Excitabilitatea nervului splenic după secțiunea măduvei spinării.*
- Prof. Parhon, Al. Crăiniceanu, Șt. Milu, L. Copelman: *Considerațiuni clinice cu privire la patogenia acromegaliei.*
- Prof. Parhon, T. Cahane și M. Cahane: *Studiu anatomo-clinic al unui caz de reumatism cronic deformant.*
- Prof. Parhon și Dr. Werner: *Cercetări de phyto-endocrinologie.*
- Dr. T. Horneț: *Leuconevraxitele.*
- Prof. Dr. I. Minea: *Despre tratamentul leuco-encefalo-mielitelor.*
- Prof. Ionescu-Sisești și Dr. Stroescu: *Encefalita meningococică.*
- Dr. D. Grigorescu și Sergiu Axente: *Contribuțiuni la clasificarea leuconevraxitelor.*
- Dr. Sager și Dr. D. Grigorescu: *Contribuțiuni la studiul evoluției oftalmo-neuromielitei.*
- Dr. Sager și Dr. Kreindler: *Electroencefalograma în cursul unei encefalite postvaccinale.*
- Dr. Kreindler și T. Anastasiu: *Poliradiculită cu disociație albuminocitologică formă pseudomiopatică la un sifilitic.*
- Dr. O. Aramă, Dr. I. Lupulescu, Dr. G. Stroescu: *Leucoencefalită (malaria lui Schilder) formă pseudotumorală.*
- Dr. N. C. Vasilescu: *Asupra evoluției raportului serine—globuline din l. c. r. în neuro-infecțiuni.*

Prof. Ionescu-Sisești, Sager și Kreindler: *Cercetări electro-miografice în miastenie.*

Dr. M. Cahane și Dr. T. Cahane: *Sindrom frust al lui Simmonds și simptome de miastenie la un p. g. p. după malarioterapie.*

Dr. V. Preda: *Considerațiuni asupra determinațiunii vesticulei auditive la Urodele.*

Prof. Dr. N. Minovici: *Secretul Medical.*

EDMUND HUSSERL (8 Aprilie 1859—27 Aprilie 1938) reprezintă, alături de H. Bergson, cea mai impunătoare figură a filosofiei occidentale actuale. Fondator științific al fenomenologiei, el a devenit, în scurtă vreme (aproximativ dela 1900 încoace) părintele și animatorul unei întregi pleiade de gânditori și cercetători, din toate părțile lumii.

Ca atitudine și pozițiune metodologică, fenomenologia descinde din gândirea lui *Franz Brentano*, un profesor austriac, prea puțin cunoscut prin sine însuși. Dela acest gânditor, care purta intențiunea unei reforme integrale a logicei, pornesc două curente, care se întâlnesc în rezultatele lor, prin faptul că ambele ajung la o subtilă și avansată metodă și teorie a cunoștinței. În Germania, curentul este botezat de *E. Husserl*, fenomenologie, în Austria, e botezat de *A. v. Meinong*, teoria obiectului (*Gegenstandstheorie*). Datorită, atât mediului, cât mai ales simțului și talentului de răspândire a ideilor, se impune, sub numele de fenomenologie, iar Husserl devine promotorul indiscutabil al lui.

Fenomenologia, în liniile ei principiare, începe printr'o atitudine psihologistă și anume, printr'o analiză riguroasă și subtilă a conștiinței, cu scopul de a ajunge la datele ultime ale acesteia, pe considerațiunea căroră e posibilă fundamentarea unei filosofii științifice. Cu toate că Husserl se apără, în toate cărțile sale, cu o înverșunare curioasă și de multe ori, în chip ilegal, de această atitudine psihologistă, totuși, fenomenologia, fiind, prin excelență, o strălucită analiză a conștiinței, oferă o bogată cunoaștere de ordin pur psihologic a zonelor superioare ale vieții sufletești. Prin aceasta, nu intenționăm, cătuși de puțin, să dăm dreptate unor gânditori, care încearcă să reducă psihologia la o teorie psihologică a conștiinței. Cu aceștia s'a răboit Husserl, cu succes, la timpul său.

Scopurile fenomenologiei, ca metode de cunoaștere ale datelor ultime ale conștiinței, pe care, fondatorul ei, le apropie, mai târziu, pe drept cuvânt, de evidențele carteziene, apar succesiv, tot mai limpezi, în opera lui Husserl. În prima sa operă (*Cercetări logice*), filosofia, ca știință riguroasă, tinde la formularea unor propozițiuni universale, ca adevăruri ultime ale conștiinței; în „*Idei pentru o fenomenologie pură și o filosofie științifică*”, teoria *esențelor* fenomenologice (la care duce *analiza fenomenologică*) apare pe un plan mai înaintat de claritate, iar în „*Cinci Meditațiuni carteziene*”, fenomenologia devine, în prima linie, o *metodă* pentru cunoașterea *evidențelor* conștiinței pure, cu punți aruncate înspre Descartes, iar, în a doua linie, o structuralizare a acestor evidențe, într'o formă unică, ca locaș al posibilităților pure de existență ale lumii (*Egologie*).

Fenomenologia a devenit un bloc compact de gânditori cu atitudini metodologice și epistemologice unitare. Mai târziu, din cauza unei curioase

evolucii a lui Husserl înspre kantianism, se întâmplă o ruptură între el și școala realistă dela München (Pfänder), care nu contestă realitatea logică nici a obiectului intențional. Cu toate acestea, părintele fenomenologiei asistă la o uriașe expansiune a gândirii sale. Fenomenologia, o știință filosofică riguroasă, așa cum se cuibărise în intențiunile inițiale ale lui Husserl, se dovedise extrem de fructuoasă aproape în toate domeniile și cu deosebire în domeniul științelor spiritului. Fenomenologia devine prin excelență o *metodă*, o metodă de cercetare a adevărilor ultime pe care se fundamentează existența sub diferitele ei aspecte. Altfel spus, fenomenologia cercetează cum se realizează conștiința și posibilitățile ei pure în diferite regiuni ale existenței. Astfel prin Scheller se fundamentează o etică fenomenologică, prin Geiger și Vierhandt și alții o sociologie fenomenologică, prin Dessoir o estetică fenomenologică, prin Heidegger o ontologie fenomenologică, prin Hartman o teorie a cunoașterii cu substraturi fenomenologice, prin Lewin o psihologie fenomenologică, și multe altele. Punctul de mănecare al acestor gândiri este E. Husserl. De-aceia, prin săvârșirea lui din viață, dispore dintre cele pământești o personalitate uriașe, se dărâmă un arbore ale cărui rădăcini sunt implantate adânc până la Eleați și Plato și în inima culturii europene, și ale cărui crengi s'au întins departe, asupra zilelor de azi și poate de mâine ale spiritului.

În 5 Ianuarie, anul acesta, s'a stins din viață *Otto Klemm*, profesor de Psihologie aplicată la Universitatea din Leipzig. Prin el, psihologia germană și psihologia în general, pierde unul dintre cei mai reprezentativi cercetători, cu formațiune și tendințe riguros pozitiviste, în domeniul psihologiei. Elev direct al lui Wundt, sub a cărui supraveghere a lucrat un șir îndelungat de ani, și în a cărui institut a rămas toată viața, O. Klemm, încă de tânăr, e un strălucit colaborator și adept al metodei experimentale inițiate de maestru. Ca fruct al preocupărilor sale, din această epocă, apar două opere: „Iluziile sensoriale” (1919) și „Analiza percepției” (1921). În publicistica științifică se făcuse cunoscut încă din 1911 prin „Istoria Psihologiei”, o carte mult apreciată în acele vremuri. Adevăratele contribuțiuni, în domeniul psihologiei, le aduce. O. Klemm mai târziu, când se îndepărtează intrucâtva de marele său profesor. Astfel, din punct de vedere teoretic, se apropie de concepțiunea colegului său, *Felix Krueger* (*Ganzheitspsychologie*), iar din punct de vedere aplicat, extinde metodele experimentale asupra unor domenii noi. Din această lărgire a cadrelor apar, în 1929 „Psihologia Juridică”, iar, în 1933 „Psihologia Pedagogică”. Tot în această direcție trebuie amintit că a dat contribuții remarcabile la apariția și susținerea Jurnalului de Psihologie Aplicată.

Această bogată activitate face din O. Klemm unul dintre cei mai cunoscuți luptători pentru introducerea metodelor experimentale riguroase în domeniul psihologic și mai ales, pentru extinderea psihologiei aplicate. Acestea au fost scopurile întru realizarea cărora a depus nu numai toată priceperea sa, dar și întreagă cinstea și persoana sa. Căci, după propriile sale cuvinte, știința nu este numai un câmp al muncii, ci și un câmp al onoarei.

Prin dispariția lui *Lucien Levy-Bruhl* (Martie 1939) rămâne un gol adânc simțit în mijlocul culturii filosofice și științifice, reprezentate de spiritul francez. Căci, fără îndoială, Levy-Bruhl a fost una dintre personalitățile proeminente, prin care spiritul sorbonic a respirat din plin, în orice parte ar fi încercat să se manifeste.

Născut în 1857, după studii incununate cu dese succese, atât la liceul Charlemagne, cât și la Școala Normală Superioară, ajunge mai întâi profesor la liceul Louis-le-Grand (1885), apoi chargé de cours și titular al catedrei de filosofie modernă la Sorbona (1902—1908). În 1912, Academia de Științe Morale și Politice l-a ales în secțiunea de filosofie.

Până în anul 1903, activitatea sa se rezuma la a fi un bun profesor și istoric al ideilor filosofice și politice. În această privință a rămas totdeauna prietenul lui Durkheim, Hubert și Simiaud. În 1902, deși își păstrează catedra, trece la preocupări în domeniul sociologiei. Astfel apare „*Morală și Știința Moravurilor*“ (1903) în care încearcă, cu mult talent, o fundamentare durkheimiană și o explicațiune obiectivă a faptelor și acțiunilor morale. Urmează apoi, pe un drum mai potrivit pentru temperamentul său: „*Funcțiunile min-tale în societățile primitive*“ (1910), „*Mentalitatea primitivă*“ (1922), „*Supra-naturalul și Natura în mentalitatea primitivă*“ și „*Sufletul Primitiv*“. Toate aceste cărți, scrise simplu și atrăgător, dar bine încheiate și documentate, arată că autorul lor și-a rotunjit în chip succesiv o concepțiune despre modul de existență al societăților primitive. Toate arată că mentalitatea primitivă se împărtășește adânc din mistică și supranatural. Această mentalitate este *prelogică*, adică un alt gen decât al nostru. Serioasa pregătire și formațiune filosofică, a făcut, în această direcție, din Levy-Bruhl un distins teoretician. De altfel puzderia de fapte, transportate „dela fața locului“ adică din chiar societățile primitive, în Europa, de entologității și antropologității, în special englezi, cereau, în chip necesar, un moment teoretic; cereau o sistematizare a lor. Levy-Bruhl s'a arătat vrednic de această misiune și acesta este marele merit al său.

Paulin Malapert (30 Mai 1862—6 Dec. 1937) a fost profesor de filosofie la liceul „Louis-le-Grand“, timp de 27 ani. În literatura psihologică mondială este consacrat printr'o excelentă lucrare asupra caracterului (*Le Caractère*) publicată în 1902. A mai publicat, printre altele și un manual de psihologie și filosofie (1907).